

UITVALLERS EN DOORZETTERS

Onderwijspositie, thuissituatie en criminaliteit bij Antilliaanse Rotterdammers

M. van San

J. de Boom

S. Rezai

R. de Haan

m.m.v. A. van Cappellen en M. Groen

**Uitvallers en Doorzetters
Onderwijspositie, thuissituatie en criminaliteit bij
Antilliaanse Rotterdammers**

M. van San, J. de Boom, S. Rezai, R. de Haan m.m.v. A. van
Cappellen en M. Groen
Rotterdam: RISBO Contractresearch BV / Erasmus Universiteit.

mei 2010

**Erasmus Universiteit Rotterdam
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
tel.: 010-4082124
fax: 010-4081141**

**© Copyright RISBO Contractresearch BV. Alle rechten
voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel
van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan
ook zonder voorafgaande toestemming van de Directie
van het Instituut.**

ISBN: 978 90 76613 543

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	iii
Voorwoord	7
Hoofdstuk 1 Relatie tussen onderwijspositie en criminaliteit.....	9
1.1 Inleiding	9
1.2 Theoretisch kader	10
1.2.1 Achtergrondkenmerken van invloed op schoolverzuim en –uitval	11
1.2.2 Relatie tussen onderwijskenmerken en criminaliteit	16
1.2.3 Theoretisch model	20
1.3 Doelstelling van het onderzoek.....	22
1.4 Onderzoeksvragen	22
1.5 Het kwantitatieve onderzoek.....	23
1.6 Het kwalitatieve onderzoek.....	24
1.6.1 Focusgroepen met leerkrachten en leerlingbegeleiders.....	24
1.6.2 Gesprekken met Antilliaanse jongeren.....	25
1.7 Opbouw van het rapport	26
Hoofdstuk 2 Onderwijs en criminaliteit.....	29
2.1 Inleiding	29
2.2 Rotterdamse jongeren: demografie en gezin	30
2.2.1 Inleiding	30
2.2.2 Rotterdamse leerplichtige jongeren (5-17 jaar).....	30
2.2.3 Rotterdamse niet-leerplichtige jongeren (17-22 jaar)	31
2.3 Jongeren in het onderwijs	32
2.3.1 Inleiding	32
2.3.2 Kinderen in het basisonderwijs.....	34
2.3.3 Leerplichtige leerlingen (12-17 jaar)	35
2.3.4 Relatief Schoolverzuim.....	38
2.3.5 Jongeren van 17-22 jaar	41
2.4 Criminaliteit	44
2.5 Criminaliteit en onderwijs.....	48
2.5.1 Criminaliteit onder leerplichtige leerlingen	48

2.5.2	Jongeren 17-22 jaar	51
2.5.3	Effecten van schoolcarrière en andere factoren op criminaliteit	53
2.5.4	Schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en veranderingen in criminaliteit.....	58
2.6	Conclusie	61
Hoofdstuk 3 Leerkrachten aan het woord		65
3.1	Inleiding	65
3.2	Methode	65
3.3	Oorzaken van schoolverzuim en schooluitval	66
3.3.1	Het eenoudergezin	66
3.3.2	De jongeren	74
3.3.3	Falende instanties	80
3.3.4	Oplossingen	82
3.4	Conclusie	84
Hoofdstuk 4 Schooluitvallers aan het woord		85
4.1	Inleiding	85
4.2	Methode	85
4.3	Achtergronden van de jongeren	86
4.4	Achtergronden van schooluitval	94
4.5	Conclusie	96
Hoofdstuk 5 Succesverhalen		97
5.1	Inleiding	97
5.2	Methode	97
5.3	Opgroeien in ongunstige omstandigheden.....	99
5.4	Factoren die leiden tot succes	108
5.5	Curaçao en Nederland.....	113
5.6	Conclusie	116
Hoofdstuk 6 Conclusie		119
Hoofdstuk 7 Aanbevelingen		125
Literatuur		131
Bijlage bij hoofdstuk 2		139

Bijlage bij hoofdstuk 3	149

Voorwoord

Problemen binnen het onderwijs met jongeren eisen veel aandacht op van wetenschappers en beleidsmakers. Dit is op zich niet opmerkelijk omdat vaak verondersteld wordt dat deze problemen een voorbode zijn van later delinquent gedrag. En om delinquent gedrag in een vroeg stadium te tackelen worden grote inspanningen gedaan.

Dit rapport doet verslag van de aard en omvang van de problemen die zich op school met Rotterdamse leerlingen, in het bijzonder Antilliaanse leerlingen, voordoen. Het poogt een systematisch inzicht te geven in de aard en omvang van schoolverzuim, voortijdig school verlaten en criminaliteit. Daarnaast proberen we inzicht te krijgen in de relatie tussen deze drie factoren, de rol die de gezinssituatie speelt in deze relatie en de belangrijkste oorzaken van slagen en falen op school, met name onder Antilliaanse leerlingen in Rotterdam. Ten slotte worden op basis van de bevindingen een aantal beleidssuggesties gedaan.

Het onderzoek kwam tot stand in opdracht van de Gemeente Rotterdam (Jeugd, Onderwijs en Samenleving en Directie Veilig). Er is aan gewerkt door een team van onderzoekers onder leiding van Prof. dr. Marion van San (Risbo/Universiteit Utrecht), tevens eindredacteur van het rapport. Naast de onderzoekers Jan de Boom (Risbo), Sara Rezai (Risbo) en Rozemarijn de Haan (Universiteit Utrecht) waren Annabelle van Cappellen en Marjolein Groen (beide masterstudenten aan de Erasmus Universiteit Rotterdam) als onderzoeksassistenten bij het project betrokken. Wij danken hen voor het houden van interviews met schooluitvallers. Rozemarijn de Haan danken wij voor de interviews die zij heeft gedaan met succesvolle Antilliaanse jongeren in Nederland en op Curaçao.

Verder zijn we veel dank verschuldigd aan de leden van de begeleidingscommissie bestaande uit mevr. Petra van der List (JOS), dhr. Jan Warnik (JOS), mevr. Anneke Voorend (JOS), dhr. Ton Legerstee (JOS), dhr. Chris Heiberg (Directie Veiligheid) en dhr. Jan de Kloet (stadsmarinier Antillianen). Zij hebben dit complexe onderzoek met grote toewijding en geduld begeleid. Wij danken hen voor alle inhoudelijke commentaren.

Daarnaast danken we Frans Durian (Directie Veiligheid), Henk van Lith (COS), Wiet Schiethart en Roy Wong (Politie Rotterdam Rijnmond) voor hun hulp bij het beschikbaar stellen en extractie van de benodigde gegevens.

Ten slotte danken we de professionals uit het onderwijs die ons te woord hebben gestaan alsook de jongeren die met ons het gesprek wilden aangaan. Zonder hun medewerking was dit rapport nooit tot stand gekomen.

Marion van San, mei 2010

Relatie tussen onderwijspositie en criminaliteit

1.1 Inleiding

In de periode 2005-2007 heeft de directie Veiligheid van de gemeente Rotterdam een onderzoek laten uitvoeren naar de aard en omvang van de criminaliteit onder Antillianen in de Maasstad (Van San et al. 2007). In dat onderzoek is de problematiek waarmee deze bevolkingsgroep wordt geconfronteerd enerzijds cijfermatig en anderzijds kwalitatief in kaart gebracht. Hieruit bleek dat Antilliaanse Rotterdammers, vaker dan welke andere groep in de stad, aangemerkt worden als verdachte van criminaliteit, een conclusie die overigens al vaak was getrokken op basis van andere onderzoeken (De Jong, 1997; Bovenkerk, 2001; Van San, 1998; Van Hulst en Bos, 1994; Van Wijk et.al., 2003). Daarnaast bleek uit het onderzoek dat Antilliaanse Rotterdammers vaak te kampen hebben met een problematische gezinssituatie en dat de onderwijspositie van deze groep bepaald niet rooskleurig te noemen is, terwijl die van cruciaal belang is voor bijvoorbeeld hun kansen op de arbeidsmarkt en daarmee op de toegang tot financiële middelen. Op basis van diverse onderzoeken zijn er aanwijzingen dat er een verband is tussen de onderwijspositie van jongeren (zoals schoolverzuim en schooluitval) en hun betrokkenheid bij criminele activiteiten (Thornberry et al. 1985; Weerman en Van der Laan 2006; Weerman en Wijkman 2008; Webbink et al. 2008).

De relatie tussen voortijdig schoolverlaten, schoolverzuim en criminaliteit is vanuit wetenschappelijk perspectief interessant. Inzicht in deze relatie is echter niet alleen van wetenschappelijk belang maar heeft ook maatschappelijke en beleidsrelevantie. Zeker wanneer een dergelijk inzicht gepaard gaat met meer kennis over de diepere oorzaken van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten biedt het aanknopingspunten voor gerichte beleidsmaatregelen. Zo zal, als uit het onderzoek zou blijken dat schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten van invloed zijn op criminaliteit, effectief beleid gericht op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en

schoolverzuim nog belangrijker worden. Indien uit het onderzoek zou blijken dat er geen (sterke) directe relatie is tussen schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit, maar er bijvoorbeeld wel een sterke invloed uitgaat van de gezinssituatie op criminaliteit kan dit aanleiding zijn om nog meer in te zetten op beleid dat zich richt op de opvoeding. Dat neemt niet weg dat effectief beleid gericht op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en schoolverzuim sowieso van belang is. Het vergroot immers de kansen van leerlingen op het verwerven van een volwaardige arbeidsmarkt- en maatschappelijke positie en verkleint daarmee waarschijnlijk de kans dat zij nu of op latere leeftijd in aanraking komen met de politie.

In dit rapport, dat een vervolgstudie is op het onderzoek dat wij eerder uitvoerden gaan wij in op de relatie tussen de onderwijspositie, gezinssituatie en criminaliteit van Antilliaanse jongeren in Rotterdam. Zoals reeds gezegd is, is het sinds een aantal jaren bekend dat de onderwijspositie van deze groep in de Maasstad niet rooskleurig te noemen is. Welke factoren hieraan ten grondslag liggen en wat er gedaan kan worden om het tij te keren is echter onbekend. Met dit onderzoek trachten we in deze lacune te voorzien.

1.2 Theoretisch kader

Stoppen met school gebeurt normaliter niet zomaar. Aan voortijdig schoolverlaten gaat vaak een complex proces vooraf waarin meerdere factoren, die vaak op verschillende niveaus liggen, op elkaar inspelen. Ook aan (jeugd)delinquentie liggen diverse factoren ten grondslag die zich op verschillende niveaus bevinden. Over het algemeen maakt men zowel bij voortijdig schoolverlaten als bij jeugddelinquentie onderscheid tussen het individuele niveau, het gezinsniveau, het niveau van de school, de vriendengroep en van de leefomgeving (Den Boer en Uerz 2000; Van der Laan en Blom 2006; Farrington en Welsh 2007).

In het navolgende wordt een kort overzicht gegeven van het onderzoek dat in de afgelopen jaren verricht is naar kenmerken die effect hebben op schoolverzuim en –uitval en naar het verband tussen onderwijskenmerken en criminaliteit.

1.2.1 Achtergrondkenmerken van invloed op schoolverzuim en –uitval

De WRR spreekt in 'Vertrouwen in de school' (2009) over "overbelaste jongeren". Het zijn "leerlingen die gebukt gaan onder een opeenstapeling van problemen, uiteenlopend van beperkte vaardigheden en gedragsproblemen tot gebroken gezinnen, chronische armoede, schulden, verslaving en criminaliteit in de directe omgeving". In het huidige onderzoek naar de relatie tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit gaat het veeleer om deze groep jongeren. We beschrijven enkele van hun achtergrondkenmerken.

Gezinssamenstelling

De invloed van het gezin waarin de jongere opgroeit op voortijdig schoolverlaten is al herhaaldelijk aangetoond (Gesthuizen et al. 2005; Claassen en Mulder 2006; Traag en Van der Velden 2007; WRR 2009). Aspecten die daarbij vaak een rol blijken te spelen, zijn de samenstelling en de sociaaleconomische status van het gezin. Wat betreft de samenstelling van het gezin blijkt dat jongeren uit eenoudergezinnen een groter risico lopen om voortijdig met school te stoppen (Gesthuizen et al. 2005; Herweijer 2008). Ook kinderen van tienermoeders hebben een kleinere kans om hun school af te maken (Gesthuizen et al. 2005; Herweijer 2008).

Uit de literatuurstudie die Bosman (1993) in haar proefschrift verricht, komt een negatief verband naar voren tussen het behoren tot een eenoudergezin en schoolprestaties. Er wordt een groot aantal negatieve effecten gevonden van het leven in eenoudergezinnen op de cognitieve ontwikkeling, de schoolloopbaan en het gedrag van kinderen. Zij constateert dat in eenoudergezinnen een 'losser gezinsklimaat' heerst. Deze alleenstaande ouders, vaak moeders, leggen minder de nadruk op orde en netheid en stellen minder duidelijke grenzen aan hun kinderen, bijvoorbeeld inzake het hanteren van een vaste bedtijd. Een andere negatieve consequentie van het éénouderschap voor de schoolprestaties van kinderen is dat men vaak niet (meer) behoort tot het sociale netwerk van ouders. Daardoor heeft de ouder geen toegang meer tot informatie via andere ouders over wat er in de klas gebeurt waardoor ze minder goed in staat zijn om op situaties op school in te spelen en het kind steun te geven (Coleman 1988; Bosman 1993).

De samenstelling van het gezin is vaak verbonden met opleiding en inkomen, beide belangrijke indicatoren voor sociaaleconomische status. Zo zien we dat van de kinderen die in eenoudergezinnen opgroeien, een kwart in armoede leeft, terwijl dat bij tweeoudergezinnen 7,5 procent is (Vrooman et al. 2007;

Herweijer 2008). In de volgende paragraaf bespreken we de invloed van sociaaleconomische status van het gezin op schoolprestaties en schooluitval.

Sociaaleconomische status van het gezin

In veel onderzoek wordt gewezen op de samenhang tussen de sociaaleconomische status van ouders en meer specifiek hun opleidingsniveau enerzijds en kenmerkende patronen van opvoeding, communicatie en disciplineren anderzijds. In achterstandsgezinnen is de kennis over de Nederlandse samenleving en het onderwijsstelsel veelal onvoldoende. Deze ouders, zowel autochtoon als allochtoon, kunnen hun kinderen onvoldoende structuur en begeleiding bieden, en daarmee onvoldoende voorbereiden op zelfstandig functioneren in de Nederlandse maatschappij. (Brinkgreve en Van Stolk 1997; Uerz et al. 1999). Daarnaast komt uit meerdere studies naar voren dat jongeren met laagopgeleide ouders een hoger risico lopen om uit te vallen (Den Boer en Uerz 2000; Gesthuizen et al. 2005; Traag en Van der Velden 2007). Dronkers en Robert (2004) vinden een positieve relatie tussen de beroepsstatus en de materiële welvaart van ouders, en de leerprestaties van leerlingen.

Ook blijkt uit de literatuur dat werkloosheid van ouders een negatief effect heeft op de schoolprestaties van kinderen (zie Uerz et al. 1999). Kinderen van laag geschoolde, werkende ouders presteren beter op school dan kinderen van werkloze ouders. Het ontbreken van sociaal kapitaal betekent vaak dat ouders geen invloedrijke kennissen of relaties hebben die als kruiwagen kunnen dienen voor de kinderen of hun een rolmodel kunnen bieden. Maar het kan een nog negatievere betekenis hebben, als het deze ouders aan het vermogen ontbreekt om relaties aan te gaan, vrienden te hebben of contact met de burens te onderhouden. Kinderen leren niet dat anderen je tot steun kunnen zijn, en dat je daar iets aan kunt hebben. Dit sociale ondervermogen kan een belangrijke negatieve erfenis vormen, een handicap om uit de positie van maatschappelijke achterstand te geraken (Brinkgreve en Van Stolk 1997).

School

Er bestaat veel literatuur over de invloed van onderwijsgerelateerde factoren op voortijdig schoolverlaten. Factoren die daarbij vaak onder de loep genomen zijn, zijn onder andere de schoolgrootte, de samenstelling van de leerlingenpopulatie, de structuur van de school, de richting van het onderwijs en de opleidingkeuze (Voncken, et al. 2000; Bronneman et al. 2002; De

Winter 2003; Luyten et al. 2003; Van de Venne 2006; Traag en Van der Velden 2007; Herweijer et al. 2008).

Ook factoren zoals het schoolklimaat of de schoolcultuur, de rol van docenten en mentoren en de gehanteerde onderwijsprincipes worden in de literatuur vaak genoemd. Volgens de literatuurstudie van Van Lieshout (2003) wijzen veel uitvallers op een negatief schoolklimaat als reden voor hun schooluitval. Uit meerdere onderzoeken blijkt dat er minder sprake is van voortijdig schoolverlaten op scholen waar het schoolklimaat 'warm' is, waar minder conflicten plaatsvinden, en waar prestaties positief gewaardeerd worden en minder sancties worden toegepast vanwege wangedrag van leerlingen (Bosker en Hofman 1994; Veen et al. 2007). Severiens en Verstegen (2007) laten in een meerjarig onderzoek in Rotterdam zien dat docenten een cruciale rol spelen in de schoolloopbanen van leerlingen. Leerlingen die hun docenten goed beoordelen en eveneens goed contact met ze hebben, zijn meer gemotiveerd en stromen ook beter door. Ook blijkt uit het onderzoek van de WRR (2009) dat docenten die leerlingen steunen en aandacht geven, de leerlingen zien opbloeien. Deze leerlingen stappen makkelijk op de docenten af als zij ergens tegenaan lopen.

Thuis versus school

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat een kloof tussen thuis en school een negatief invloed kan hebben op schooluitval. Volgens Uerz et al. (1999) is bij schooluitvallers vaker sprake van een kloof tussen de waarden en normen van de thuissituatie en de school met betrekking tot communicatie, opvoeding en disciplineren. Ouders van schoolverlaters hebben lagere verwachtingen van hun kind en zijn minder betrokken bij de school dan ouders van kinderen die niet uitvallen. Ouderlijke ambities, vooral die van de moeder, blijken van grote invloed te zijn op het schoolsucces van kinderen (Brinkgreve en Van Stolk 1997). Uitvallers hebben ook vaker dan niet uitvallers familieleden die voortijdig schoolverlater zijn (Voncken et al. 2000).

Ook de WRR (2009) benadrukt in *Vertrouwen in de school* de invloed van de verschillende leefwerelden waarin jongeren opgroeien, zijnde thuis, school en de 'derdenruimte'. Volgens de WRR worden jongeren gevormd in deze drie ruimten. Met 'derdenruimte' bedoelen de auteurs van *Vertrouwen in de school* alles wat niet thuis of school is, "uiteenlopend van buurt/openbare ruimte via sportveld/recreatieruimte en internet tot werk" (WRR 2009: 114). Wanneer er sprake is van te veel wrijvingen tussen de verschillende

leefwerelden of te uiteenlopende boodschappen daartussen, kan dat problemen veroorzaken voor de jongeren. Als bijvoorbeeld in de thuissituatie school niet belangrijk gevonden wordt, is dat niet bevorderlijk voor de schoolloopbaan. Discrepanties tussen leefwerelden komen eerder voor bij jongeren uit etnische minderheden doordat het verschil tussen de normen en waarden van thuis enerzijds en van school en de 'derdenruimte' anderzijds vaak al groter is.

Buurt en peers

Twee omgevingsfactoren die volgens onderzoek invloed kunnen uitoefenen op de schoolloopbaan van een leerling, zijn de vriendenkring van de jongere en de buurt waarin hij woont. Omdat deze twee factoren moeilijk uit elkaar te trekken zijn, is ervoor gekozen om deze samen te behandelen. Ook bij deze factoren geldt dat wanneer de kloof tussen de normen en waarden van de *peers* of van de buurt te veel afwijkt van die van school, dat negatieve gevolgen kan hebben voor de schoolloopbaan van een leerling (WRR 2009).

Junger-Tas, Steketee en Moll (2008) lieten zien dat jongeren uit probleembuurtten vaker blijven zitten, vaker spijbelen en een zwakkere binding met school hebben. Een studie uitgevoerd door Anderson (1999) in een kansarme wijk in Philadelphia illustreert op welke wijze de buurt en diens samenstelling invloed kunnen uitoefenen op de schoolloopbaan van jongeren. Hij beschrijft hoe de school als het ware moet wedijveren met de buurt voor het behouden van de leerlingen. Omdat de traditionele waarden die de school aanhangt niet stroken met de waarden van de straat, maken de leerlingen een keuze voor een van deze twee. Daarbij moet de school vaak het onderspit delven. Om te overleven in de wijk kiezen veel leerlingen ervoor om zich te gedragen naar de maatstaven van de straat. Voor jongeren is de code van de straat belangrijker om eigenwaarde te verwerven, meer dan zij dat van school krijgen.

Uit verschillende onderzoeken naar de rol van *peers* (Hofman 1993; Uerz et al. 1999) blijkt dat de mate waarin vrienden spijbelen een rol speelt bij schoolverzuim en schooluitval van jongeren. Andersom geldt dat een positieve houding van *peers* ten aanzien van school een positief effect op de schoolloopbanen van leerlingen heeft (Severiens & Verstegen 2007). Ook blijkt uit de literatuur dat de binding met school positief beïnvloed wordt wanneer de leerling vrienden heeft van binnen de eigen school; schoolverlaters hebben vaker vrienden van buiten de eigen school.

Individuele kenmerken

Naast de hierboven genoemde factoren komen uit de literatuur ook andere achtergrondfactoren naar voren die het schoolverlaten van een leerling kunnen beïnvloeden (Uerz et al. 1999. Zie ook Bosker en Hofman 1994; Hofman 1993; De Vries 1993a). Een deel van die factoren heeft betrekking op de capaciteiten van de leerling zelf, zoals intelligentie, prestaties op taal- en rekentoetsen in het basisonderwijs en rapportcijfers in het voortgezet onderwijs. Volgens Uerz et al. (1999) spelen ook motivatie en schoolbeleving een rol in het eerder verlaten van school, vaak voorafgegaan door schoolverzuim en zittenblijven. Daarbij worden kenmerken genoemd zoals de waarde die gehecht wordt aan school, ambities wat betreft het bereiken van onderwijs- en beroepsniveaus en het oordeel over de eigen schoolbekwaamheid. Ook Severiens en Verstegen (2007) laten zien dat concentratie, geloof in eigen kunnen, welbevinden, houding en beeld, identificatie met school en aspiraties een belangrijke rol spelen in de prestaties en doorstroom van leerlingen in het vmbo.

Tevens worden leeftijd en geslacht veelvuldig in de literatuur genoemd als factoren die effect hebben op schoolverlaten (Uerz et al. 1999; Den Boer en Uerz 2000; Wittebrood 2000; Herweijer 2008). Jongens verlaten vaker dan meisjes het voortgezet onderwijs zonder het behalen van een startkwalificatie (Herweijer 2008). De oorzaak voor dit verschil moet waarschijnlijk voor een deel gezocht worden in de sfeer van probleemgedrag. Het problematisch gedrag dat jongens en meisjes in hun tienerjaren laten zien, verschilt van elkaar. Bij jongens komt vaker 'geëxternaliseerd' probleemgedrag voor zoals overmatig drankgebruik, drugsgebruik of delinquent gedrag. Meisjes vertonen eerder 'geïnternaliseerd' probleemgedrag in de vorm van emotionele problemen of psychische stoornissen (Wittebrood 2000; Herweijer 2008).

Jongeren die tot een etnische minderheid behoren, lopen voorts een grotere kans hun school niet af te maken (zie bijvoorbeeld Crul en Wolff 2002; Kalmijn en Kraaykamp 2003; Herweijer 2008). Daarnaast kunnen cultuurverschillen en taalproblemen extra barrières opwerpen voor allochtone jongeren (en hun ouders). Vooral allochtone ouders hebben moeite om contacten te onderhouden met de school en hun kinderen te stimuleren en te helpen bij het onderwijs (Meijers 1991). In vervolgopleidingen speelt volgens Vrieze en Olde Monnikhof (1998) voor allochtonen ook het gebruik van vaktaal en jargon een rol.

1.2.2 Relatie tussen onderwijskenmerken en criminaliteit

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat er sprake is van een verband tussen spijbelen en voortijdig schoolverlaten enerzijds en jeugdcriminaliteit anderzijds (Weerman en Van der Laan 2006). Echter de verschillende auteurs zijn het niet eens over de hoedanigheid van dat verband. Daarbij gaat het met name over de volgtijdelijkheid van die relatie: heeft criminaliteit invloed op deze onderwijskenmerken, of werkt het de andere kant op? Een ander belangrijk discussiepunt is of er sprake is van een direct verband tussen onderwijskenmerken en criminaliteit of is het effect terug te voeren op andere variabelen. Wij bespreken hier de literatuur over deze onderwerpen.

In het geval van schoolverzuim blijkt dat jongeren die vaker dan incidenteel verzuimen ongeveer twee à drie keer vaker een delict plegen dan jongeren die niet verzuimen (zie bijvoorbeeld Huizinga en Jakob-Chien 1998; Beker et al. 1998; Van der Laan et al. 1998). Het gaat hierbij wel om lichtere delicten. Ook de frequentie van het verzuim speelt een rol. De literatuur laat zien dat hoe vaker jongeren spijbelen, hoe sterker de relatie is met delinquentie en hoe ernstiger de delicten die zij plegen.

Meerdere onderzoeken laten zien dat schooluitvallers, waaronder vooral jongens, twee à drie keer vaker ernstige delicten plegen dan niet-schooluitvallers (zie bijvoorbeeld Huizinga en Jakob-Chien 1998; Blom et al. 2005; Weerman et al. 2006). Uit het onderzoek van Blom et al. (2005) blijkt dat 18- en 19-jarigen die geen diploma gehaald hebben vaker in contact komen met de politie dan zij met een diploma. Zo blijkt dat autochtonen zonder diploma ongeveer 2,9 keer zo vaak in aanraking komen met de politie dan autochtone diplomabezitters (respectievelijk 5,3 procent en 1,8 procent). De invloed van het diplomabezit bij de eerste generatie allochtone jongeren lijkt kleiner: de voortijdig schoolverlaters onder hen zijn slechts 1,7 keer zo vaak verdachte als hun leeftijdgenoten die een diploma bezitten. Voor allochtonen van de tweede generatie is het verband tussen diplomabezit en verdachte zijn weer wel sterk: bij de tweede generatie allochtonen van wie één van de ouders in Nederland is geboren, is de kansverhouding drie en bij de tweede generatie met twee buitenlandse ouders 2,7 (Blom et al. 2005). Weerman en Van der Laan 2006 constateren een duidelijk verband tussen het niet afmaken van de middelbare school en delinquent gedrag tijdens de middelbare schoolperiode. Dat is vooral duidelijk bij ernstige vormen van delinquentie: ongeveer twintig procent van de schooluitvallers rapporteert

een ernstig delict, wat ongeveer twee keer zo vaak is als degenen die geen drop-out zijn (Weerman en Van der Laan 2006).¹

Ook volgens een analyse die het Centraal Bureau voor de Statistiek gedaan heeft, is er een duidelijke samenhang waar te nemen tussen voortijdig schoolverlaten en het verdacht zijn van criminaliteit.² Van de schoolverlaters wordt 6,5 procent verdacht van criminaliteit ten opzichte van één procent van de niet-schoolverlaters (CBS 2006).

De aard van het verband

Op basis van de literatuur is vast te stellen dat er zowel een verband bestaat tussen schoolverzuim en jeugddelinquentie als tussen voortijdig schoolverlaten en jeugddelinquentie. Maar er is geen eenduidige conclusie te trekken over de hoedanigheid van het oorzakelijke verband tussen schoolverzuim of -verlaten en crimineel gedrag (Weerman en Van der Laan 2006). Volgens Weerman en Van der Laan (2006) is het mogelijk dat deze onderwijskenmerken en criminaliteit gemeenschappelijke oorzaken hebben, zoals ongunstige familieomstandigheden en slecht functioneren op school. Daardoor kan er volgens hen sprake zijn van een schijnverband. We bespreken eerst de aard van de relatie tussen schoolverzuim en criminaliteit en vervolgens tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit.

Schoolverzuim

Afzonderlijk bekeken, blijkt dat spijbelen en uitval effect hebben op delinquentie na de middelbare school.³ Echter deze effecten zijn voor een groot deel terug te voeren op andere factoren, met name delinquentie van vrienden, de doorgebrachte tijd met vrienden, opvattingen over de wet en een lage zelfcontrole. Op basis hiervan concluderen Weerman en Wijkman (2008) dat groepsinvloeden en persoonlijke kenmerken van jongeren invloedrijker zijn voor schooluitval en -verzuim dan delinquent gedrag. Desondanks blijkt uit hun onderzoek dat schoolverzuim en -uitval bij bepaalde delictcategorieën wel een afzonderlijk effect hebben. Zo komt naar voren dat spijbelen significante effecten heeft op vermogensdelicten. Ook blijkt dat jongeren die noch naar school gaan, noch werken zich eerder

---

¹ Deze resultaten zijn op basis van een secundaire analyse die door Weerman en Van der Laan uitgevoerd zijn op het NSCR-Schoolproject. In dat project is zelfgerapporteerde criminaliteit van scholieren gekoppeld aan een gemeentelijk databestand over schoolverzuim en drop-out.

² Het CBS (2006) heeft deze analyse gedaan op voortijdig schoolverlaters uit het voortgezet onderwijs (leerlingen tot 23 jaar) die tevens verdacht zijn van criminaliteit.

³ Deze resultaten zijn gevonden door Weerman & Wijkman (2008). In het NSCR-Schoolproject 2008 hebben zij onderzoek gedaan naar middelbare scholieren (voornamelijk vmbo'ers) tijdens en na hun middelbare schoolperiode.

schuldig maken aan vandalisme (afzonderlijk significant effect) en aan geweldpleging (trendmatig significant effect) (Weerman en Wijkman 2008).⁴

Volgens Weerman en Wijkman (2008) hangt spijbelen op de middelbare school duidelijk samen met meer delinquent gedrag, maar is de oorzakelijkheid van dit verband onduidelijk. Jongeren die op het vmbo sporadisch spijbelen, zijn gemiddeld meer betrokken bij delinquent gedrag dan andere jongeren. Een volgtijdelijk verband is er echter niet, wel een gelijktijdig verband. Ernstige spijbelaars zijn meer betrokken bij delinquentie, maar dat waren ze voor het spijbelen ook en een toename is niet duidelijk. De auteurs suggereren dat het mogelijk is dat langdurig ernstig schoolverzuim een belangrijke risicofactor is voor delinquentie op de lange termijn, maar incidenteel en voorbijgaand verzuim niet. Mogelijkerwijs gaat het vooral om het chronische karakter van spijbelgedrag dat een indicator is voor toekomstige gedragsproblemen en niet zozeer het spijbelen zelf (Weerman en Wijkman 2008). Weerman en Van der Laan (2006) wijzen erop dat er geen langlopend onderzoek is verricht naar het causale verband tussen spijbelen en delinquentie. Wel zijn er in de jaren tachtig verschillende niet-longitudinale onderzoeken gedaan, die doen vermoeden dat het directe verband tussen schoolverzuim en delinquent gedrag klein is (zie bijvoorbeeld Farrington 1980; Dijksterhuis en Nijboer 1984).

Voortijdig schoolverlaten

Naar het causale verband tussen schoolverlaten en delinquentie is alleen in het buitenland longitudinaal onderzoek gedaan. Bovendien is de literatuur niet eenduidig over de aard daarvan. De door Weerman en Van der Laan (2006) bestudeerde onderzoeken over de volgtijdelijkheid van de relatie tussen schooluitval en delinquent gedrag verschillen van elkaar qua bevindingen. Sommige auteurs vinden wel een duidelijk volgtijdelijk verband en andere niet.⁵ Een deel van de onderzoeken duidt aan dat ondanks het bestaan van gemeenschappelijke achtergronden er sprake is van een direct effect van schoolverlaten op criminaliteit (zie bijvoorbeeld Thornberry et al. 1985; Blom et al. 2005). Het onderzoek van Jarjoura (1993) onder Amerikaanse jongeren wijst uit dat er een verband is tussen de redenen voor

---

⁴ Volgens Weerman en Van der Laan (2006) is er geen langlopend onderzoek verricht naar het causale verband tussen spijbelen en delinquentie. Wel zijn er in de jaren tachtig verschillende niet-longitudinale onderzoeken gedaan, die doen vermoeden dat het directe verband tussen schoolverzuim en delinquent gedrag klein is (zie bijvoorbeeld Farrington 1980; Dijksterhuis & Nijboer 1984).

⁵ Zie bijvoorbeeld Thornberry et al. 1985; Jarjoura 1993, 1996 voor een duidelijk volgtijdelijk verband en zie bijvoorbeeld Krohn & Thornberry 1995 voor geen duidelijk verband.

uitval en later delinquent gedrag. Dat onderzoek laat zien dat wanneer jongeren door gebrek aan motivatie het onderwijs verlaten, de kans op delinquent gedrag groter is.⁶ Dit lijkt juist niet het geval te zijn wanneer zij stoppen om te trouwen of vanwege zwangerschap. Daarnaast blijkt schoolverlaten wegens slechte schoolprestaties, financiële problemen en problemen thuis helemaal geen verband te hebben met crimineel gedrag. Uit een vervolgonderzoek van Jarjoura (1996) blijkt bovendien dat schooluitval bij jongeren uit de Amerikaanse middenklasse, veroorzaakt door persoonlijke of schoolredenen, negatieve gevolgen heeft voor hun delinquent gedrag terwijl bij relatief arme jongeren die stopten om te gaan werken of om te gaan trouwen, het delinquent gedrag juist afnam.

Er zijn ook onderzoeken die beweren dat de causale relatie tussen schooluitval en delinquent gedrag juist andersom zou liggen, dus van delinquentie op schooluitval. Het onderzoek van Thornberry et al. (1985) wijst uit dat voortijdig schoolverlaters gemiddeld vaker in contact komen met de politie dan niet-schoolverlaters, maar dit verschil bleek ook na de middelbare schoolleeftijd.⁷ Weerman et al. (2006) laten zien dat jongeren alvorens uit te vallen van school vaak al criminele daden verrichten. De jongeren die uiteindelijk voortijdig zouden stoppen, vertoonden namelijk al in de brugklas een verhoogd niveau van crimineel gedrag.

Webbink et al. (2008) hebben onlangs aanwijzingen gevonden dat de causaliteit tussen criminaliteit en schoolverlaten beide kanten op werkt.⁸ Desalniettemin weegt volgens hen de invloed van criminaliteit op schoolverlaten zwaarder. Uit het onderzoek blijkt dat crimineel gedrag op jonge leeftijd een negatief effect heeft op het bereikte onderwijsniveau.⁹ Echter, een andere conclusie die Webbink et al. (2008) trekken, is dat onderwijs een verlagend effect heeft op criminaliteit. Niettemin is het effect van vroegtijdig crimineel gedrag op onderwijs sterker dan het effect van onderwijs op crimineel gedrag op latere leeftijd. Het blijkt namelijk dat

---

⁶ Uit een onderzoek uitgevoerd in de jaren zeventig door Elliott & Voss (1974) bleek dat het aantal politiecontacten tijdens de schoolperiode hoger was dan na het schoolverlaten. De onderzoekers opperden als mogelijke verklaring dat sommige jongeren school demotiverend vonden en daardoor crimineel gedrag gingen vertonen.

⁷ Na de schoolleeftijd werd het effect van schoolverlaten kleiner en dat van werk belangrijker. Dit onderzoek werd uitgevoerd onder jongeren tot en met 25 jaar (Thornberry et al. 1985).

⁸ Webbink et al. (2008) hebben aan de hand van data van Australische tweelingen de volgtijdelijkheid van het verband tussen criminaliteit en onderwijs onderzocht. Daarbij is gecontroleerd voor genetische en sociaaleconomische factoren die door tweelingen gedeeld worden.

⁹ Webbink et al. (2008) hebben crimineel gedrag geoperationaliseerd als arrestaties voor het achttiende levensjaar.

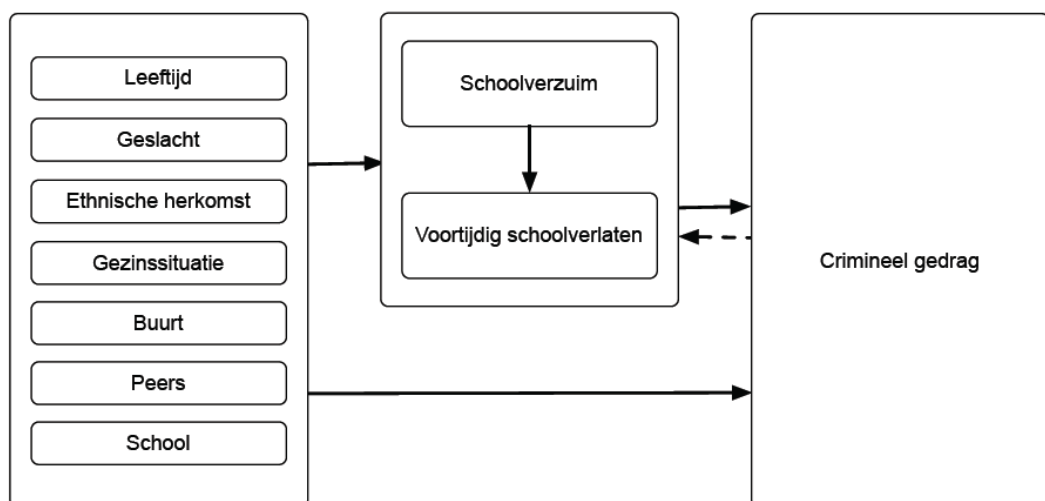
wanneer gecontroleerd wordt voor arrestaties en antisociale gedragsstoornissen op jonge leeftijd, het effect van onderwijs op criminaliteit met meer dan tweederde daalt. Alhoewel het erop lijkt dat volgens dit onderzoek de causaliteit twee kanten op werkt, concluderen Webbink et al. dat het verband tussen criminaliteit en onderwijs voornamelijk te verklaren is door het effect van vroeg crimineel gedrag op onderwijs. Crimineel gedrag op jonge leeftijd schaadt dus de onderwijsloopbaan met als gevolg dat deze jongeren uiteindelijk lager gekwalificeerd van school zullen komen.

Aan de hand van de bestaande literatuur kan vastgesteld worden dat er een verband bestaat tussen schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten enerzijds en jeugddelinquentie anderzijds. Echter het is niet mogelijk om aan de hand van de literatuur een eenduidige conclusie te trekken over het causale verband daartussen. Een deel van de auteurs vermoedt dat deze verschijnselen gemeenschappelijke oorzaken hebben waardoor er geen sprake is van een direct verband. Waarschijnlijk bestaat er wel een onafhankelijk verband tussen schoolverzuim en criminaliteit maar is dat klein te noemen. Wat betreft voortijdig schoolverlaten, wijzen sommige onderzoeken uit dat er wel een causaal verband is met delinquentie maar andere onderzoeken spreken dit tegen. Binnen de onderzoeken die wel een volgtijdelijke relatie gevonden hebben, is onderscheid te maken tussen studies die beweren dat er sprake is van een onafhankelijk effect van schoolverlaten op criminaliteit en studies volgens welke het effect andersom ligt. Een van de onderzoeken vindt een wederzijds effect, hoewel daarbij het effect van criminaliteit op onderwijs de overhand heeft.

1.2.3 Theoretisch model

Samenvattend kunnen we stellen dat de meeste onderzoeken op een samenhang wijzen tussen de onderwijspositie van jongeren en hun betrokkenheid bij criminele activiteiten. Over de interpretatie van de gevonden verbanden bestaat echter nog veel onduidelijkheid. Voortijdig schoolverlaten en delinquentie hebben namelijk veel gemeenschappelijke achtergronden, zoals bijvoorbeeld leeftijd en geslacht van de betrokkenen, buurt, peers, school, etc. Dat kan betekenen dat de verschillende factoren (deels) met elkaar verbonden zijn omdat ze dezelfde oorzaken hebben. Wat betreft de sterkte van de effecten van kenmerken zoals de gezinssituatie en voortijdig schoolverlaten spreken de verschillende onderzoeken elkaar vooralsnog tegen. Wat voortijdig schoolverlaten betreft wijst een deel van het onderzoek erop dat er ondanks de gemeenschappelijke achtergrond toch een

onafhankelijk effect lijkt uit te gaan van schoolverlaten op delinquentie. In ieder geval blijft er nog een duidelijk verband over wanneer wordt gecontroleerd voor demografische kenmerken zoals etnische herkomst, leeftijd en geslacht. Ook de causaliteit (oorzaak-gevolg relatie) van het verband tussen voortijdig schoolverlaten en delinquent gedrag is vooralsnog onduidelijk. In Nederland is er nog geen langlopend onderzoek verricht waarmee kan worden nagegaan in hoeverre jeugdcriminaliteit toeneemt als gevolg van voortijdig schoolverlaten (Weerman & Van der Laan 2006: 49). Ook naar eventuele verschillen van de invloed van voortijdig schoolverlaten voor de diverse etnische groepen is nauwelijks onderzoek gedaan. Op basis van bovengenoemde theoretische overwegingen komen we tot het volgende conceptueel onderzoeksmodel. We veronderstellen dat persoonskenmerken zoals leeftijd, geslacht en etnische herkomst zowel direct als indirect (via schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten) van invloed zijn op criminaliteit. Dit geldt ook voor de gezinssituatie alsmede voor de invloed van de buurt, peers en de school. Verder veronderstelt het model dat schoolverzuim een effect heeft op voortijdig schoolverlaten en dat schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten beide ook zelfstandig een effect hebben op crimineel gedrag. Ten slotte veronderstellen we een wederkerig verband tussen (vroeg) delinquent gedrag en schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten. Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten zullen naar verwachting van invloed zijn op crimineel gedrag en omgekeerd zal (vroeg) delinquent gedrag naar verwachting invloed hebben op schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten.

Figuur 1.1: het conceptueel onderzoeksmodel

1.3 Doelstelling van het onderzoek

De doelstelling van dit onderzoek is tweeledig. Ten eerste willen we de relatie tussen onderwijskenmerken en betrokkenheid bij criminaliteit en de mogelijke interveniërende rol die de gezinssituatie hierbij speelt kwantitatief in kaart brengen. Hierbij wordt aandacht besteed aan mogelijke effectverschillen tussen diverse etnische groepen.¹⁰

Ten tweede gaan we door middel van kwalitatief onderzoek dieper in op de oorzaken van de slechte onderwijspositie (zoals relatief vaak voortijdig schoolverlaten en schoolverzuim) van Antilliaanse Rotterdammers. Aangezien het kwantitatief onderzoek geen volledig beeld kan geven van de relatie tussen schoolkenmerken en criminaliteit - met name waar het de invloed van de gezinssituatie betreft - is dit onderzoek aangevuld met kwalitatieve gegevens. Belangrijk is bijvoorbeeld om te achterhalen hoe de gezinssomstandigheden van jongeren die zwak presteren, spijbelen en voortijdig uitvallen eruit zien. Vooral de rol van ouders – voor Antilliaanse gezinnen gaat het met name om alleenstaande moeders – wordt nader belicht. Naast de rol van de opvoeders wordt in dit onderzoek ook de rol van leerkrachten belicht. Uit eerder onderzoek van Severiens en Verstegen (2007) is namelijk gebleken dat docenten een cruciale rol spelen in de schoolloopbaan van jongeren. Een belangrijke vraag is daarom hoe Antilliaanse uitvallers denken over hun begeleiding op school en hoe de leerkrachten daar zelf tegenaan kijken. Einddoel van het onderzoek is het bieden van concrete handvaten voor de vormgeving van het beleid dat voortijdig schoolverlaten, schoolverzuim en het zwak presteren op school onder Antilliaanse Rotterdammers kan verminderen en daarmee de eventuele relatie tussen een zwakke onderwijspositie en betrokkenheid bij criminaliteit kan beïnvloeden.

1.4 Onderzoeksvragen

In figuur 1.1 vatten we de hierboven beschreven relaties tussen onderwijskenmerken en betrokkenheid bij criminaliteit en de eventuele

---

¹⁰ Omdat voor dit onderzoek op individueel niveau een koppeling wordt gemaakt tussen bestanden zoals de GBA, het HKS en informatie over de onderwijspositie van JOS kan tevens een update worden gemaakt van de stand van de aard en omvang van criminaliteit van Antillianen in Rotterdam voor 2006 en 2007 (analoog aan het onderzoek van Van San et al., 2007, hoofdstuk 2))

intervenierende rol van de gezinssituatie samen. Het model kan vertaald worden in de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke groepen in Rotterdam kunnen gekenmerkt worden als probleemgroepen in termen van schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit?
2. Is er een directe relatie tussen schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en betrokkenheid bij criminaliteit onder Antilliaanse jongeren?
3. Is er een volgtijdelijke relatie tussen schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en betrokkenheid bij criminaliteit onder Antilliaanse jongeren?
4. Welke rol speelt de gezinssituatie in deze relatie?
5. Wat zijn de belangrijkste oorzaken van schoolverzuim en schooluitval bij Antilliaanse jongeren?
6. Wat zijn de belangrijkste oorzaken van succes op school bij Antilliaanse jongeren?
7. Hoe kunnen de problemen van schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit onder Antilliaanse jongeren in Rotterdam worden verholpen?

1.5 Het kwantitatieve onderzoek

In het kwantitatieve onderzoek wordt de relatie onderzocht tussen persoonskenmerken (zoals leeftijd, geslacht, etnische herkomst, generatie), gezinssituatie, schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. Dit onderzoeksdeel wordt uitgevoerd op basis van bestaande registratiesystemen. Er bestaat echter geen registratie waarin al deze aspecten aanwezig zijn. Om relaties te kunnen onderzoeken is in de eerste fase van het onderzoek daarom een koppeling gemaakt tussen diverse registraties die allemaal stukjes relevante informatie bevatten. In de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) geregistreerde personen zijn daarbij gehanteerd als basis.¹¹ Met behulp van een uniek persoonsnummer zijn hier gegevens van leerlingen (over schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten etc.)¹² en gegevens over verdachten en hun antecedenten¹³ aan gekoppeld.

---

¹¹ In (de bijlage bij) hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op de beschikbare informatie in het GBA. Omdat in de GBA slechts beperkte informatie beschikbaar is over de gezinssituatie is onderzocht of er hierover bijvoorbeeld bij het bureau Jeugdzorg aanvullende informatie beschikbaar is. Er is daarover wel enige informatie, maar deze is niet gestructureerd te koppelen aan de overige registraties.

¹² Deze komt uit registraties van Jeugd Onderwijs en Samenleving (JOS). In (de bijlage bij) hoofdstuk 2 wordt hier nader op ingegaan.

Wat betreft methodiek sluiten we aan bij eerder door ons verricht onderzoek naar de criminaliteit van Antillianen in Rotterdam (Van San et al. 2007). Als basis van het geconstrueerde onderzoeksbestand dienen alle in de GBA ingeschreven personen per 1-1-2007. In een eerste stap is de GBA registratie omgevormd tot een onderzoeksbestand. In de daarop volgende stappen zijn andere relevante informatiebronnen (registraties van schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten, de onderwijspositie en gegevens over verdachten van de politie Rotterdam Rijnmond) hieraan gekoppeld op basis van een gecodeerd GBA-nummer. Na deze koppeling is het mogelijk om bijvoorbeeld Rotterdammers te identificeren die als verdachte staan geregistreerd, verschillen hierin te bekijken tussen diverse herkomstgroepen en de relatie te leggen tussen schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en het al dan niet worden verdacht van een delict. In hoofdstuk 2 is meer in detail ingegaan op de inhoud van de registratiebestanden en de koppeling.

1.6 Het kwalitatieve onderzoek

Naast een kwantitatief luik bevat dit onderzoek een kwalitatief gedeelte. In het kwalitatieve deel van het onderzoek wordt een antwoord gezocht op de vraag wat de oorzaken zijn van schooluitval en schoolverzuim bij Antilliaanse jongeren. In eerste instantie zijn focusgroepen gehouden met leerkrachten en leerlingbegeleiders op scholen met een hoog aantal Antilliaanse leerlingen. Daaropvolgend zijn gesprekken gevoerd met Antilliaanse jongeren die voortijdig de school hebben verlaten, alsook met jongeren die, ondanks de penibele omstandigheden waarin ze zijn opgegroeid, toch succesvol zijn op school. De twee methoden die wij voor dit onderzoek hebben gebruikt worden hieronder nader beschreven.

1.6.1 Focusgroepen met leerkrachten en leerlingbegeleiders

Om op snelle wijze een adequaat beeld te krijgen van de eerste signalen van probleemgedrag en de uiteindelijke ontwikkeling van de criminele carrières van jongeren, zijn focusgroepen met medewerkers van scholen gevoerd. Door de Dienst Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS) is een lijst aangeleverd met Rotterdamse VMBO en MBO scholen met het hoogste aantal verzuimmeldingen van Antilliaanse leerlingen. Uit deze lijst hebben wij een

---

¹³ Deze informatie is afkomstig uit het Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie Rotterdam-Rijnmond. In (de bijlage bij) hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op de beschikbare informatie in HKS.

selectie gemaakt. Onze aanvankelijke doelstelling was om op drie verschillende scholen focusgroepen te houden met in iedere groep circa tien leerkrachten en leerlingbegeleiders. Het werven van dit aantal deelnemers voor de focusgroepen bleek echter niet haalbaar. In totaal hebben wij 31 scholen en vestigingen van scholengemeenschappen met VMBO of MBO onderwijs per brief of e-mail benaderd. Vervolgens zijn de scholen die daarop niet reageerden, telefonisch benaderd. Bij de scholen was echter weinig animo om deel te nemen aan 'weer een onderzoek'. Uiteindelijk zijn in totaal twee focusgroepen, een dubbelinterview en één individueel interview georganiseerd. De gegevens uit het dubbelinterview zijn niet gebruikt omdat de deelnemers daar bezwaar tegen hadden.

Voor het voeren van de focusgroepen is een gespreksleidraad samengesteld in de vorm van een PowerPoint presentatie. De onderwerpen die in de focusgroepen aan bod zijn gekomen zijn: algemene oorzaken van schoolverzuim- en uitval, gezinsomstandigheden, vriendengroepen, relatie tussen onderwijskenmerken en criminaliteit, oplossingen voor schoolverzuim en -uitval. Hoewel tijdens de focusgroepbijeenkomsten specifieke aandacht gevraagd werd voor de positie van Antilliaanse leerlingen, werd daarnaast ook aandacht besteed aan andere groepen. In hoofdstuk drie wordt in meer uitgebreide zin ingegaan op de moeilijkheden die wij tegengekomen zijn bij het organiseren van de focusgroepen.

1.6.2 Gesprekken met Antilliaanse jongeren

Na de focusgroepgesprekken met leerkrachten en leerlingbegeleiders zijn diepte-interviews gehouden met Antilliaanse schooluitvallers. Er is in totaal met twintig Antilliaanse jongeren (16-25 jaar) gesproken die een problematische schoolcarrière hebben doorlopen en die uiteindelijk voortijdig uitgevallen zijn. Aangezien deze jongeren niet meer op school te traceren waren, werden zij in eerste instantie vooral benaderd via het jongerenwelzijnswerk. Na een lange en vermoeiende zoektocht binnen het jongerenwelzijnswerk, dat maar heel weinig geschikte informanten opleverde, hebben we vervolgens een aantal schooluitvallers thuis benaderd. Maar ook dit leverde weinig of niets op. Om die reden hebben wij, ten einde raad, jongeren opgezocht die in gevangenissen en huizen van bewaring verbleven, waarvan bekend was dat zij voortijdig uitgevallen waren op school. In eerste instantie waren wij niet van plan om op deze wijze jongeren te selecteren omdat jongeren die in detentie verblijven een te selectieve groep zijn. Toen er echter weinig andere opties overbleven en de

einddeadline van dit onderzoek steeds dichterbij kwam, zijn we toch begonnen met het benaderen van jeugdige gedetineerden. We beseffen echter dat de jongeren die we hierdoor te spreken kregen een zwaardere problematiek hebben dan de gemiddelde Antilliaanse schooluitvaller in Rotterdam. Hoofdstuk 4 moet dan ook met dit gegeven in het achterhoofd worden gelezen.

Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met Antilliaanse jongeren die afkomstig zijn uit dezelfde milieus als de eerste groep jongeren maar die wél succesvol zijn op school. Hiervoor heeft Rozemarijn de Haan, studente aan de Universiteit Utrecht, voor haar masterscriptie, maar ook in het kader van dit onderzoek, interviews gedaan met succesvolle Antilliaanse leerlingen in Nederland en op Curaçao. Wij spreken in navolging van Maurice Crul (2000) die onderzoek deed naar succes op school bij Turkse en Marokkaanse jongeren, over succes wanneer de jongeren op het Havo of hoger (VWO, HBO of WO) zitten of die een afgesloten opleiding hebben op een van deze niveaus. Ook jongeren die stapelen (van MBO/SBO¹⁴ naar Hbo en eventueel ook WO) vallen hieronder. Alle jongeren die op het MBO/SBO of lager (VMBO/VSBO) zitten, zijn volgens deze definitie niet succesvol in het onderwijs.

1.7 Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 gaan we door middel van een kwantitatief onderzoek in op de factoren die van invloed zijn op de betrokkenheid van jongeren bij criminaliteit. De aandacht is daarbij vooral gericht op de relatie tussen voortijdig schoolverlaten, schoolverzuim en criminaliteit en focust primair op Antilliaanse jongeren. Hoofdstuk 3 geeft een beeld van de ervaringen van leerkrachten op twee scholen in Rotterdam die veel Antilliaanse leerlingen hebben die verzuimen dan wel uitvallen op school. Zij geven tijdens de gesprekken aan wat de achtergronden van deze leerlingen zijn en wat er gedaan kan worden om problemen van schoolverzuim en schooluitval van Antilliaanse leerlingen te verhelpen. In hoofdstuk 4 laten we Antilliaanse jongeren aan het woord die voortijdig uitgevallen zijn op school. Op basis van de verhalen van deze jongeren proberen we een beter zicht te krijgen op de belangrijkste factoren van schooluitval. Hoofdstuk 5 gaat in op de kenmerken

---

¹⁴ Mbo staat voor Middelbaar Beroepsonderwijs, op Curaçao heet dit Sbo, het Secundair Beroepsonderwijs.

van Antilliaanse jongeren in Nederland en op Curaçao die ondanks het feit dat zij in zwakke milieus opgroeien, toch succesvol blijken te zijn op school.

Hoofdstuk 6 bevat de belangrijkste conclusies die op basis van het onderzoek kunnen worden getrokken. In hoofdstuk 7 worden een aantal aanbevelingen geformuleerd op het gebied van schoolverzuim, schooluitval en criminaliteit van Antilliaanse jongeren.

2.1 Inleiding

Zoals we reeds eerder vermeldden, blijkt uit diverse onderzoeken (zie bijvoorbeeld De Boom et al. 2008), dat de onderwijspositie van Antilliaanse jongeren niet rooskleurig is. In vergelijking met andere groepen verzuimen zij relatief vaak van school en is er onder hen een omvangrijk aandeel voortijdig schoolverlaters. Daarnaast is bekend dat Antilliaanse jongeren relatief vaak te kampen hebben met een problematische thuissituatie en een zwakke positie hebben op de arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk gaan we in op de factoren die van invloed zijn op de betrokkenheid van deze jongeren bij criminaliteit. De aandacht is daarbij vooral gericht op de relatie tussen voortijdig schoolverlaten, schoolverzuim en criminaliteit.

In het navolgende bekijken we allereerst hoe Rotterdamse jongeren er qua demografische kenmerken (geslacht, leeftijd, herkomst, generatie) en thuissituatie uit zien. Vervolgens gaan we in op de onderwijspositie van Rotterdamse jongeren. Daarbij komt aan de orde of en zo ja op welk niveau zij onderwijs volgen, of en in welke mate zij van school verzuimen en welk aandeel van de jongeren van 17 t/m 22 jaar hun schoolloopbaan voortijdig beëindigt. Vervolgens gaan we in op de vraag in welke mate jongeren en met name Antilliaanse jongeren worden verdacht van criminele activiteiten. Ten slotte worden al deze aspecten (achtergrondkenmerken, de thuissituatie, onderwijskenmerken en criminaliteit) met elkaar in verband gebracht en wordt onderzocht of een volgtijdelijke relatie tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit kan worden verondersteld. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting van de onderzoeksresultaten.¹⁵

---

¹⁵ Het doel van het kwantitatieve onderzoek, waarop dit hoofdstuk is gebaseerd, is meer inzicht te krijgen in de relatie tussen persoonskenmerken (zoals leeftijd, geslacht, etnische herkomst, generatie), de thuissituatie, schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. Het onderzoek is een vervolg op een eerder onderzoek dat wij een aantal jaren geleden hebben gedaan (Van San et al. 2007). Wat betreft gebruik van databestanden en methodiek om deze te koppelen sluiten we aan bij dit eerder door ons verrichte onderzoek. Voor een beschrijving van deze methodiek wordt verwezen naar de bijlage bij dit hoofdstuk.

2.2 Rotterdamse jongeren: demografie en gezin

2.2.1 Inleiding

Per 1 januari 2007 wonen er in Rotterdam 19.290 Antillianen. Zij vormen ruim drie procent van de totale Rotterdamse bevolking en zijn na Surinamers, Turken en Marokkanen de op drie na grootste minderheid in de stad. Onder Rotterdamse Antillianen is het aandeel jongeren in de leeftijd van vijf t/m 22 jaar relatief groot. Van de totale Rotterdamse bevolking valt ruim een vijfde deel in dit leeftijdscohort terwijl van de Antilliaanse bevolking maar liefst een derde deel een leeftijd heeft van 5 t/m 22 jaar.

Het tweede deel van tabel 2.1 toont dat er in 2007 bijna 126.000 jongeren zijn ingeschreven in het bevolkingsregister van Rotterdam. Binnen dit leeftijdscohort is ruim vijf procent van Antilliaanse afkomst.

Tabel 2.1: Rotterdammers naar leeftijd en herkomst

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov. nw	westers	autochtoon	Totaal
Bevolking (totaal)									
absolute omvang	19.290	51.956	45.459	37.141	15.023	39.696	58.055	317.426	584.046
relatieve omvang	3,3	8,9	7,8	6,4	2,6	6,8	9,9	54,3	100,0
leeftijd									
0-4 jaar	8,9	5,7	8,1	12,4	5,3	9,4	4,8	4,4	5,8
5-22 jaar	34,6	28,9	33,7	36,3	31,3	28,6	16,2	15,6	21,5
23 jaar e.o.	56,5	65,4	58,2	51,3	63,3	62,0	79,0	80,0	72,7
bevolking (5-22 jaar)									
absolute omvang	6.668	15.012	15.327	13.485	4.705	11.351	9.423	49.555	125.526
relatieve omvang	5,3	12,0	12,2	10,7	3,7	9,0	7,5	39,5	100,0
leeftijd									
5-11 jaar	37,0	33,1	40,0	43,3	32,0	36,4	34,7	33,1	35,6
12-16 jaar	26,4	27,0	29,0	27,5	29,8	24,1	23,1	25,9	26,4
17-22 jaar	36,7	39,8	31,0	29,2	38,2	39,5	42,2	41,0	38,0

bron: GBA, bewerking Risbo

In het vervolg van dit hoofdstuk staan deze (bijna 7.000) jongeren centraal. Allereerst wordt onderzocht hoe deze groep qua demografische aspecten is samengesteld.

2.2.2 Rotterdamse leerplichtige jongeren (5-17 jaar)

Ruim vijf procent van de Rotterdamse leerplichtige jongeren is van Antilliaanse herkomst.

De tweede generatie (in Nederland geboren personen met één of twee in het herkomstland geboren ouders) is in relatieve zin kleiner dan bij de andere grote niet-westerse minderheden. Van de Surinaamse, Marokkaanse, Turkse,

en Kaapverdiaanse jongeren is meer dan negentig procent in Nederland geboren, terwijl van de Antilliaanse jongeren minder dan tweederde (63 procent) in Nederland is geboren.

Een derde opvallend gegeven is dat bijna driekwart van de Antilliaanse jongeren opgroeit in een eenoudergezin en minder dan een kwart wordt opgevoed in een gezin met twee ouders. Bij Turkse, Marokkaanse en autochtone jongeren is deze verdeling andersom.

Tabel 2.2: Demografische kenmerken leerplichtige jongeren (5 t/m 17 jaar)

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
Bevolking 5-17 jaar									
absolute omvang	4.556	9.913	11.465	10.260	3.201	7.381	5.897	31.843	84.516
relatieve omvang	5,4	11,7	13,6	12,1	3,8	8,7	7,0	37,7	100,0
Geslacht									
jongens	50,1	51,2	51,5	50,9	50,6	51,0	51,8	51,5	51,3
meisjes	49,9	48,8	48,5	49,1	49,4	49,0	48,2	48,5	48,7
Leeftijd									
5 t/m 11 jaar	54,1	50,2	53,5	56,9	47,0	56,0	55,5	51,5	52,9
12 t/m 16 jaar	38,6	40,9	38,7	36,1	43,7	37,0	36,9	40,2	39,1
17 jaar	7,3	8,9	7,8	6,9	9,2	6,9	7,6	8,2	7,9
Generatie									
1e generatie	37,2	10,7	5,3	8,9	8,4	25,3	26,1	0,0	15,1
2e generatie	62,8	89,3	94,7	91,1	91,6	74,7	73,9	0,0	84,9
Gezinsverhouding									
kind, tweeouders	21,4	39,5	75,7	80,8	44,1	57,1	64,8	71,7	64,0
kind, eenouder	72,6	57,7	22,3	18,4	53,8	38,1	30,2	26,6	33,4
anders									

2.2.3 Rotterdamse niet-leerplichtige jongeren (17-22 jaar)

Ook van de Rotterdamse jongeren in de leeftijd van 17 t/m 22 jaar is ruim vijf procent van Antilliaanse herkomst. De tweede generatie is veel kleiner dan bij de andere grote niet-westerse minderheden. Zo is van Surinaamse, Marokkaanse, Turkse, en Kaapverdiaanse jongeren een ruime meerderheid (zeventig procent of meer) in Nederland geboren, terwijl van de Antilliaanse jongeren minder dan een derde (30,6 procent) in Nederland is geboren. Ten slotte valt op dat bijna tien procent van de Antilliaanse jongeren hoofd is van een eenoudergezin en bijna een derde deel kind is in een eenoudergezin (zie tabel 2.3).

Tabel 2.3: Demografische kenmerken jongeren 17 tot en met 22 jaar

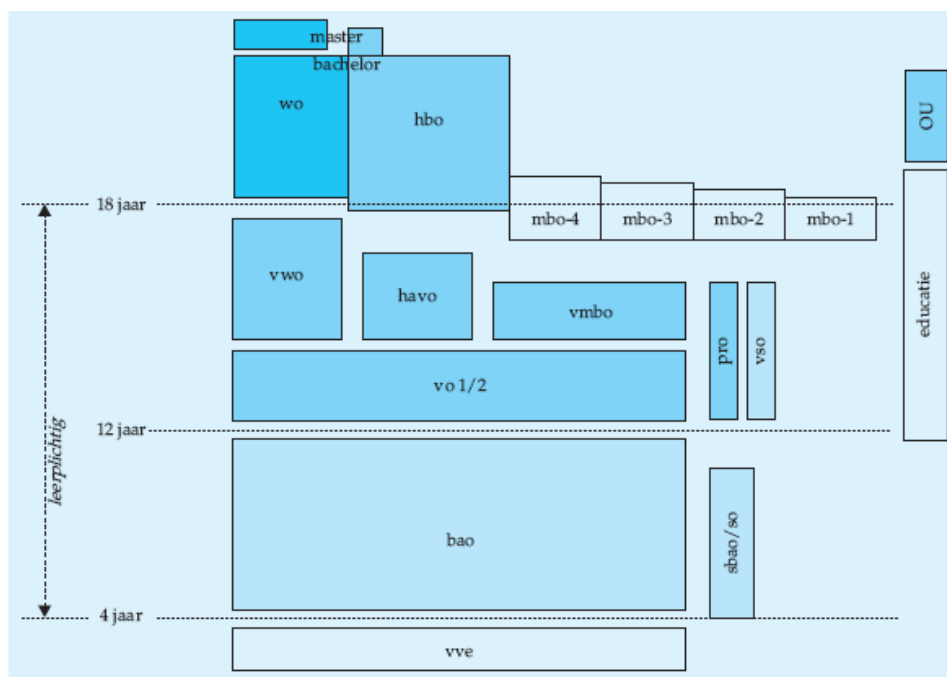
	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	Ov-nw	westers	autochtoon	totaal
Bevolking 17-22 jaar									
absolute omvang	2.445	5.982	4.755	3.938	1.799	4.482	3.973	20.337	47.711
relatieve omvang	5,1	12,5	10,0	8,3	3,8	9,4	8,3	42,6	100,0
Geslacht									
Man	47,8	49,9	50,1	48,6	48,4	50,9	47,7	49,9	49,6
Vrouw	52,2	50,1	49,9	51,4	51,6	49,1	52,3	50,1	50,4
Leeftijd									
17-18 jaar	26,5	30,6	36,5	36,1	33,2	24,2	24,9	27,0	28,9
19-20 jaar	34,7	34,1	30,3	32,9	35,7	32,6	33,2	34,7	33,7
21-22 jaar	38,8	35,4	33,2	31,0	31,0	43,2	41,9	38,4	37,4
Generatie									
1e generatie	69,4	24,0	21,8	30,9	24,1	63,5	45,7	0,0	38,3
2e generatie	30,6	76,0	78,2	69,1	75,9	36,5	54,3	0,0	61,7
Gezinsverhouding									
alleenstaand	47,2	28,9	39,5	39,0	21,3	46,9	47,7	39,9	39,4
echtpaar	1,3	1,9	7,7	5,4	1,1	3,2	2,2	1,6	2,7
eenouder	9,0	4,1	1,2	0,8	4,8	4,9	1,7	1,0	2,4
kind, tweelouders	10,2	23,1	37,7	42,6	34,4	26,0	29,6	40,0	33,9
kind, eenouder	32,4	42,1	13,9	12,3	38,4	19,1	18,9	17,5	21,6

2.3 Jongeren in het onderwijs

2.3.1 Inleiding

Onderwijs wordt door de overheid dermate belangrijk geacht dat in 2007 de leerplichtige leeftijd is uitgebreid van zestien naar achttien jaar.¹⁶ Het doel hiervan is schoolverzuim en schooluitval in de leeftijdsgroep zestien tot achttien jaar terug te dringen. In figuur 2.1 is het Nederlandse onderwijsstelsel schematisch weergegeven.

¹⁶ Per 1 augustus 2007 geldt de kwalificatieplicht. Alle leerlingen blijven volledig leerplichtig tot het einde van het schooljaar waarin ze zestien jaar worden. Na het laatste schooljaar van de leerplicht begint de kwalificatieplicht. Met de kwalificatieplicht wordt de leerplicht verlengd tot de dag dat de leerling een startkwalificatie heeft gehaald. Of tot de dag dat de leerling achttien jaar wordt. Een startkwalificatie is een havo-, vwo- of mbo niveau 2, 3, of 4- diploma.

Bron: OCW.

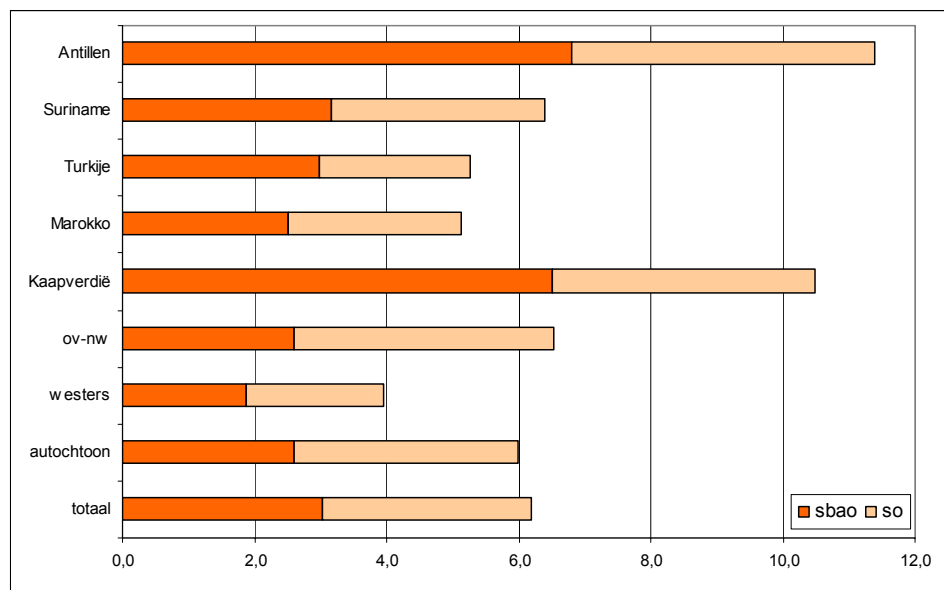
bao	basisonderwijs	so	speciaal onderwijs
bbl	beroepsbegeleidende leerweg	vmbo	voorbereidend middelbaar beroeps- onderwijs
bol	beroepsopleidende leerweg	vo	voortgezet onderwijs
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs	vso	voortgezet speciaal onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs	vve	voor- en vroegschoolse educatie
mbo	middelbaar beroepsonderwijs	vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
OU	Open Universiteit	wo	wetenschappelijk onderwijs
pro	praktijkonderwijs		
sbao	speciaal basisonderwijs		

Figuur 2.1: Het Nederlandse onderwijsstelsel (Bron: CBS)

In het onderzoeksbestand dat ten behoeve van dit onderzoek is geconstrueerd, is informatie beschikbaar over leerlingen in de leeftijd van 5 t/m 22 jaar in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het mbo. Tevens zijn gegevens over het (relatief) schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten beschikbaar. Daar waar het gaat om het onderwijsniveau maken we onderscheid naar leerplichtige kinderen in het basisonderwijs (paragraaf 2.3.2), leerplichtige jongeren in de leeftijd van 12-17 jaar in het voortgezet onderwijs en het mbo (paragraaf 2.3.3). In paragraaf 2.3.4 gaan we in op schoolverzuim van deze (partieel) leerplichtige leerlingen. Jongeren in de leeftijd van 17-22 jaar -de doelgroep van het beleid ten aanzien van voortijdig schoolverlaten- staan tot slot centraal in paragraaf 2.3.5.

2.3.2 Kinderen in het basisonderwijs

In Nederland is ieder kind vanaf vijf jaar verplicht om naar school te gaan. Leerlingen verlaten het basisonderwijs in elk geval aan het einde van het schooljaar waarin zij veertien jaar worden. Onderstaande analyse heeft betrekking op Rotterdamse kinderen in de leeftijd van 5 t/m 13 jaar. Veruit het grootste deel van deze kinderen volgt het reguliere basisonderwijs. Een kleine groep krijgt les in de Regionale Expertise Centra (REC-scholen). Het onderwijs in REC 4 (het vroegere SBAO, speciaal basisonderwijs) is bedoeld voor kinderen die meer hulp nodig hebben bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden. Daarnaast zijn er de speciale scholen (REC 1 t/m 3) bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieken. Figuur 2.2 laat zien dat een aanzienlijk deel (6,8 procent) van de Antilliaanse kinderen onderwijs volgt in REC 4. Daarnaast zit 4,5 procent van de Antilliaanse kinderen op een speciale school (REC 1 t/m 3). Ook is dit aandeel aanzienlijk hoger dan gemiddeld.

Figuur 2.2: Kinderen in het speciaal (basis)onderwijs naar herkomst

Uitsplitsing naar generatie, geslacht en thuissituatie laat zien dat van de eerste generatie Antillianen een aanmerkelijk groter deel speciaal (basis) onderwijs volgt dan van de tweede generatie, dat jongens vaker speciaal (basis) onderwijs volgen dan meisjes en dat van Antilliaanse kinderen uit een eenoudergezin een significant groter deel speciaal (basis) onderwijs volgt dan van de Antilliaanse kinderen uit een tweeoudergezin (tabel 2.4).

Tabel 2.4: Kinderen in het speciaal (basis)onderwijs naar geslacht, generatie, thuissituatie en herkomst (%)

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
totaal									
bao	88,6	93,6	94,7	94,9	89,5	93,5	96,0	94,0	93,8
sbao	6,8	3,2	3,0	2,5	6,5	2,6	1,9	2,6	3,0
so	4,6	3,2	2,3	2,6	4,0	3,9	2,1	3,4	3,2
jongens									
bao	85,2	91,5	93,6	93,6	86,6	91,3	94,6	92,3	92,1
sbao	8,0	3,7	3,7	3,1	7,3	3,1	2,3	2,9	3,5
so	6,8	4,8	2,7	3,3	6,1	5,6	3,1	4,8	4,4
meisjes									
bao	92,0	95,9	95,9	96,2	92,4	95,7	97,6	95,8	95,7
sbao	5,6	2,6	2,2	1,9	5,7	2,1	1,4	2,3	2,5
so	2,4	1,5	1,9	1,9	1,9	2,2	1,0	1,9	1,8
1e generatie									
bao	83,5	92,6	94,3	93,9	88,2	94,6	95,7		91,4
sbao	11,1	4,8	3,9	2,5	6,5	3,1	2,4		5,3
so	5,5	2,6	1,8	3,7	5,4	2,3	1,9		3,3
2e generatie									
bao	91,1	93,7	94,7	94,9	89,6	93,3	96,1		94,0
sbao	4,7	3,0	2,9	2,5	6,5	2,5	1,8		3,0
so	4,2	3,3	2,3	2,5	3,9	4,2	2,1		3,0
tweeoudergezin									
bao	92,7	95,7	95,5	95,6	89,6	95,0	97,2	95,3	95,4
sbao	3,9	2,0	2,5	2,3	6,5	2,1	1,5	2,0	2,2
so	3,4	2,3	2,0	2,1	4,0	2,9	1,3	2,7	2,4
eenoudergezin									
bao	88,1	92,5	92,2	92,3	89,8	91,7	94,5	91,6	91,5
sbao	7,4	4,0	4,8	3,3	6,4	3,3	2,7	4,2	4,5
so	4,5	3,5	3,0	4,5	3,8	5,0	2,8	4,2	4,0

2.3.3 Leerplichtige leerlingen (12-17 jaar)

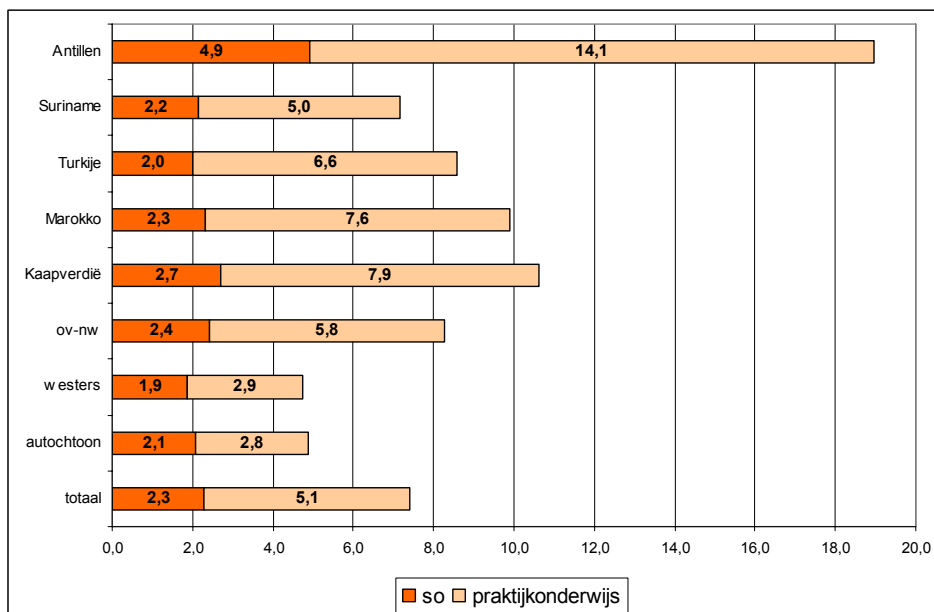
De analyses in deze paragraaf hebben betrekking op (schoolgaande) leerplichtige Rotterdamse leerlingen in de leeftijd van 12 t/m 17 jaar. Een klein deel (tien procent) van deze leeftijdsgroep volgt nog basisonderwijs. Het grootste deel van de groep volgt voortgezet onderwijs (78 procent) en een klein deel zit reeds op het mbo (12,5 procent). In het navolgende wordt achtereenvolgens ingegaan op het voortgezet onderwijs en het mbo.

Tabel 2.5: Leerplichtige leerlingen 12-17 jaar naar onderwijssoort

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
(s)bao	13,8	9,1	11,0	11,6	11,0	10,7	9,2	8,7	10,0
vo	71,8	75,9	76,2	76,3	74,7	78,9	80,7	79,2	77,5
mbo	14,4	14,9	12,7	12,1	14,3	10,4	10,1	12,1	12,5

Leerplichtige leerlingen in het voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs wordt onderverdeeld in het praktijkonderwijs, het vmbo, de havo en het vwo (zie figuur 2.1). Daarnaast is er het speciaal onderwijs voor leerlingen met een functiebeperking (zie paragraaf 2.3.2).

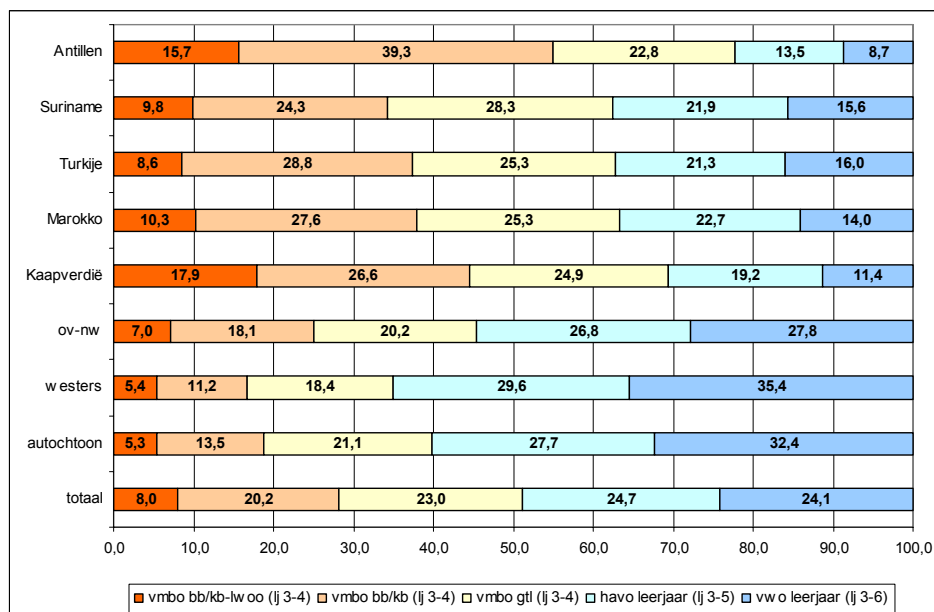

Figuur 2.3: Leerlingen (12 t/m 17 jaar) in het speciaal en praktijkonderwijs (2007)

Uit figuur 2.3 wordt duidelijk dat met name van de Rotterdamse Antilliaanse leerlingen een aanzienlijk deel speciaal onderwijs (vijf procent) of praktijkonderwijs (veertien procent) volgt. Het praktijkonderwijs is ontstaan uit het speciaal voortgezet onderwijs en herbergt met name jongeren met leer- en opvoedmoeilijkheden.

Figuur 2.4 gaat specifiek in op de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Leerlingen in het speciaal onderwijs, het praktijkonderwijs en de onderbouw (de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs) zijn in deze figuur buiten beschouwing gelaten.

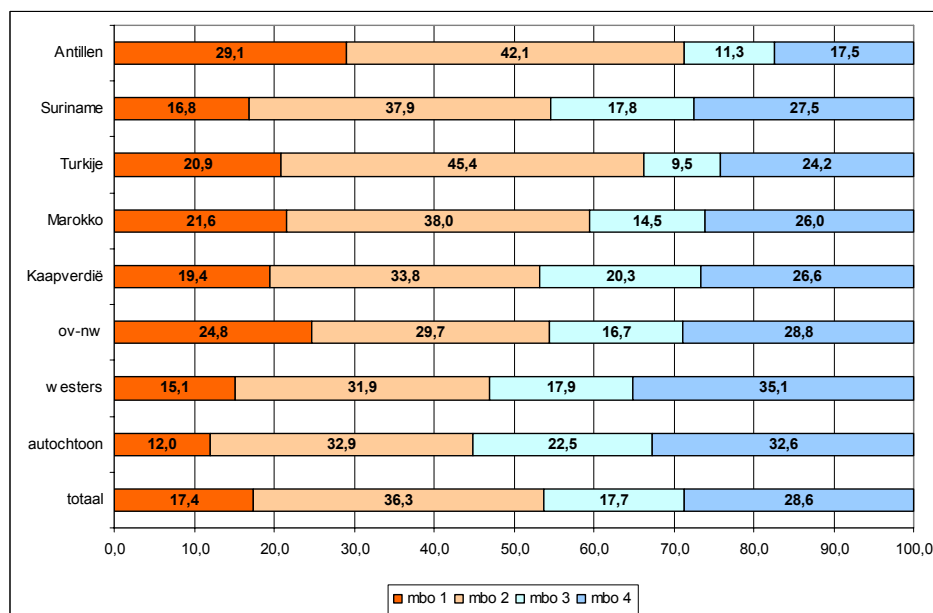
Van alle Rotterdamse leerlingen in de bovenbouw zit ruim de helft op het vmbo. Onder Antilliaanse leerlingen is dit aandeel met ruim 75 procent veel hoger. Tevens zien we dat binnen het vmbo Antilliaanse leerlingen veel vaker dan alle andere groepen de lagere leerwegen van het vmbo volgen. Meer dan de helft van de Antilliaanse leerlingen volgt de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg. Een relatief groot deel daarvan (zestien procent) heeft een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Dit betekent dat zij meer ondersteuning en individuele begeleiding nodig hebben bij het volgen van het vmbo.

Figuur 2.4: Leerlingen (12 t/m 17 jaar) in bovenbouw van het voortgezet onderwijs

Jongeren (12 t/m 17 jaar) in het mbo

De analyse in deze paragraaf heeft betrekking op Rotterdamse leerplichtige en schoolgaande leerlingen in het mbo.

Figuur 2.5: Jongeren (12 t/m 17 jaar) in het mbo

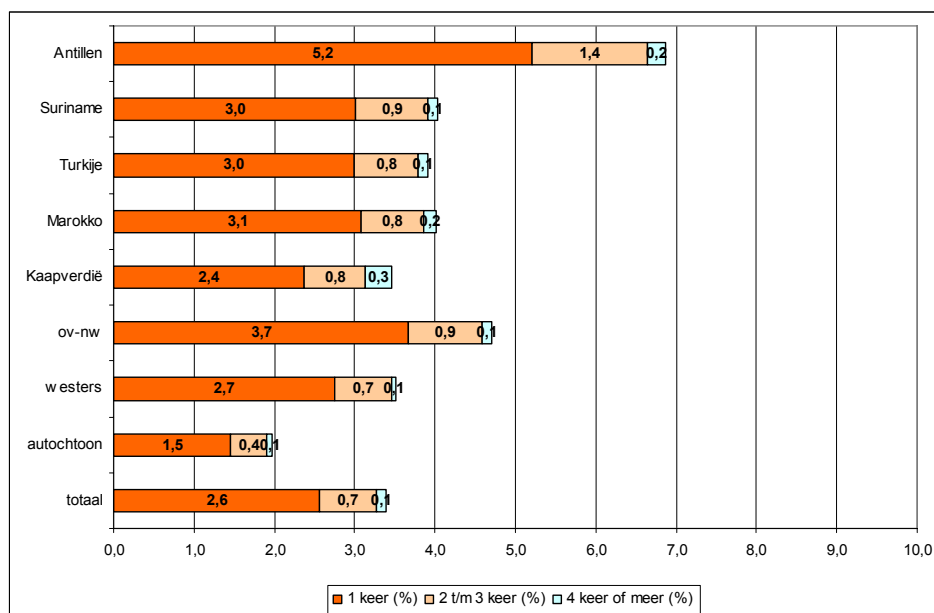
Figuur 2.5 laat zien dat van alle Antilliaanse leerlingen van 12 t/m 17 jaar in het mbo meer dan 29 procent een assistentopleiding, dat wil zeggen een opleiding op het laagste niveau binnen het middelbaar beroepsonderwijs volgt. Dit percentage is veel groter dan bij de andere herkomstgroepen.

Verder zien we dat ruim 42 procent van de Antilliaanse leerlingen de basisberoepsopleiding (niveau 2) en elf procent de vakopleiding (niveau 3) volgt. Ruim zeventien procent van de Antillianen in het mbo volgt een opleiding op het hoogste niveau, namelijk een middenkader- of specialistenopleiding. Antillianen blijven daarmee achter bij de andere herkomstgroepen. Zo volgt van de autochtone leerlingen in het mbo in deze leeftijdsgroep bijna 33 procent een opleiding op niveau 4.

2.3.4 Relatief Schoolverzuim

Relatief schoolverzuim 2006-2007

Als een leerling incidenteel of geregeld ongeoorloofd afwezig is, is er sprake van relatief verzuim.¹⁷ Relatief verzuim dat korter duurt dan drie dagen of dan een achtste van de lestijd binnen vier weken hoeft wettelijk niet te worden gemeld door de school. In de praktijk doen veel scholen dat echter wel. Als het relatief verzuim langer duurt, is het volgens de Leerplichtwet 1969 zorgwekkend en is de school wel verplicht om het verzuim te melden (JOS 2007:64). In figuur 2.6 is het aandeel leerlingen in de leeftijd van 5 t/m 17 jaar opgenomen dat in Rotterdam woont en van wie in schooljaar 2006-2007 minimaal één verzuimincident is gemeld.

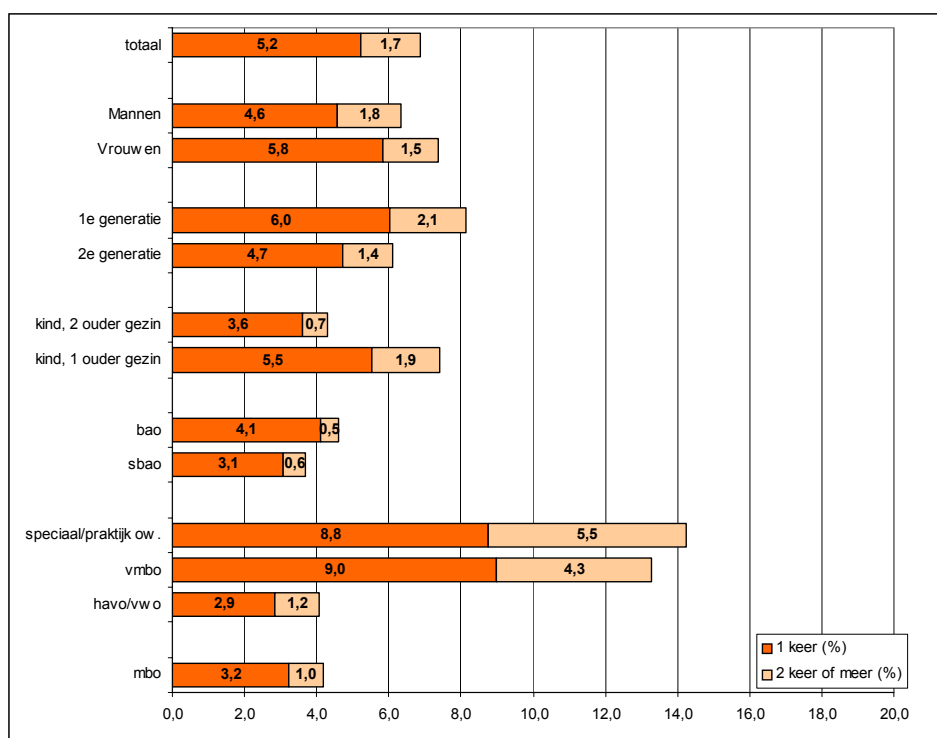
Figuur 2.6: Relatief schoolverzuim in schooljaar 2006-2007 naar herkomstgroep

¹⁷ Als een leerplichtige leerling langer dan vier weken niet is ingeschreven op een school is er sprake van absoluut verzuim (JOS 2007: 62). Het totaal aantal gevallen van absoluut verzuim is beperkt (zie figuur b2.1 en b2.2 in de bijlage bij dit hoofdstuk).

Van alle leerlingen in deze leeftijdscategorie heeft in schooljaar 2006-2007 ruim drie procent minimaal één keer verzuimd. Van de Antilliaanse jongeren heeft een veel groter deel (bijna zeven procent) verzuimd. De verzuimcijfers van deze groep zijn bijna het dubbele van de andere herkomstgroepen en ruim drie keer zo hoog als onder autochtone Rotterdamse leerlingen.

Uitsplitsing naar generatie en geslacht laat zien dat van de eerste generatie Antillianen een aanmerkelijk groter deel heeft verzuimd dan van de tweede generatie en dat Antilliaanse meisjes in 2007 iets vaker verzuimden dan Antilliaanse jongens. Ook de thuissituatie hangt samen met schoolverzuim. We zien dat leerlingen die opgroeien in een eenoudergezin veel vaker spijbelen dan kinderen die opgroeien in een gezin met twee ouders. Zo heeft in het schooljaar 2006-2007 van de Antilliaanse leerlingen die door één ouder worden opgevoed ruim zeven procent verzuimd, terwijl van de Antilliaanse leerlingen met twee ouders minder dan vijf procent van school heeft verzuimd.

Ten slotte blijkt dat er relatief veel is verzuimd door leerlingen in het speciaal en het praktijkonderwijs en in het vmbo (figuur 2.7). Van de Antillianen in deze onderwijstypen kwam ruim veertien procent in aanraking met leerplicht omdat zij één of meerdere keren ongeoorloofd van school afwezig waren (zie ook tabel b2.1 in de bijlage bij dit hoofdstuk).

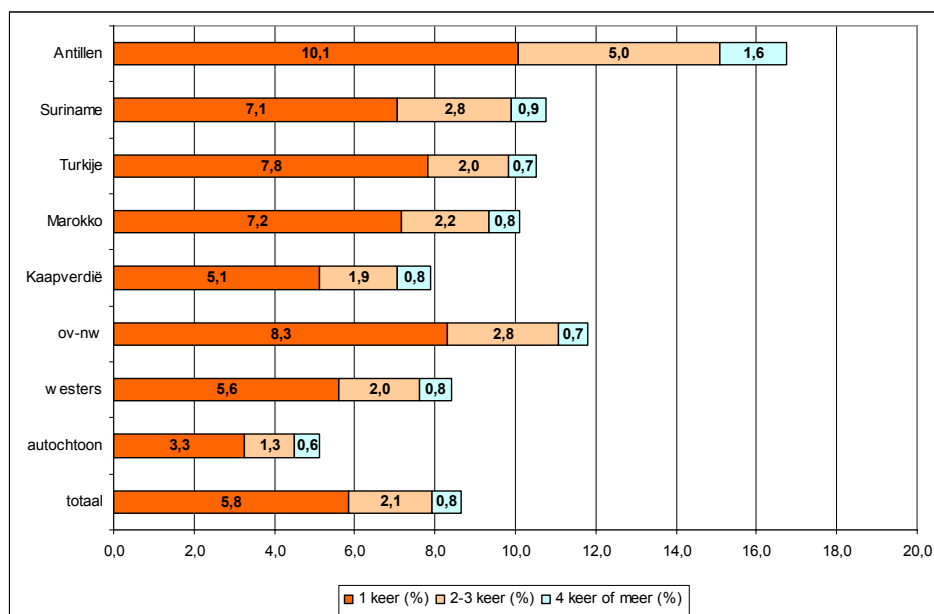

Figuur 2.7: Relatief schoolverzuim Antilliaanse jongeren naar achtergrondkenmerken(%)

Relatief schoolverzuim 2000-2007

Figuur 2.8 toont het aandeel jongeren (in de leeftijd van 5 t/m 17 jaar per 2007) dat in Rotterdam woont en van wie in de periode 2000 t/m 2007 minimaal een verzuimincident is gemeld. Van alle leerlingen in deze leeftijdscategorie heeft in de schoolloopbaan ruim acht procent minimaal één keer verzuimd. In figuur 2.8 valt direct op dat van de Antilliaanse jongeren een veel groter deel (ruim zestien procent) ooit heeft verzuimd.

Uitsplitsing naar generatie, geslacht, leeftijd en gezinskenmerken laat een soortgelijk beeld zien als geschetst bij de beschrijving van schoolverzuim in het schooljaar 2006-2007. Antilliaanse jongeren van de eerste generatie verzuimen vaker dan die van de tweede generatie. Van de Antilliaanse jongeren die opgroeien in een gezin met één ouder verzuimt een groter deel dan van de Antilliaanse jongeren die opgroeien in een gezin met twee ouders. Bezien over de periode 2000-2007 zien we in tegenstelling tot het verzuim in 2006-2007 dat Antilliaanse jongens iets vaker verzuimen dan Antilliaanse meisjes. Het verschil tussen jongens en meisjes is echter beperkt. Een soortgelijk beeld zien we bij nagenoeg alle herkomstgroepen (zie ook tabel b2.2 in de bijlage bij dit hoofdstuk).

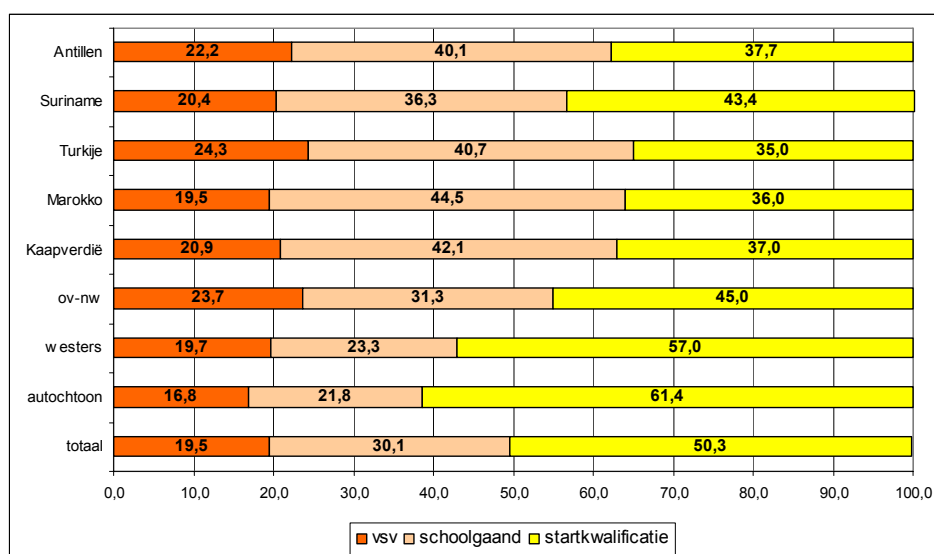

Figuur 2.8: Relatief schoolverzuim in 2000-2007 naar herkomstgroep (%)

2.3.5 Jongeren van 17-22 jaar

In deze paragraaf gaan we in op onderwijspositie van jongeren in de leeftijd van 17 t/m 22 jaar.¹⁸ Voortijdig schoolverlaten is een belangrijke indicator voor de onderwijspositie van deze jongeren.¹⁹

In figuur 2.9 is de onderwijspositie weergegeven van Rotterdamse jongeren in de leeftijd van 17 t/m 22 jaar. Van alle Rotterdamse jongeren in deze leeftijd is bijna een vijfde voortijdig schoolverlater. Het aandeel voortijdig schoolverlaters onder Antillianen is met 22 procent hoger dan gemiddeld, maar kleiner dan onder bijvoorbeeld Turkse jongeren en onder jongeren afkomstig uit andere (niet)westerse landen.

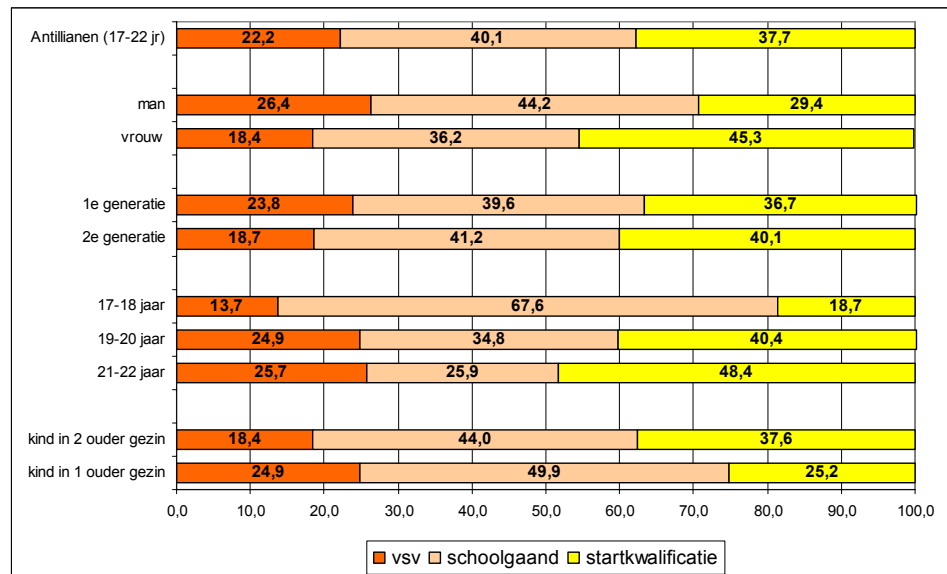

Figuur 2.9: Onderwijspositie jongeren (17-22 jaar) naar herkomstgroep per 2007 (%)

Het aandeel voortijdig schoolverlaters onder de eerste generatie Antillianen is (veel) groter dan onder de tweede generatie en onder Antilliaanse jongens groter dan onder Antilliaanse meisjes (zie figuur 2.10). Dit is een beeld dat we voor alle onderscheiden herkomstgroepen terug zien. Verder zien we dat ook de thuissituatie samenhangt met de onderwijspositie. Antilliaanse jongeren in een eenoudergezin verlaten het onderwijs vaker zonder startkwalificatie dan jongeren die zijn opgegroeid in een gezin met twee ouders.

¹⁸ We kiezen voor deze leeftijdsgrenzen in verband met het beleid ten aanzien van voortijdig schoolverlaten waarin jongeren in deze leeftijdscategorie centraal staan. De schoolloopbaan van jongeren wordt in de registraties gevolgd tot en met het 22^e levensjaar.

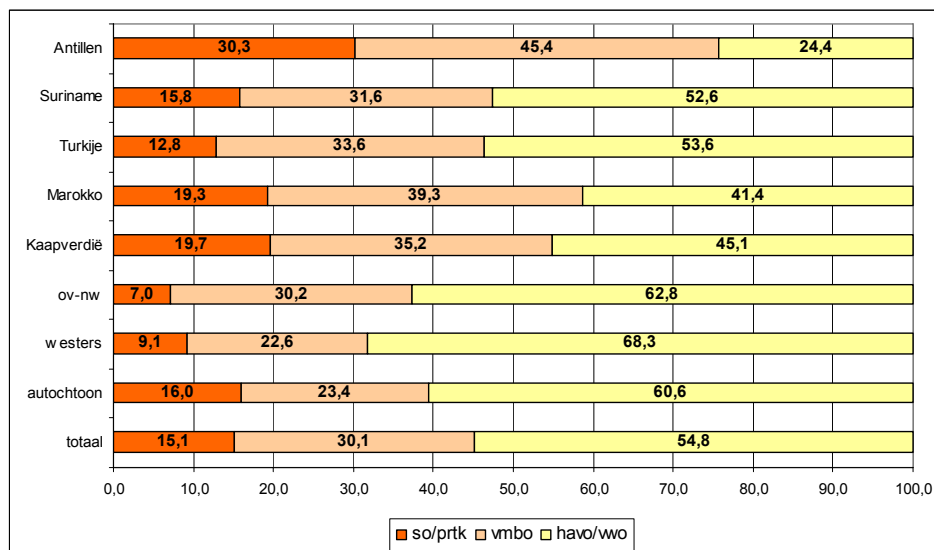
¹⁹ Voortijdig schoolverlaters zijn hier gedefinieerd als leerlingen die het (bekostigd) onderwijs hebben verlaten zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Een leerling heeft een startkwalificatie als hij of zij ten minste een havo- of vwo-opleiding, of een basisberoepsopleiding (mbo niveau 2) heeft afgerond.

Figuur 2.10: Onderwijspositie Antilliaanse jongeren naar achtergrond (%)

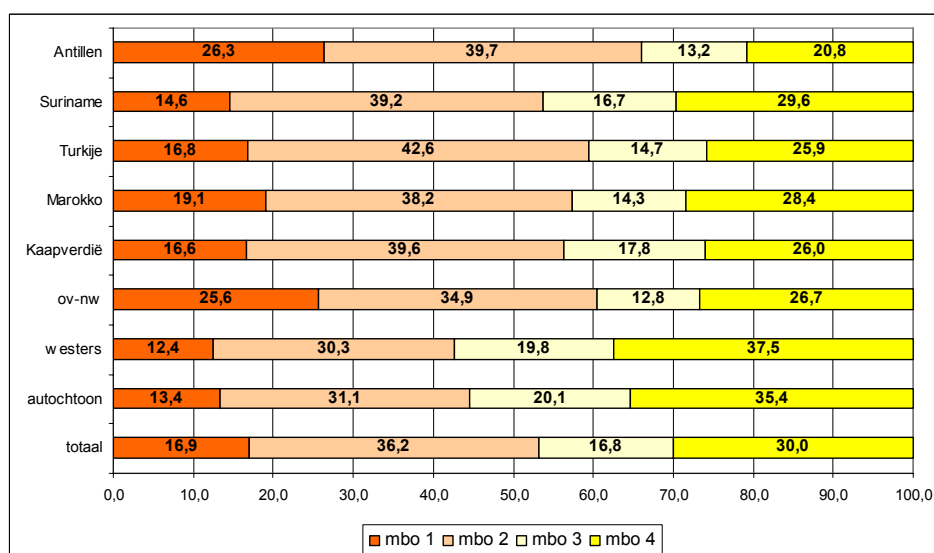
Ruim dertig procent van alle jongeren en meer dan 45 procent van de Antilliaanse jongeren van 17 t/m 22 jaar heeft nog geen startkwalificatie behaald, maar volgt nog wel onderwijs en heeft dus kans alsnog een startkwalificatie te behalen. Het grootste deel van deze jongeren volgt een mbo opleiding (tachtig procent). Bijna een vijfde is nog bezig met een opleiding in het voortgezet onderwijs. Van de schoolgaande Antilliaanse jongeren volgt vijftien procent een opleiding in het voortgezet onderwijs en 85 procent een opleiding in het mbo.

Ook in deze leeftijdscategorie zien we dat Antillianen vaak onderwijs volgen van een relatief laag niveau. Van de (kleine) groep in het voortgezet onderwijs volgt een groot deel speciaal of praktijkonderwijs en, ten opzichte van alle ander onderscheiden bevolkingsgroepen, slechts een klein deel havo of vwo (zie figuur 2.11).

Figuur 2.11: Schoolgaande jongeren (17-22 jaar) in het voortgezet onderwijs (%)

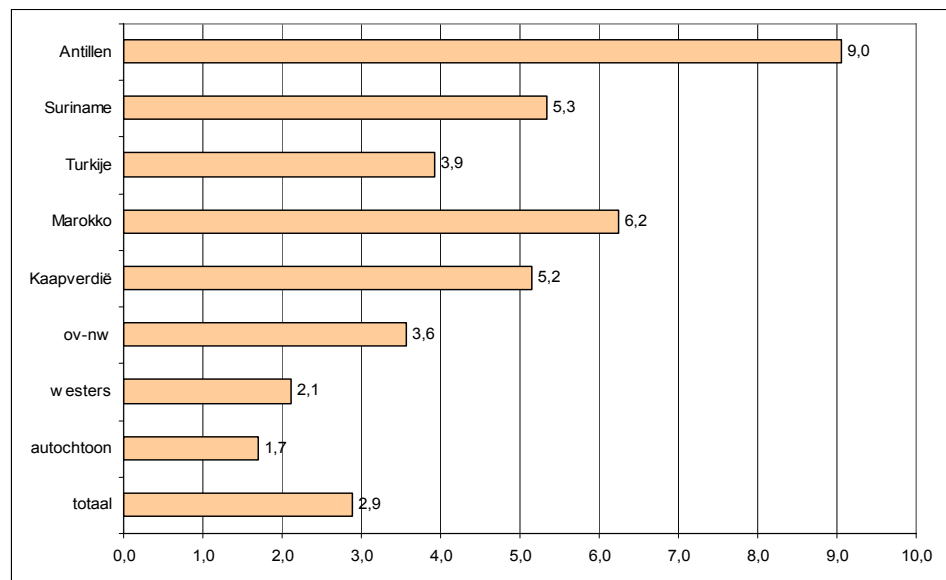
Van de Antilliaanse deelnemers aan het mbo volgt meer dan een kwart een assistentopleiding (mbo 1). Dit percentage is (veel) groter dan bij de andere herkomstgroepen. Verder zien we dat bijna veertig procent van de Antilliaanse mbo deelnemers de basisberoepsopleiding (mbo 2) volgt. Ruim twintig procent van de Antillianen in het mbo volgt een middenkader- of specialistenopleiding (mbo 3 en 4). Antillianen blijven daarmee ook in deze leeftijdsgroep achter bij de andere herkomstgroepen (zie figuur 2.12).

Figuur 2.12: Schoolgaande jongeren (17-22 jaar) in het mbo (%)

2.4 Criminaliteit

In 2007 werd negen procent van de Antilliaanse bevolking van twaalf jaar en ouder verdacht van een misdrijf (zie figuur 2.13). Het verdachtenpercentage is berekend door het aantal verdachten in een bepaalde (bevolkings)groep uit te drukken als een percentage van het totaal aantal personen vanaf twaalf jaar in de desbetreffende bevolkingsgroep.²⁰ In 2007 wordt, zo blijkt uit figuur 2.13, gemiddeld 2,9 procent van de Rotterdamse bevolking verdacht van een misdrijf. Het aandeel verdachten onder de allochtone bevolking in het algemeen en Antillianen in het bijzonder is aanzienlijk hoger. Van de Antilliaanse bevolking wordt negen procent verdacht van betrokkenheid bij criminele activiteiten.

Figuur 2.13: Percentage verdachten (12 jaar en ouder) naar herkomstgroep (2007)

Criminaliteit van jongeren naar achtergrondkenmerken

Van alle jongeren in de leeftijd van 12 t/m 22 jaar wordt in 2007 6,6 procent verdacht van een misdrijf. Bij meisjes ligt dit percentage veel lager (2,6 procent) dan bij jongens (10,5 procent). We zien dit beeld terug bij alle onderscheiden groepen. Daarbij valt op dat Antilliaanse meisjes en vrouwen relatief vaak worden verdacht van criminaliteit. In 2007 wordt 5,8 procent van de Antilliaanse meisjes verdacht van betrokkenheid bij een misdrijf. Zij komen veel vaker dan Kaapverdiaanse (4,5 procent), Surinaamse (4,0

²⁰ Het verdachtenpercentage voor Antillianen wordt berekend door de 1367 Antilliaanse verdachten te delen door de 15.108 in Rotterdam woonachtige Antillianen van twaalf jaar en ouder en de uitkomst vervolgens te percenteren [$(1.367/15.108) \cdot 100 = 9\%$].

procent), Marokkaanse (3,8 procent) of Turkse (1,2 procent) meisjes in aanraking met de politie (zie tabel 2.6).

Tabel 2.6: Percentage verdachten (12-22 jaar) naar herkomst en achtergrondkenmerken (2007)

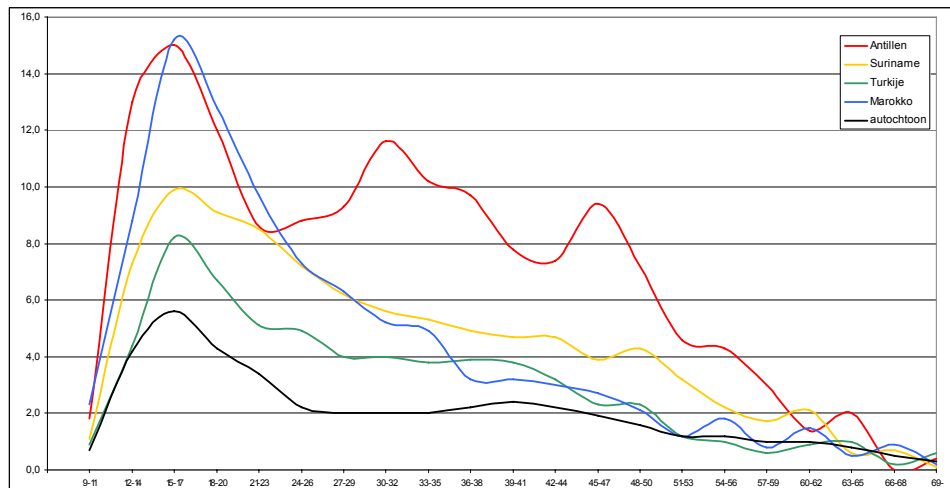
	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
jongeren (N)	4.204	10.037	9.194	7.642	3.199	7.216	6.150	33.149	80.791
verdacht in 2007 (N)	514	897	578	900	285	411	276	1475	5336
% verdacht 2007	12,2	8,9	6,3	11,8	8,9	5,7	4,5	4,4	6,6
man	19,0	13,8	11,3	19,9	13,2	8,8	6,5	7,1	10,5
vrouw	5,8	4,0	1,2	3,8	4,5	2,4	2,5	1,8	2,6
1e generatie	12,3	9,1	4,9	11,0	8,1	6,1	4,3		7,8
2e generatie	12,1	8,9	6,5	12,0	9,1	5,2	4,6		8,2
12-13 jaar	10,1	6,0	2,9	7,5	5,0	4,1	3,7	3,4	4,6
1 ^e generatie	9,0	8,7	3,6	6,0	12,9	5,0	5,5		
2 ^e generatie	11,0	5,6	2,9	7,6	4,4	3,7	3,0		
14-15 jaar	17,4	10,3	7,5	13,2	9,8	7,5	6,0	5,8	8,3
1 ^e generatie	19,6	9,0	7,4	14,2	3,2	8,3	4,4		
2 ^e generatie	15,7	10,6	7,5	13,1	10,6	7,0	6,8		
16-17 jaar	14,8	9,4	8,4	15,3	10,0	7,0	7,2	5,5	8,3
1 ^e generatie	15,9	9,4	5,4	12,7	7,6	7,5	9,7		
2 ^e generatie	13,9	9,4	8,7	15,9	10,4	6,6	5,9		
18-19 jaar	14,0	9,2	6,9	13,6	10,0	7,4	5,5	4,3	7,2
1 ^e generatie	14,5	10,0	4,5	12,9	8,7	8,2	6,0		
2 ^e generatie	13,0	9,0	7,3	13,9	10,5	6,4	5,0		
20-22 jaar	8,6	9,2	5,9	10,0	9,0	4,3	2,6	3,9	5,5
1 ^e generatie	9,3	8,6	4,8	9,7	8,5	4,8	1,7		
2 ^e generatie	6,3	9,4	6,3	10,1	9,2	3,2	3,5		

Bekend is dat er een relatie is tussen leeftijd en criminaliteit (zie bijvoorbeeld Hirschi en Gottfredson 1983). De criminaliteit neemt in de puberteit snel toe en neemt vervolgens weer (sterk) af. Figuur 2.14 laat zien dat deze trend zich inderdaad voordoet, maar dat Antillianen hierop een uitzondering vormen. De criminaliteit onder Antilianen neemt na het 20^e levensjaar af, maar blijft vervolgens tot ongeveer het 27^e levensjaar stabiel op een relatief hoog niveau (acht procent), om vervolgens weer te stijgen tot boven de tien procent voor de midden dertigers. Pas vanaf ongeveer het 40^e levensjaar dalen de criminaliteitscijfers verder.²¹

Een mogelijke verklaring voor deze afwijkende trend is dat bij Antillianen, anders dan bij Marokkaanse jongens bijvoorbeeld, geen gezinsvorming plaatsvindt rond de leeftijd van 25 jaar, zodat zij langer doorgaan met criminaliteit. Een andere mogelijke verklaring is het specifieke migratiepatroon van de Antilliaanse bevolking. De migratie van Antillianen

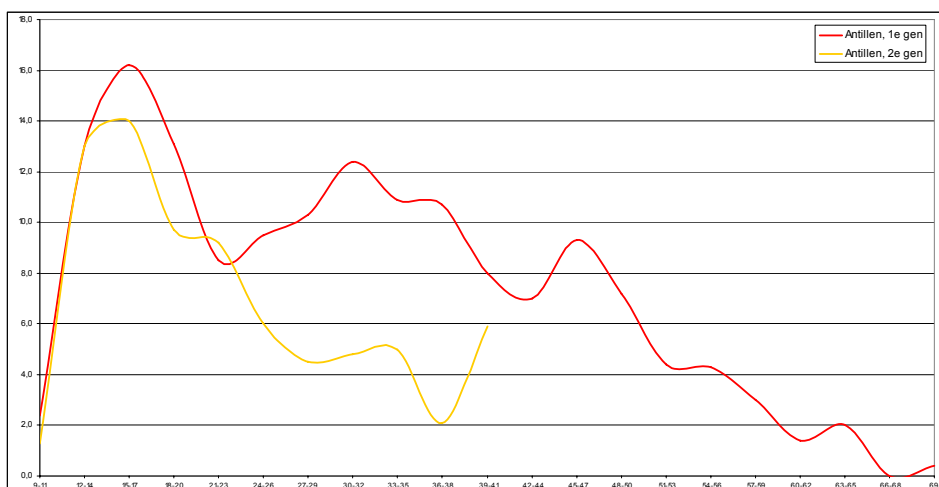
²¹ Deze afwijkende 'age-crime' curve is al veel langer bekend zie bijvoorbeeld (de Jong et al. 1997, Jenissen et. al. 2007, Van San et al. 2007).

naar Nederland kent een lange geschiedenis. Tot het midden van de jaren 80 komt een gemêleerde groep Antillianen naar Nederland. De groep bestaat onder andere uit jongeren die hier (vaak tijdelijk) komen studeren en in de jaren zestig en begin jaren zeventig uit arbeidsmigranten die door de Nederlandse industrie worden geworven. Vanaf het midden van de jaren tachtig verslechtert de economie op de Antillen – met name op het eiland Curaçao – sterk. De migratiestroom naar Nederland wordt groter en verandert van karakter. Onder deze 'nieuwe' migranten bevinden zich veel on- en laaggeschoolde jongeren uit de kansarme buurten van Curaçao die verder afstaan van de Nederlandse samenleving dan de eerder gemigreerde Antillianen (Van Hulst en Bos, 1994). Deze jongeren hebben moeite zich een plaats te verwerven in de Nederlandse samenleving en een relatief groot deel komt al snel in aanraking met de politie. Deze kansarme jongeren van toen zijn nu van middelbare leeftijd en het lijkt erop dat zij nog steeds relatief vaak worden verdacht van criminaliteit. Figuur 2.14a laat ook zien dat de specifieke criminaliteitscurve zich alleen voordoet bij de eerste generatie Antillianen.²² Een mogelijke aanvullende verklaring voor de lagere criminaliteitscijfers voor de twintigers is het feit dat er zich onder deze leeftijdsgroep relatief veel hoogopgeleide Antillianen bevinden die naar Rotterdam zijn gekomen om hier hoger onderwijs (hbo/wo) te volgen.

Figuur 2.14: Percentage verdachten naar leeftijd etnische herkomst (2007)

²² De age-crime curve voor de tweede generatie loopt tot de categorie 39-41 jaar. Het percentage verdachten oudere Antillianen van de tweede generatie fluctueert zeer sterk als gevolg van de zeer beperkte omvang van deze groep.

Figuur 2.14a: Percentage verdachten naar leeftijd etnische herkomst (2007)

Ten slotte zien we in tabel 2.6 dat het verschil in criminaliteit tussen de eerste en tweede generatie Antilliaanse jongeren beperkt is. Dit geldt voor de bevolking in deze leeftijdscategorie overigens voor bijna alle groepen. Dit kleine verschil is deels terug te herleiden tot de samenhang tussen leeftijd en generatie. Vergelijken we binnen leeftijdsgroepen, dan zien we dat van de tweede generatie Antilliaanse jongeren in het algemeen een kleiner deel wordt verdacht van criminaliteit dan van de eerste generatie jongeren. Onder jongeren van Turkse of Marokkaanse afkomst zien we gemiddeld genomen het tegenovergestelde beeld, zij het dat de verschillen in het algemeen niet heel groot zijn.

Criminaliteit en de thuissituatie

Er is een samenhang tussen de thuissituatie en criminaliteit. Alleenstaande jongeren die kinderen hebben worden vaker verdacht van criminaliteit dan jongeren die samenwonen of getrouwd zijn. Ook van de alleenstaande jongeren zonder kinderen wordt een relatief groot deel verdacht van criminaliteit. Het grootste deel van de jongeren in de leeftijd van 12 t/m 22 jaar woont nog thuis. Er is een groot verschil in betrokkenheid bij criminaliteit tussen kinderen die opgroeien in een eenoudergezin en kinderen die opgroeien in een gezin met twee ouders. We zien bijvoorbeeld dat van Antilliaanse jongeren die opgroeien in een eenoudergezin vijftien procent wordt verdacht en dat van Antilliaanse jongeren die opgroeien in een gezin met twee ouders ruim acht procent wordt verdacht.

Tabel 2.7: Percentage verdachten (12-22 jaar) naar herkomst en gezinskenmerken (2007)

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
alleenstaand	10,0	9,8	6,0	11,5	11,6	5,5	2,8	3,3	5,7
echtpaar	3,2	3,5	1,1	1,4	0,0	2,8	5,8	4,2	2,7
eenouder	10,8	6,8	1,8	3,1	6,9	4,0	7,5	5,9	6,6
Kind in 2 ouder gezin	8,2	5,6	5,7	11,4	7,2	4,5	4,1	3,8	5,4
Kind in 1 ouder gezin	15,1	10,8	9,5	15,4	9,8	7,9	7,3	7,2	9,7
onbekend	8,7	8,4	4,4	9,2	10,8	4,9	2,4	3,0	4,7
1 kind	13,4	7,7	7,8	12,9	7,7	5,0	5,8	5,5	6,7
2 kinderen	11,8	9,1	6,8	12,0	8,0	5,2	4,8	4,6	6,2
3 kinderen	14,5	9,4	6,0	10,0	9,2	6,6	6,0	4,8	7,2
4 of meer kinderen	17,0	11,2	6,8	13,2	11,5	7,6	6,6	5,2	10,1

Dit verschil is reeds diverse malen aangetoond. Junger-Tas, Steketee & Moll (2008) wijzen erop dat dit verschil (groten)deels kan worden verklaard uit het feit dat alleenstaande moeders dikwijls in een sociale en economische achterstandspositie verkeren. Als alleenstaande moeders erin slagen voldoende toezicht op de kinderen te organiseren als ze aan het werk zijn verdwijnen de verschillen. De Jeugdmonitor Rotterdam laat zien dat jongeren van Antilliaanse (alsook) Kaapverdiaanse afkomst relatief vaak te kampen hebben met een problematische thuissituatie. Ruim een derde van de Antilliaanse brugklassers geeft aan thuis problemen te hebben. Het gaat dan om problemen die variëren van een 'ongezellige thuissituatie' tot 'mishandeling'.

2.5 Criminaliteit en onderwijs

2.5.1 Criminaliteit onder leerplichtige leerlingen

Onderwijsniveau

Tabel 2.8 laat zien dat er een samenhang is tussen het onderwijsniveau en de betrokkenheid bij criminaliteit. Een beperkt deel van de leerlingen in de leeftijd van 12 t/m 17 jaar zit nog op het basisonderwijs (zie paragraaf 2.3.3). We zien dat van de Rotterdamse leerlingen in het speciaal basisonderwijs een veel groter deel wordt verdacht (7 procent) dan van de leerlingen op het regulier basisonderwijs (3 procent).

Het grootste deel van de leerlingen in deze leeftijdsgroep vinden we uiteraard terug in het voortgezet onderwijs. Ook hier zien we grote verschillen in betrokkenheid bij criminaliteit. Van alle Rotterdamse leerlingen in het praktijkonderwijs wordt in 2007 meer dan vijftien procent verdacht terwijl van de vwo-leerlingen minder dan twee procent wordt verdacht van een delict. We zien dit verschil bij nagenoeg alle herkomstgroepen en dus ook bij de Antilliaanse leerlingen. Van de Antilliaanse leerlingen van 12 t/m 17 jaar wordt gemiddeld veertien procent verdacht van criminaliteit. Kijken we naar de diverse onderwijsniveaus, dan zien we dat van de Antillianen in het praktijkonderwijs 24 procent wordt verdacht, terwijl van de Antilliaanse leerlingen op het vwo minder dan twee procent met de politie in aanraking is gekomen.

Een klein deel van de leerplichtige leerlingen zit op het mbo. Ook hier valt de samenhang tussen onderwijsniveau en criminaliteitsgraad direct op. Van alle leerlingen op het assistentsniveau (mbo 1) komt in 2007 bijna een kwart in aanraking met de politie. Van de leerlingen op het hoogste niveau (mbo-4) ruim vier procent.

Tabel 2.8: Percentage verdachten onder leerplichtige leerlingen naar opleidingsniveau (2007)

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
leerlingen (N)	2.092	4.938	5.332	4.417	1.695	3.246	2.624	15.437	39.781
verdacht in 2007	293	428	335	528	143	202	150	764	2843
% verdacht 2007	14,0	8,7	6,3	12,0	8,4	6,2	5,7	4,9	7,1
basisonderwijs	5,6	3,3	1,6	6,0	3,1	2,9	3,0	2,1	3,1
spec. basisonderwijs	13,2	8,0	3,3	8,3	5,4	9,0	7,1	6,4	7,2
speciale school	29,6	11,3	12,7	25,0	11,8	8,6	16,2	9,6	14,4
praktijkonderwijs	24,2	15,6	14,4	17,5	15,5	11,6	12,7	11,4	15,4
vmbo (lwoo)	18,9	15,0	8,5	12,0	11,9	7,2	8,0	7,7	10,5
vmbo	12,0	8,8	6,2	12,5	7,9	8,9	8,9	6,7	8,3
havo	5,4	4,6	3,4	7,8	2,4	3,0	3,8	2,6	3,6
vwo	1,7	2,0	1,9	4,0	2,6	1,0	0,7	1,5	1,6
mbo 1	33,7	25,6	17,9	37,5	29,8	15,3	20,0	17,6	23,5
mbo 2	15,2	13,4	9,8	21,5	10,6	13,9	5,7	11,7	12,8
mbo 3	8,3	8,6	12,3	11,7	9,8	5,6	6,4	1,7	5,6
mbo 4	3,8	4,9	5,5	5,8	7,9	2,1	5,6	3,4	4,4

Schoolverzuim en criminaliteit

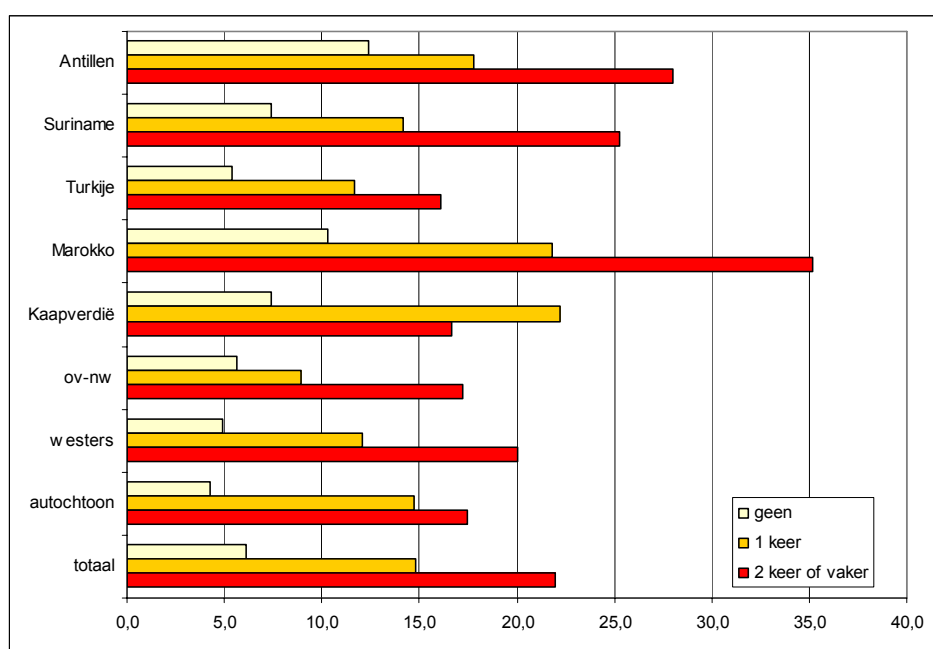
Ook schoolverzuim hangt significant samen met criminaliteit. Scholieren die in het schooljaar 2006-2007 één keer of meer hebben verzuimd worden (in 2007) veel vaker verdacht van een delict dan scholieren die niet van school

hebben verzuimd. Zo zien we dat van de Antilliaanse leerlingen die één keer verzuimd hebben van school bijna dertig procent in aanraking komt met de politie en dat van de Antilliaanse leerlingen die niet hebben verzuimd 'slechts' twaalf procent wordt verdacht (zie tabel 2.9).

Tabel 2.9: Percentage verdachten (leerlingen, 12-17 jaar) naar schoolverzuim 2007 en 2000-2006

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
Rel. verzuim (2007)									
Geen	12,3	7,9	5,5	10,7	7,6	5,2	5,0	4,6	6,4
1 keer	29,5	17,9	13,3	28,0	16,0	14,8	17,6	14,8	18,7
2 keer of meer	30,2	26,5	30,5	40,5	35,3	37,5	28,6	18,2	29,2
Rel. verzuim (00-06)									
Geen	12,4	7,4	5,4	10,3	7,4	5,6	4,9	4,3	6,1
1 keer	17,8	14,2	11,7	21,8	22,2	8,9	12,1	14,7	14,8
2 keer of meer	28,0	25,3	16,1	35,2	16,7	17,2	20,0	17,5	22,0
Abs verzuim (00-07)									
Geen	13,6	8,5	6,1	11,8	8,3	6,1	5,5	4,9	7,0
1 keer of meer	23,9	17,2	16,0	18,8	15,0	8,7	12,5	13,0	14,9

Een zelfde beeld zien we bij schoolverzuim eerder in de schoolloopbaan. Leerlingen die in hun schoolloopbaan wel eens hebben verzuimd komen in 2007 veel vaker met de politie in aanraking dan leerlingen waarvan nooit een verzuimincident is gemeld (zie figuur 2.15).

Figuur 2.15: Percentage verdachte leerlingen naar herkomst en schoolverzuim (00-06)

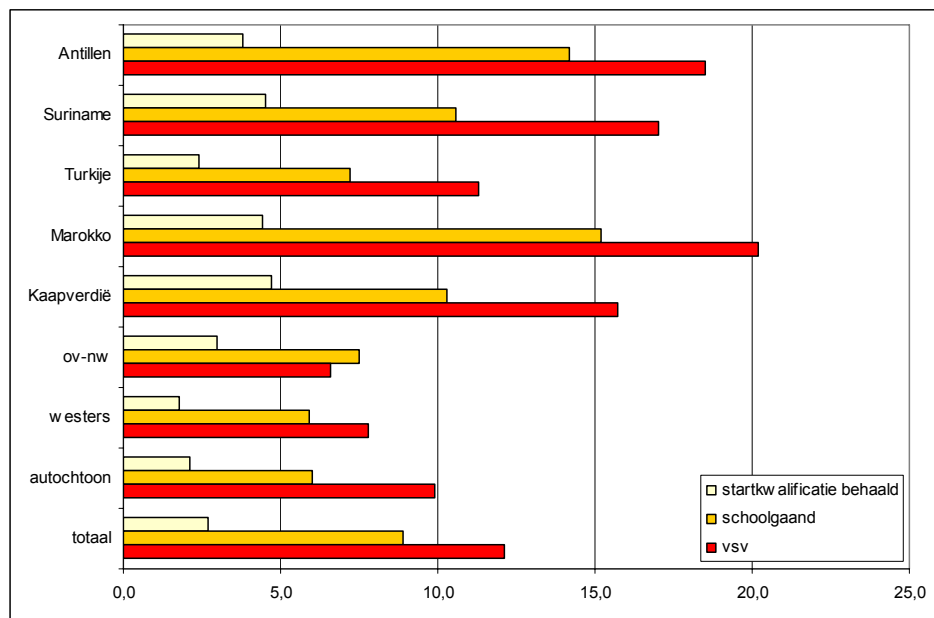
Ook absoluut schoolverzuim hangt significant samen met criminaliteit. Leerlingen van wie in de periode 2000-2007 één keer of meer absoluut verzuim is geregistreerd worden vaker verdacht van een delict dan leerlingen van wie geen absoluut verzuim is geregistreerd. Van de –overigens in omvang zeer beperkte groep- Antilliaanse leerlingen die ooit absoluut hebben verzuimd wordt in 2007 bijna een kwart verdacht terwijl van de Antilliaanse leerlingen die nooit (absoluut) hebben verzuimd bijna veertien procent wordt verdacht (zie tabel 2.9).

2.5.2 Jongeren 17-22 jaar

Onder leerplichtige leerlingen is er dus een duidelijke samenhang tussen het onderwijsniveau en schoolverzuim en criminaliteit. In deze paragraaf onderzoeken we of er een samenhang is tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. We beperken ons hier vanwege de definitie van voortijdig schoolverlaten tot jongeren in de leeftijd van 17 t/m 22 jaar.

Voortijdig schoolverlaten en criminaliteit

Er is een duidelijke samenhang tussen de onderwijspositie en de betrokkenheid bij criminaliteit (zie figuur 2.16).

Figuur 2.16: Percentage verdachten (17-22 jaar) naar herkomst en vsv (2007)

Van alle jongeren van 17 t/m 22 jaar werd in 2007 ruim zes procent verdacht van een delict. Onder voortijdig schoolverlaters is dit percentage aanzienlijk hoger (twaalf procent) en onder jongeren met een startkwalificatie veel lager (drie procent). We zien dergelijke verschillen bij nagenoeg alle

bevolkingsgroepen en dus ook bij Antilliaanse jongeren. Van Antilliaanse jongeren wordt in 2007 gemiddeld elf procent verdacht van criminaliteit. Van de Antilliaanse voortijdig schoolverlaters wordt in 2007 bijna negentien procent verdacht van een delict, terwijl van de Antilliaanse jongeren met een startkwalificatie minder dan vier procent wordt verdacht. Er is dus een (sterke) samenhang tussen voortijdig schoolverlaten en de betrokkenheid bij criminaliteit.

Een zelfde beeld zien we bij schoolverzuim eerder in de schoolloopbaan. Leerlingen die in hun schoolloopbaan wel eens hebben verzuimd komen in 2007 veel vaker met de politie in aanraking dan leerlingen waarvan nooit een verzuimincident is gemeld (tabel 2.10).

Tabel 2.10: Percentage verdachten 2007 onder jongeren (17-22 jaar) naar onderwijspositie en eerder schoolverzuim

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	Autochtoon n	totaal
jongeren (N)	2.445	5.982	4.755	3.938	1.799	4.482	3.973	20.337	47.711
verdacht in 2007	275	552	310	485	168	237	156	867	3050
% verdacht 2007	11,2	9,2	6,5	12,3	9,3	5,3	3,9	4,3	6,4
startkwalificatie behaald	3,8	4,5	2,4	4,4	4,7	3,0	1,8	2,1	2,7
schoolgaand	14,2	10,6	7,2	15,2	10,3	7,5	5,9	6,0	8,9
vsv	18,5	17,0	11,3	20,2	15,7	6,6	7,8	9,9	12,1
verzuim in 2000-2006									
geen verzuim	9,8	8,1	5,5	10,6	7,8	4,5	3,4	3,8	5,4
1 keer verzuimd	16,7	15,0	10,7	19,1	22,7	12,7	10,0	11,9	14,2
2 keer of meer verzuimd	24,1	21,6	18,4	29,4	19,4	18,4	19,0	16,2	20,5

Onderwijs en uitstroomniveau

Tabel 2.11 laat zien dat er ook bij jongeren in de leeftijd van 17-22 jaar een samenhang is tussen het onderwijsniveau (of uitstroomniveau) en de betrokkenheid bij criminaliteit. Wederom zien we dat in het algemeen geldt dat naarmate het onderwijsniveau hoger is de betrokkenheid bij criminaliteit minder is. We zien deze trend terug bij nagenoeg alle bevolkingsgroepen en dus ook bij Antilliaanse jongeren.

Tabel 2.11: Percentage verdachten onder jongeren (17-22 jaar) naar opleidings- cq uitstroomniveau (2007)

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	Autochtoon	totaal
startkwalificatie									
havo/vwo	4,5	2,1	1,5	3,9	2,6	2,4	2,4	2,1	2,3
mbo 2	5,8	9,4	2,9	7,7	8,0	5,3	3,5	4,6	5,6
mbo 3	6,4	6,7	5,1	5,2	6,5	6,4	1,5	3,0	4,4
mbo 4	0,8	3,5	2,4	3,3	3,7	4,3	3,2	2,6	2,9
Schoolgaand									
speciaal onderwijs	*	*	*	*	*	*	*	*	5,0
praktijkonderwijs	12,5	21,4	15,4	15,2	21,4	0,0	28,6	8,2	14,4
vmbo	13,0	8,8	4,2	9,2	2,3	6,7	7,7	9,2	7,8
havo/vwo	6,9	4,2	3,0	13,9	5,5	4,3	3,2	4,3	4,9
mbo 1	25,4	19,9	13,3	23,9	26,7	14,3	6,8	10,5	17,0
mbo 2	15,8	12,9	8,8	21,9	10,4	8,4	8,3	9,0	11,9
mbo 3	6,8	7,1	3,9	7,1	7,4	5,7	4,2	2,7	4,8
mbo 4	5,6	8,0	7,5	9,0	6,3	5,5	6,7	4,2	6,2
vsv									
speciaal onderwijs	17,5	14,3	5,8	18,4	17,1	7,3	11,1	8,9	11,4
praktijkonderwijs	*	*	*	*	*	*	*	*	9,9
vmbo	14,0	15,4	7,7	25,3	17,5	6,1	10,6	10,4	11,4
havo/vwo	*	*	*	*	*	*	*	*	6,5
mbo 1	26,4	28,2	20,0	29,1	25,4	9,6	16,7	14,9	19,6
mbo 2	24,3	18,2	14,8	26,7	17,5	9,5	13,4	12,9	16,3
mbo 3	10,8	10,9	8,2	6,3	0,0	8,8	6,8	6,0	7,3
mbo 4	11,1	9,8	13,0	9,5	9,1	8,5	4,4	7,7	9,0

*niet weergegeven vanwege zeer kleine aantallen

2.5.3 Effecten van schoolcarrière en andere factoren op criminaliteit

In het voorgaande constateren we dat het opleidingsniveau, schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten samenhangen met de registratie als verdachte. In deze analyses zijn steeds twee kenmerken tegen elkaar afgezet. Daarbij kan niet zichtbaar gemaakt worden in hoeverre verschillen in verdachtenpercentages tussen bijvoorbeeld voortijdig schoolverlaters en niet-voortijdig schoolverlaters eventueel het gevolg zijn van groepsverschillen ten aanzien van achtergrondkenmerken en of gezinskenmerken.

Om hier inzicht in te krijgen, is een zogenoemde multiple logistische regressie analyse uitgevoerd (zie tabel 2.12).²³ De uitkomsten van deze analyse geven het effect weer van de afzonderlijke variabelen op het al dan niet verdacht zijn van criminaliteit, na correctie voor andere relevante kenmerken die in de modellen zijn opgenomen. In de analyses worden vier deelmodellen opgebouwd waarbij potentieel verklarende kenmerken stapsgewijs worden toegevoegd. In het eerste model (model a) zijn factoren die betrekking hebben op de onderwijspositie als verklarende variabele opgenomen. Dit geeft een beeld van de verschillen in verdachtenpercentages tussen bijvoorbeeld voortijdig schoolverlaters en jongeren die een startkwalificatie hebben behaald, zonder dat daarbij rekening wordt gehouden met eventuele verschillen in geslacht, leeftijdsopbouw en dergelijke. In de volgende twee modellen zijn geslacht, leeftijd, etnische herkomst en gezinskenmerken toegevoegd (model b en c). Dit levert een beeld op van het effect van opleidingskenmerken wanneer voor deze achtergrond- en gezinskenmerken wordt 'gecontroleerd'. Ten slotte wordt het effect onderzocht van eerdere antecedenten dat wil zeggen of de jongere in de periode 2000-2006 werd verdacht van een misdrijf (model d). Omdat we voortijdig schoolverlaten als verklarende variabele in het model opnemen beperken we ons in deze analyse tot jongeren in de leeftijd van 17 t/m 22 jaar.²⁴ Voor een soortgelijke analyse onder leerplichtige jongeren verwijzen we naar tabel b2.3 in de bijlage bij dit hoofdstuk. Verder selecteren we alleen die jongeren die sinds 2005 in Rotterdam wonen.

---

²³ In de tabel wordt de kans op registratie als verdachte van crimineel gedrag weergegeven in de relatief goed te interpreteren odds ratio's (exp B). Deze odds ratio's geven de relatieve kansverhoudingen weer ten opzichte van de referentiecategorie. Indien de odds ratio groter is dan één is de kans om als verdachte geregistreerd te zijn vanwege crimineel gedrag van jongeren in de betreffende categorie groter dan die van de referentiecategorie; is de odds ratio kleiner dan één dan is de kans kleiner dan die van de referentiecategorie, gegeven de andere kenmerken die in het model zijn opgenomen. De referentiecategorie is een te bepalen groep, waarmee de andere groepen vergeleken kunnen worden.

²⁴ Voortijdig schoolverlaten kan per definitie niet voorkomen onder jongeren die jonger zijn dan 17 jaar.

Tabel 2.12: Logistische regressie, de (relatieve) kans dat jongeren worden verdacht van een delict in 2007 (odds ratio's)

	model a	model b	model c	model d
startkwalificatie	1	1	1	1
schoolgaand, hoog nivo	1,83	1,60	1,58	1,43
schoolgaand, laag nivo	4,05	2,78	2,63	1,99
vsv, hoog nivo	2,30	2,14	2,10	1,68
vsv, laag nivo	4,87	3,89	3,61	2,52
geen verzuim 2000-2006	1	1	1	1
Verzuim 2000-2006	1,96	1,85	1,73	1,34
Vrouw		1	1	1
Man		5,43	5,57	3,76
Leeftijd		0,94	0,94	0,91
autochtoon		1	1	1
Antillianen		1,97	1,71	1,42
Surinamers		1,72	1,60	1,40
Turken*		1,09	1,01	0,96
Marokkanen		2,53	2,14	1,69
Kaapverdianen		1,69	1,60	1,41
overig niet westers*		1,02	0,95	0,97
Westers allochtoon*		0,90	0,88	0,87
kind in 2 ouder gezin		1	1	1
kind in 1 ouder gezin		1,34	1,29	1,20
alleenstaand		1,35	1,63	1,46
alleenstaande ouder		2,20	2,79	2,08
Samenwonend*		0,69	0,85	0,84
ouder(s) geen uitkering			1	1
gezin met uitkering			1,24	1,17
ouder(s) niet verdacht			1	1
ouder(s) wel verdacht			1,67	1,51
broer/zus niet verdacht			1	1
broer/zus wel verdacht			1,76	1,42
niet verdacht 2000-2006				1
verdacht 2000-2006				4,34
Nagelkerke's R ²	0,09	0,18	0,20	0,25

Met uitzondering van met * gemarkeerde factoren zijn alle effecten significant ($p < .01$)

Onderwijs

In het eerste model (model a) zijn twee factoren die gerelateerd zijn aan de schoolloopbaan als verklarende variabelen opgenomen (tabel 2.12). Als eerste indicator is de onderwijspositie van de jongere opgenomen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen jongeren met een startkwalificatie (de referentiegroep), schoolgaande jongeren en jongeren die het onderwijs

voortijdig hebben verlaten. Binnen de laatste twee categorieën is een onderscheid gemaakt tussen jongeren die onderwijs volgen (of volgden) van een relatief hoog niveau (havo/vwo/mbo3 en 4) en jongeren die onderwijs volgen (of volgden) van een relatief laag niveau (speciaal en praktijkonderwijs, vmbo en mbo 1 en 2).

Voortijdig schoolverlaten hangt duidelijk samen met de registratie als verdachte van een delict. Voortijdig schoolverlaters die, voordat zij uit zijn gevallen, onderwijs volgden van een relatief hoog niveau worden ruim twee keer vaker verdacht en voortijdig schoolverlaters die op een laag niveau onderwijs volgden worden bijna vijf keer vaker verdacht van betrokkenheid bij criminaliteit dan jongeren met een startkwalificatie. Ook schoolgaande jongeren, met name zij die onderwijs volgen op een laag niveau, hebben een grotere kans om in aanraking te komen met de politie op verdenking van een delict dan jongeren met een startkwalificatie.

Schoolverzuim hangt samen met de registratie als verdachte van een delict. Jongeren die tijdens hun schoolloopbaan 2000 t/m 2006 een of meer keer hebben verzuimd van school worden bijna twee keer zo vaak verdacht als jongeren die tijdens hun schoolloopbaan niet hebben verzuimd.

Zowel de onderwijspositie als schoolverzuim blijven ook onder controle van achtergrond- en gezinskenmerken (model b en c) en eerdere delinquentie (model d) significant van invloed op de registratie als verdachte van een delict in 2007. Voor Antillianen vinden we soortgelijke effecten (zie tabel b2.4 in de bijlage bij dit hoofdstuk).

Herkomst, leeftijd, geslacht en de thuissituatie

In model b wordt een aantal achtergrondkenmerken aan het model toegevoegd.

Het geslacht hangt sterk samen met criminaliteit. Met de vrouwen als referentiecategorie zien we dat na correctie voor etnische herkomst, generatie en leeftijd mannen bijna 5,5, keer zo vaak worden verdacht van een delict.

De kans om te worden verdacht neemt af naarmate de leeftijd vordert. Jongeren in de leeftijd van 21-22 jaar hebben een kleinere kans om met de politie in aanraking te komen dan jongeren van 17-18 jaar.

Marokkaanse, Antilliaanse, Surinaamse en Kaapverdiaanse jongeren hebben een grotere kans om verdacht te worden van een misdrijf dan autochtonen.²⁵

---

²⁵ De autochtonen zijn daarbij gekozen als de referentiegroep waarmee de andere bevolkingsgroepen vergeleken worden.

Ook de thuissituatie is in dit model een verklarende factor. Jongeren die wonen in een gezin met twee ouders dienen hierbij als referentiecategorie. We zien dat met name alleenstaande ouders een grotere kans hebben om te worden verdacht van een delict. Daarnaast hebben ook kinderen uit een eenoudergezin een groter risico in aanraking te komen met de politie.

Andere gezinskenmerken

Naast de thuissituatie zijn in model c drie indicatoren opgenomen voor de intergenerationele overdracht van ouders aan hun kinderen.²⁶ Het betreft de uitkeringsafhankelijkheid van (een van) de ouders en betrokkenheid van (een van) de ouders bij criminaliteit. Daarnaast is ook de betrokkenheid van broers of zussen bij criminaliteit als indicator opgenomen. Als referentiecategorie dienen respectievelijk kinderen van ouders die niet afhankelijk zijn van een uitkering, niet verdacht zijn van criminaliteit en kinderen met broers/zussen die niet worden verdacht.

We constateren dat deze factoren stuk voor stuk een significante invloed hebben op de kans dat de jongere zelf wordt verdacht van crimineel gedrag. Jongeren uit gezinnen met van criminaliteit verdachte ouders worden zelf bijna twee keer zo vaak verdacht als jongeren met ouders die niet worden verdacht. Soortgelijk effect zien we indien de jongere een broer of zus heeft die wordt verdacht van een delict. Ook uitkeringsafhankelijkheid van de ouders speelt een rol. Jongeren uit gezinnen met ouders die afhankelijk zijn van een WWB-uitkering (Wet Werk en Bijstand) worden anderhalf keer zo vaak verdacht als jongeren met ouders die niet afhankelijk zijn van een WWB-uitkering.

Eerdere verdenking

In het laatste model is een variabele toegevoegd voor eerdere antecedenten. Deze variabele geeft weer of de jongere in de periode 2000-2006 werd verdacht van een misdrijf. De in tabel 2.12 gepresenteerde resultaten laten zien dat jongeren die op enig moment in de periode 2000-2006 door de politie werden verdacht in 2007 een ruim vier keer zo grote kans hebben te worden verdacht van een misdrijf als hun leeftijdsgenoten die niet eerder met de politie in aanraking zijn geweest. Door de opname van deze variabele in het model neemt de verklaringskracht van de andere factoren (waaronder de onderwijspositie) sterk af maar blijft wel significant.

---

²⁶ Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat ouders nog steeds in sterke mate normen en waarden aan hun kinderen overdragen. Besjes en Van Gaalen (2008) laten zien dat er een effect is van de sociale positie van ouders en ouderlijke criminaliteit op de gedragingen van jongeren.

De voorspellende waarde van het model

De voorspellende waarde van het model is beperkt. Het meest uitgebreide model (model d) verklaart slechts een kwart van de totale te verklaren variantie. Een groot deel van de verklaring van crimineel gedrag van jongeren ligt dus bij andere factoren zoals bijvoorbeeld meer specifieke kenmerken van de thuissituatie, psychische problemen, sociale culturele factoren, sociale netwerken en of specifieke aan de fysieke omgeving (de buurt) gerelateerde factoren.

2.5.4 Schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en veranderingen in criminaliteit

De analyses in de voorgaande paragraaf laten zien dat aan het onderwijs gerelateerde factoren (type onderwijs, schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten) samenhangen met de registratie als verdachte van delinquent gedrag. Uit het feit dat er een samenhang is tussen schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en delinquent gedrag kan echter niet worden afgeleid dat voortijdig schoolverlaten oorzaak is van delinquent gedrag. Het is zeer wel mogelijk dat de relatie andersom is, dat wil zeggen dat schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten juist het gevolg is van delinquent gedrag of dat factoren zoals schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit een gemeenschappelijke oorzaak hebben (zie hoofdstuk 1). In deze paragraaf gaan we in op de vraag of schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten worden gevolgd door een toename in het aandeel verdachten. Om dit te onderzoeken is op basis van de beschikbare registraties een databestand geconstrueerd waarbij jongeren enkele jaren konden worden gevolgd (zie ook bijlage bij dit hoofdstuk). Als basis hanteren we de informatie uit de bevolkingsregistratie. Hieruit destilleren we de jongeren (leeftijd 12 t/m 23 jaar per 2007) en selecteren we om vertekening van de resultaten te voorkomen alleen de jongeren die gedurende 2005-2007 in Rotterdam woonden. Jongeren die bijvoorbeeld in 2007 in Rotterdam zijn komen wonen of jongeren die gedurende de observatieperiode uit Rotterdam zijn vertrokken zijn dus niet in dit longitudinale onderzoeksbestand opgenomen.

Schoolverzuim en veranderingen in criminaliteit

Op basis van de beschikbare gegevens is een vergelijking gemaakt van verdachtenpercentages in de jaren 2004 en 2006 voor leerlingen (in de leeftijd van 12 t/m 17 jaar) die al dan niet hebben verzuimd in 2005. We zien dat het verdachtenpercentage voor zowel verzuimende als niet-verzuimende leerlingen in min of meer gelijke mate toeneemt. Ten tweede zien we dat het

percentage verdachten onder verzuimende leerlingen al voordat zij een eerste keer verzuimden op een aanzienlijk hoger niveau lag dan onder niet-verzuimende leerlingen. We constateerden al dat de thuissituatie van invloed is op zowel schoolverzuim als crimineel gedrag van jongeren. Het lijkt het er dus sterk op dat een problematische thuissituatie zowel criminaliteit als schoolverzuim in de hand werkt en dat schoolverzuim en crimineel gedrag elkaar vervolgens wederzijds beïnvloeden. Benadrukt wordt dat de verklaringskracht zeer beperkt is. Er zijn dus waarschijnlijk belangrijke andere verklarende factoren die van invloed zijn op zowel schoolverzuim als crimineel gedrag.

Voortijdig schoolverlaten en veranderingen in criminaliteit

Een eerste concrete stap in deze analyse is de bepaling van de onderwijspositie per 1-1-2006 en per 1-1-2007 jongeren in de leeftijd van 17 t/m 23 jaar per 2007). In een tweede stap construeren we op basis van deze twee kenmerken zes groepen jongeren.

De eerste groep bestaat uit jongeren die per 1-1-2006 nog op school zaten, maar in de loop van 2006 het onderwijs voortijdig (dus zonder startkwalificatie) heeft verlaten. Dit heeft uiteraard als gevolg dat hij of zij per 1 januari 2007 als voortijdig schoolverlater is geregistreerd.

De tweede groep bestaat uit jongeren waarmee het omgekeerde is gebeurd. Per 1-1-2006 stonden zij als voortijdig schoolverlater geregistreerd, in de loop van 2006 zijn ze teruggegaan naar school zodat zij per 1 januari 2007 weer onderwijs volgen.

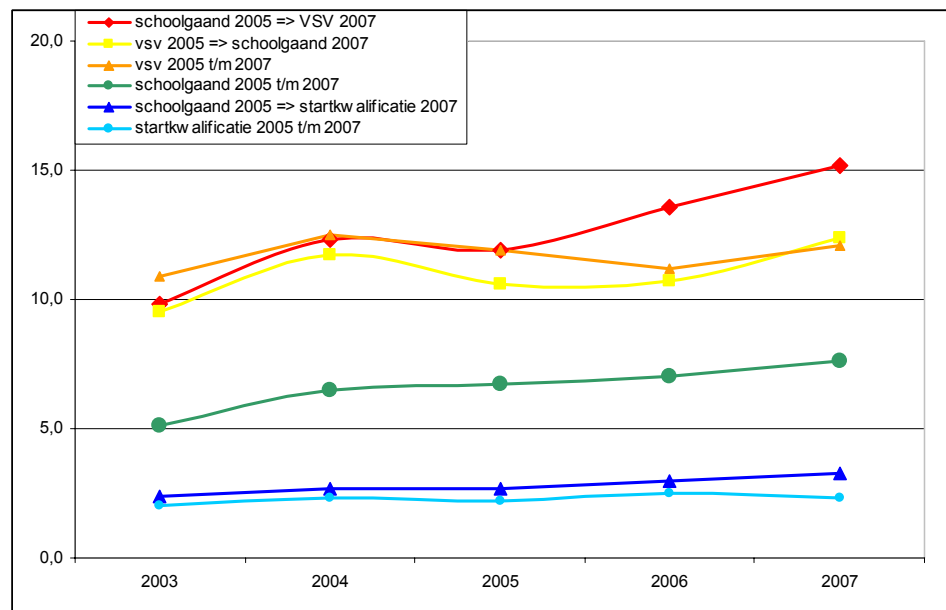
De derde groep jongeren duiden we aan als de 'stabiele VSV-ers'. Zij staan op beide peildata als voortijdig schoolverlater geregistreerd.

Ook de situatie van de vierde groep jongeren is stabiel. Op beide peildata volgden zij onderwijs.

De laatste twee groepen omvatten jongeren die in 2007 in het bezit waren van een startkwalificatie. Bij de vijfde groep gaat het om jongeren die in de loop van 2006 een startkwalificatie hebben behaald en bij de zesde groep om jongeren die op beide peildata in het bezit waren van een startkwalificatie.

Vervolgens bekijken we of en in welke mate er bij de verschillende groepen jongeren sprake is van een toe of afname in crimineel gedrag. We vergelijken daartoe het percentage verdachten in 2005 (het jaar voorafgaand aan de eerste peildatum) met het percentage verdachten in 2007 (het jaar na de tweede peildatum). Via een paired T-test is nagegaan in hoeverre de

verschillen in gemiddelde scores van het jaar 2005 en het jaar 2007 statistisch significant zijn (zie tabel b2.5 in bijlage). De analyse is zowel voor de gehele populatie jongeren (figuur 2.17) als specifiek voor de Antilliaanse jongeren (figuur 2.18) uitgevoerd.

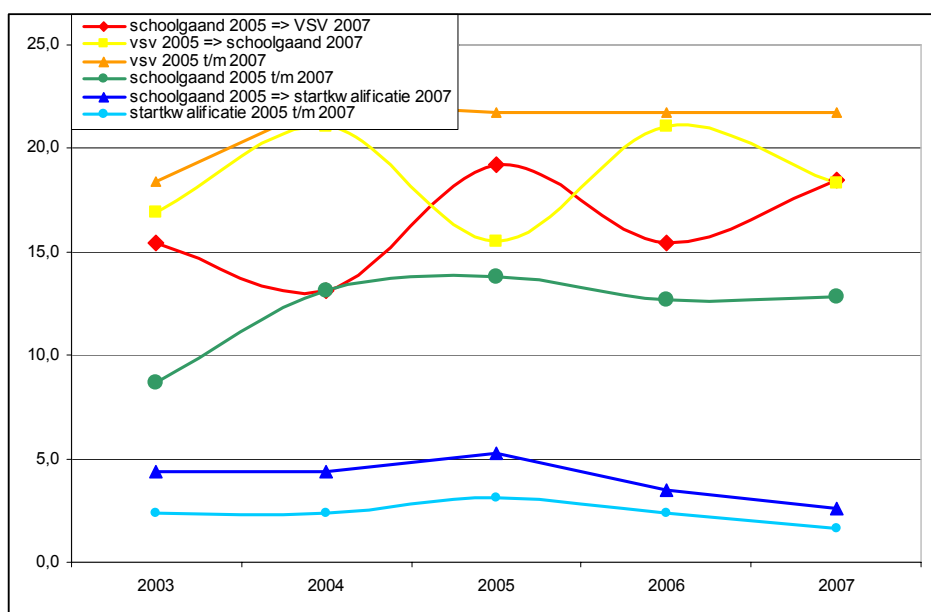

Figuur 2.17: Percentage verdachte jongeren naar onderwijspositie

Een eerste conclusie die we op basis van de gepresenteerde resultaten kunnen trekken is dat er grote verschillen zijn in verdachtenpercentages tussen de onderscheiden groepen. Jongeren die op enig moment als voortijdig schoolverlater zijn geregistreerd vertonen veel vaker crimineel gedrag dan jongeren die op (een van) beide peildata een startkwalificatie hebben behaald en jongeren die zowel in 2005 als in 2007 op school zitten. Dit komt overeen met de in de voorgaande paragraaf gepresenteerde resultaten. Verder zijn er, zo blijkt uit figuur 2.17, in de ontwikkeling van het percentage verdachten duidelijke verschillen waarneembaar tussen de groepen jongeren. Het percentage verdachten onder de jongeren die de school in 2006 voortijdig hebben verlaten is significant gestegen nadat zij de school hebben verlaten (zie ook tabel b2.5 in de bijlage). Voortijdig schoolverlaten heeft zo lijkt het dus een klein maar significant effect op criminaliteit.

Ook van de Antilliaanse jongeren die op enig moment als voortijdig schoolverlater zijn geregistreerd wordt een groter deel verdacht dan van de Antilliaanse jongeren die op (een van) beide peildata een startkwalificatie hebben behaald en dan van Antilliaanse jongeren die op zowel in 2005 als in

2007 school zitten. Verder is er, zo blijkt uit figuur 2.18, in de ontwikkeling van het verdachtenpercentage verschil tussen Antilliaanse jongeren met een startkwalificatie en Antilliaanse voortijdig schoolverlaters. Het percentage verdachten onder de jongeren die op (een van) beide peildata een startkwalificatie hebben behaald lijkt iets te zijn afgenomen. De afname is echter niet significant. De ontwikkeling van het percentage verdachten onder de voortijdig schoolverlaters is niet eenduidig waarschijnlijk onder andere als gevolg van de beperkte omvang van deze groep. We zien een relatief hoog percentage verdachten in 2005 (het jaar voordat men de school verlaat), een scherpe daling in 2006 en vervolgens weer een toename in 2007. Er is voor Antilliaanse jongeren echter geen significant verschil in het percentage verdachte voor (2005) en na (2007) het voortijdig schoolverlaten (zie ook tabel b2.5 in de bijlage).

Figuur 2.18: Percentage verdachte Antilliaanse jongeren naar onderwijspositie

2.6 Conclusie

In dit hoofdstuk staat de schoolloopbaan en de relatie van de schoolloopbaan met criminaliteit, dat wil zeggen registratie als verdachte, centraal. De onderwijspositie van Antilliaanse jongeren is in vergelijking met de gemiddelde Rotterdamse jongere weinig rooskleurig. Een relatief groot deel van de Antilliaanse jongeren volgt onderwijs op een laag niveau. Zo volgt veertien procent van de Antilliaanse leerlingen van 12 t/m 17 jaar

praktijkonderwijs. Van alle Rotterdamse leerlingen van 12 t/m 17 jaar volgt vijf procent praktijkonderwijs. In de bovenbouw van het voorgezet onderwijs geldt een soortgelijk beeld. Van alle Rotterdamse leerlingen in de bovenbouw zit ruim de helft op het vmbo. Onder Antilliaanse leerlingen is dit aandeel met 75 procent veel hoger. Ook qua schoolverzuim springen Antilliaanse jongeren er negatief uit. Van alle Rotterdamse leerplichtige leerlingen heeft in het schooljaar 2006-2007 ruim drie procent minimaal één keer verzuimd. Van Antilliaanse leerlingen heeft bijna zeven procent verzuimd. Ten slotte is ook het aandeel voortijdig schoolverlaters onder Antilliaanse jongeren met 22 procent hoger dan gemiddeld. Positief is dat wat betreft het aandeel voortijdig schoolverlaters de verschillen met andere bevolkingsgroepen beperkt zijn en dat het aandeel voortijdig schoolverlaters onder Antilliaanse jongeren in de afgelopen jaren sterk is teruggelopen.

Het opleidingsniveau hangt samen met de registratie als verdachte. Jongeren die onderwijs volgen of volgden van een laag niveau komen (veel) vaker in aanraking met de politie dan jongeren die onderwijs volgen op een hoger niveau. Zo wordt van de Rotterdamse leerlingen van 12 t/m 17 jaar in het praktijkonderwijs meer dan vijftien procent verdacht terwijl van de vwo-leerlingen minder dan twee procent verdacht wordt. Ook schoolverzuim hangt samen met delinquent gedrag. Van de Rotterdamse leerlingen in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar die in het schooljaar 2006-2007 niet hebben verzuimd wordt ruim zes procent verdacht van een delict, van de leerlingen die één keer hebben verzuimd negentien procent en van de leerlingen die twee keer of meer hebben verzuimd ruim 29 procent. Tevens is er een samenhang tussen de onderwijspositie en de betrokkenheid bij criminaliteit. Van alle Rotterdamse jongeren van 17 t/m 22 jaar werd in 2007 ruim zes procent verdacht van een delict. Onder jongeren die de school voortijdig hebben verlaten is dit percentage aanzienlijk hoger (12,1 procent) en onder jongeren met een startkwalificatie veel lager (2,7 procent). Van de Rotterdamse jongeren in deze leeftijdsgroep, die nog op school zitten, wordt negen procent verdacht. Deze samenhang van een problematische schoolloopbaan met de registratie als verdachte geldt voor nagenoeg alle herkomstgroepen, dus ook voor Antilliaanse jongeren.

Op basis van de beschikbare gegevens zijn geen harde uitspraken te doen over de volgtijdelijkheid van schoolverzuim en de verdenking van crimineel gedrag. Een vergelijking van verdachtenpercentages in de jaren 2004 en 2006 voor leerlingen die al dan niet hebben verzuimd in 2005 maakt duidelijk dat het verdachtenpercentage voor zowel verzuimende als niet-verzuimende leerlingen toeneemt en dat het percentage verdachten onder verzuimende

leerlingen al voordat zij een eerste keer verzuimden op een aanzienlijk hoger niveau lag dan onder niet-verzuimende leerlingen. We constateerden al dat de thuissituatie van invloed is op zowel schoolverzuim als crimineel gedrag van jongeren. Het lijkt het er dus sterk op dat een problematische thuissituatie zowel criminaliteit als schoolverzuim in de hand werkt en dat schoolverzuim en crimineel gedrag elkaar vervolgens wederzijds beïnvloeden. Benadrukt wordt dat de verklaringskracht zeer beperkt is. Er zijn dus waarschijnlijk belangrijke andere verklarende factoren zoals bijvoorbeeld de vriendengroep die van invloed zijn op zowel schoolverzuim als crimineel gedrag.

Ook over de volgtijdelijkheid van voortijdig schoolverlaten en crimineel gedrag zijn geen zekere uitspraken mogelijk en lijkt er sprake van een wisselwerking. Het onderzoek laat zien dat voortijdig schoolverlaten in 2006 een significant effect heeft op de kans op crimineel gedrag in 2007. Van de jongeren die de school in 2006 voortijdig hebben verlaten wordt in 2007 -na correctie voor verschillen in leeftijd, geslacht, etnische herkomst, gezinssituatie, schoolverzuim en delinquentie in 2000-2005 – een groter deel verdacht dan van de jongeren die de school niet voortijdig hebben verlaten. Het onderzoek wijst tegelijkertijd ook uit dat crimineel gedrag tijdens de schoolloopbaan een significant effect heeft op voortijdig schoolverlaten: jongeren die in de periode 2000-2005 werden verdacht van een delict hebben –na correctie voor verschillen in leeftijd, geslacht, etnische herkomst, gezinssituatie en schoolverzuim- een significant grotere kans om de school in 2006 voortijdig te verlaten dan jongeren die niet werden verdacht.

3.1 Inleiding

Om een indruk te krijgen van de achtergronden van schoolverzuim en schooluitval bij Antilliaanse jongeren zijn twee focusgroepen gehouden op Rotterdamse scholen. Er is met leerkrachten en ander schoolpersoneel gesproken over de problemen die hen opvallen bij Antilliaanse jongeren. De professionals gaven tijdens de gesprekken aan wat volgens hen de belangrijkste oorzaken waren van schooluitval en schoolverzuim bij deze jongeren. Tijdens de focusgroepen kwam ook het verband tussen schoolverzuim, schooluitval en criminaliteit aan de orde. Tot slot werd aan de professionals gevraagd of zij een aantal oplossingen konden aandragen voor de problemen die zij signaleren. Op deze en andere aspecten zullen we in dit hoofdstuk ingaan.

3.2 Methode

Het doel van de focusgroepen met medewerkers van scholen was, om snel een adequaat beeld te krijgen van de eerste signalen van probleemgedrag en de ontwikkeling van een criminele carrière bij Antilliaanse jongeren. Er zijn vragen gesteld over : algemene oorzaken van schoolverzuim- en uitval, gezinsomstandigheden, vriendengroepen, relatie tussen onderwijskenmerken en criminaliteit, oplossingen voor schoolverzuim en -uitval. Tijdens de bijeenkomsten werd er specifieke aandacht gevraagd voor de positie van Antilliaanse leerlingen, maar werd daarnaast aandacht besteed aan andere groepen leerlingen.

De werving van deelnemers voor de focusgroepen was als volgt opgezet. Door het JOS is een lijst aangeleverd met Rotterdamse vmbo en mbo scholen met het hoogste aantal verzuimmeldingen van Antilliaanse leerlingen. Vervolgens hebben wij een selectie gemaakt van scholen die in aanmerking kwamen om benaderd te worden voor deelname aan de focusgroepen. In totaal hebben wij 31 scholen en vestigingen van scholengemeenschappen

met vmbo of mbo onderwijs per brief, e-mail en/of telefonisch benaderd voor het organiseren van focusgroepen. Al snel bleek dat de scholen weinig enthousiast waren om deel te nemen aan het onderzoek. Een struikelblok voor veel scholen was dat het erg moeilijk voor hen was om een groep van circa tien docenten tegelijkertijd gedurende de duur van de focusgroep bij elkaar te krijgen. Uiteindelijk zijn drie focusgroepen en één individueel interview georganiseerd waaraan in totaal achttien medewerkers van scholen deelgenomen hebben (zie tabel 3.2).²⁷ De gesprekken hebben gemiddeld twee uur geduurd en hebben allemaal plaats gevonden op de school van de deelnemers.

In de volgende paragraaf bespreken we de resultaten die uit de focusgroepen gekomen zijn.

3.3 Oorzaken van schoolverzuim en schooluitval

Hoewel er zich niet alleen met Antilliaanse leerlingen problemen voordoen op het gebied van schoolverzuim en schooluitval is de groep Antillianen op de bezochte scholen wel aan te merken als een probleemgroep. Dit is niet verwonderlijk omdat de scholen geselecteerd zijn op Antilliaanse probleemleerlingen. Volgens de leraren doen er zich bij de Antilliaanse groep een aantal specifieke problemen voor die er in hun ogen voor zorgen dat zij sneller dan andere leerlingen uitvallen op school. Met name het grote aantal eenoudergezinnen bij de Antilliaanse groep wordt gezien als een complicerende factor. Daarnaast zijn er nog andere factoren die er volgens de professionals voor zorgen dat Antilliaanse jongeren mislukken op school.

3.3.1 Het eenoudergezin

Een belangrijke oorzaak van het schoolverzuim onder Antilliaanse jongeren is volgens de professionals te zoeken binnen het thuismilieu. De leraren zijn in de meeste gevallen ronduit vernietigend in hun oordeel over de gezinnen waarin Antilliaanse jongeren, die vaak verzuimen van school, opgroeien. Zij beschrijven het als gezinnen waar geen structuur wordt geboden, waar ouders onvoldoende controle uitoefenen op hun kinderen, het slechte voorbeeld geven, hun kinderen voortdurend de hand boven het hoofd houden als zij iets verkeerd hebben gedaan, waar er vaak sprake is van huiselijk

---

²⁷ Zie de bijlagen bij hoofdstuk 3 voor een overzicht van de functies van de deelnemende respondenten en de gebruikte respondentcodes.

geweld en in sommige gevallen seksueel misbruik en waar de ouders zowel als de jongeren niet de minste belangstelling hebben voor de school. Bovendien worden de gezinnen beschreven als plaatsen waar er vaak sprake is van criminaliteit.

Hoewel de leerkrachten niet ontkennen dat er zich ook met andere leerlingen, van andere origine dan de Antilliaanse, problemen voordoen, signaleren zij vooral bij de Antilliaanse groep veel problemen. Het onderstaande fragment van een gesprek dat tussen de leraren werd gevoerd, illustreert dit:

Bij Nederlandse en Turkse ouders krijgen kinderen meer warmte. Bij de Antillianen heerst meer een cultuur van ieder voor zich. De kinderen gaan heen en weer de familie door en wonen elke maand ergens anders. (coördinator leerwerktrajecten)

Als je bij die mensen thuis komt dan is het een grote bende. Er is helemaal geen netheid. (medewerker politie)

Het zorgaspect binnen Turkse en Marokkaanse gezinnen is heel anders dan in de Antilliaanse gezinnen. Je kunt als Turks gezin uit een ontvolkt gebied komen met geen kennis van weet ik veel wat en je komt naar Nederland. Wat ik dan zie, wat ik dan merk is dat die mensen alle moeite doen binnen de kaders die ze hebben om te leven binnen de Nederlandse maatschappij. Dus zorgen voor je kinderen, zorgen dat je kinderen hetzelfde krijgen als dat wat zij in hun omgeving zien dat die kinderen krijgen. (...) Ik zie dat niet bij de Antilliaanse groep. Bij Marokkaanse gezinnen zie je ook wel dat een jongen bijvoorbeeld om twee uur 's nachts thuiskomt maar de rest van het gezin is niet zo. Hij zal dat nooit van zijn ouders te zien krijgen. Bij Antillianen zie je kopieergedrag van de generaties. De kinderen nemen duidelijk het gedrag van vader of broer over. En ze hebben niet door dat het niet goed is. (begeleider leerwerktrajecten)

Volgens de professionals heerst er binnen de gezinnen van de Antilliaanse jongeren een cultuur waarin schoolverzuim, schoolverlaten, seksuele contacten op jonge leeftijd en criminele activiteiten niet afgekeurd worden. Structuur, regelmaat, en respect voor autoriteit worden volgens de professionals door ouders niet of nauwelijks overgedragen op hun kinderen.

Gebrek aan structuur

De gezinnen waarin de Antilliaanse jongeren, die regelmatig verzuimen, opgroeien worden meestal beschreven als gezinnen waar geen structuur heerst. Er wordt gezegd dat de alleenstaande moeders – want daar gaat het vaak over – veelal niet geleerd hebben hoe ze hun kinderen structuur moeten bieden, wat zou overgaan van de ene generatie op de andere. Hierdoor zien de leerkrachten zich in de klas vaak voor problemen geplaatst in de omgang met Antilliaanse jongeren. Het gebrek aan structuur binnen de gezinnen heeft naast dat de jonge alleenstaande moeders vaak niet geleerd zijn hoe ze met

hun kinderen moeten omgaan, volgens de leerkrachten vaak te maken met het feit dat jonge kinderen vaak van gezin naar gezin gestuurd worden.

Dan worden ze door hun moeder hier [in Nederland] naar een tante gestuurd. Ze denken dat het hun probleem met de kinderen oplost. Maar die kinderen moeten hier ook naar school en ze zijn helemaal geen structuur gewend. En ze ontmoeten hier anderen die uit dezelfde wijk in de Antillen komen en daar vormen ze direct een hechte groep mee. Het probleem wordt op deze manier verplaatst en er verandert niets! (mentor interne stagegroep)

Als het kind hier is en het probleem wordt steeds groter dan wordt het kind ook vaak de hele familie doorgestuurd. Naar oma of naar een tante. Er is telkens een verandering van omgeving. (mentor groep 1)

En als de ouders de hele familie hebben gehad dan kloppen ze pas bij ons aan. Dan moeten wij die kinderen ergens plaatsen of een crisisopvang regelen. (school maatschappelijk werker)

Een ander probleem dat genoemd wordt, is dat kinderen niet alleen vaak uitbesteed worden aan tantes, oma's of andere familieleden, maar dat sommige oudere kinderen binnen het gezin de zorg voor hun jongere broers en zusjes op zich moeten nemen waardoor zij vaak te laat komen op school of soms helemaal niet komen opdagen. In veel gevallen leidt dit tot conflicten tussen leraren en leerlingen wat er uiteindelijk toe leidt dat de jongere steeds meer gaat verzuimen en uiteindelijk helemaal kapt met school.

Het is een vicieuze cirkel. Je wilt dat de jongens om half negen beginnen maar dat kan niet gerealiseerd worden omdat iemand zijn broertje nog naar school moet brengen. Daar hebben wij dan geen begrip voor. Als iemand te laat komt dan stuur je hem weg. Dat zorgt voor een scheldpartij wat weer kan leiden tot een conflict. Dit blijft dus zo doorgaan. Eigenlijk kan die jongen niet normaal naar school door zijn thuissituatie. (docent techniek)

Dat oudere kinderen instaan voor de zorg van hun jongere broertjes en zusjes draagt er volgens de professionals toe bij dat er in het gezin geen structuur wordt geboden aan de kinderen waardoor zij op school moeilijk te hanteren zijn.

Gebrek aan controle

Een veel gehoorde verzuchting is dat er naast het gebrek aan structuur binnen de gezinnen door de ouders vaak niet of in onvoldoende mate controle wordt uitgeoefend op hun kroost. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat ouders er niet op toezien dat hun kinderen op tijd opstaan om naar school te gaan omdat zij dat meestal zelf niet gewend zijn. Vooral wanneer het ouders betreft die al jaren van een uitkering leven is het volgens de leraren binnen de gezinnen geen gewoonte om vroeg om te staan.

Er is geen ouder die 's ochtends tegen ze zegt: 'Hup wakker worden!' De ouders hebben vaak geen werk en dus geen reden om in de ochtend zelf uit bed te

komen.(...) Als kinderen tot s' avonds laat de hort op zijn, dan zijn ze niet bij machte om in de ochtend vroeg op te staan. De moeders houden ook vaak de kinderen de hand boven het hoofd. (mentor groep 1)

Dan belt er een moeder op: mijn kind heeft veertig graden koorts en kan niet naar school. En dan staan die kinderen ineens hier om half drie toch op de stoep. Ik confronteer de moeders daar ook mee. Of als ik wel eens in de bus zit om half tien 's avonds zie ik deze leerling van mij stoned op de stoep staan met alle vrienden eromheen. (mentor interne stagegroep)

Ik heb wel eens tegen de moeders lopen gillen: als je van je kind houdt, dan stuur je het naar school! (begeleider leerwerktrajecten)

Als rode draad door de gesprekken loopt het gegeven dat de moeders in de meeste gevallen er weinig problemen mee hebben wanneer hun kinderen niet op tijd opstaan om naar school te gaan. Wanneer zij daar door de school op aangesproken worden, reageren ze dan ook meestal laconiek. Sommige leraren doen zelf inspanningen om kinderen zover te krijgen dat ze op tijd naar school komen. Zo is er bijvoorbeeld een leraar die soms kinderen thuis uit bed gaat halen.

Ik kom wel eens een kind thuis uit bed halen voor een stage. Ik kom dan ook wel eens de ouders tegen maar die schamen zich er helemaal niet voor dat hun kind door een docent uit bed gehaald moet worden. Dat vind ik echt verbazingwekkend, dat ze dat normaal vinden. (begeleider leerwerktrajecten)

Andere leraren wijzen erop dat veel ouders – vooral de alleenstaande moeders – het zelf te druk hebben om erop toe te zien dat hun kinderen naar school gaan, en dus niet kunnen controleren of zij voldoende discipline aan de dag leggen om 's morgens op te staan.

Veel moeders werken wel: ze zijn dan vaak eerder uit bed en eerder de deur uit dan hun kinderen. De kinderen worden vaak alleen door de moeder opgevoed: de vader is nergens te bekennen. De moeders hebben dan vaak twee baantjes omdat ze geld nodig hebben. Ik heb wel respect voor die vrouwen maar je ziet dat het vaak mis gaat thuis, met de kinderen. (coördinator leerwerktrajecten)

Een andere reden voor het schoolverzuim is dat kinderen vaak veel te laat naar bed gaan en daar in de ogen van de leraren door de ouders nauwelijks controle op uitgeoefend wordt. Een specifiek probleem bij deze groep is dat ouders vaak naar feesten gaan waar ze hun jonge kinderen mee naartoe nemen die dan vervolgens de volgende ochtend niet uit bed kunnen komen.

Er zijn altijd wel feesten ver weg, bijvoorbeeld in Tilburg. Van jongs af aan worden die kinderen dan door hun ouders meegenomen op zondagavond. Dan is het logisch dat ze op maandagochtend hun bed niet kunnen uitkomen. (...) Dit staat haaks op het schoolwerk. De feesten gaan altijd voor maar dan zijn ze wel ineens hun stage kwijt. (begeleider leerwerktrajecten)

Daarnaast wordt erop gewezen dat nogal wat Antilliaanse moeders hun kinderen de hand boven het hoofd houden wanneer blijkt dat zij verzuimen van school.

Ik heb wel meegemaakt dat de moeder net zo hard met het kind mee liegt. Want als er contact wordt opgenomen met leerplicht wegens verzuim dan krijgt de moeder een boete. Dus liegt ze mee: 'Hij lag in het ziekenhuis'. (docent techniek)

Laatst was er een Antilliaanse moeder met een jongen van achttien jaar en die jongen was in vier maanden vier dagen naar school geweest. That's it. Toen kwam de moeder naar school en ik vertelde haar: 'Je zoon heeft gelogen over zijn verzuim op school en hij wordt uitgeschreven'. Ik heb haar toen de boeken laten zien waar de leraren het verzuim in optekenen. Ze zei: 'Je liegt, hij gaat elke dag naar school! Vraag maar aan zijn vrienden!'. Toen heeft ze me helemaal verrot gescholden in het Antilliaans en is ze naar huis gegaan. En dan moet je nog zes uur lesgeven! (docent techniek)

Hoewel sommige leerkrachten meteen actie ondernemen wanneer een jongere verzuimt, moeten zij vaak met lede ogen aanzien dat de ouders niets ondernemen om deze situatie te keren.

Als een kind niet op school verschijnt dan bel ik de ouders op. Op dat moment zijn de ouders ervan op de hoogte dat hun kind niet naar school komt. Maar toch verandert er niets. De leerplicht bijvoorbeeld helpt ook niet: het blijft altijd alleen maar bij praten. (mentor groep 1)

Toch zijn er ook wel Antilliaanse ouders die in de ogen van leerkrachten inspanningen doen om hun kinderen op het rechte pad te houden, hoewel ze vinden dat dit een minderheid betreft. Deze ouders hebben het in hun ogen echter vaak zwaar vooral wanneer hun kinderen deel uitmaken van een groep gelijkgestemde jongeren.

We hebben nu ook een dergelijke leerling: de moeder belt heel de tijd naar school of het kind hier is. Maar het kind gaat niet naar huis na schooltijd: die zit heel de tijd bij vrienden. (mentor interne stagegroep)

In bepaalde gevallen krijgen professionals te maken met Antilliaanse ouders die hun kinderen buitengewoon streng opvoeden, wat juist een averechts effect kan hebben. Dit zijn echter uitzonderingen want over het algemeen luidt de kritiek op de Antilliaanse ouders dat ze hun kinderen eigenlijk aan hun lot overlaten.

Gebrek aan belangstelling voor school

Naast het gebrek aan structuur en controle binnen de gezinnen hebben de leraren het idee dat Antilliaanse ouders het belang van naar school gaan niet zo goed begrijpen. Met name Antilliaanse ouders tonen opmerkelijk weinig interesse voor de schoolloopbaan van hun kinderen. Op ouderavonden komen zij meestal niet opdagen hoewel ze daar vaak wel uitdrukkelijk voor

uitgenodigd worden. Ook krijgen de jongeren volgens de professionals weinig steun vanuit hun thuissituatie omdat hun ouders zelf laaggeschoold zijn.

Bij het minste of geringste worden de kinderen thuis gehouden. De ouders zien zelf het nut niet in van scholing. Je ziet ook dat een moeder veel kinderen thuis heeft van verschillende vaders. Dus het kind heeft een stiefvader die zich met hem bemoeit: 'Daar luister ik niet naar, dat is mijn vader niet'. Verder wordt er weinig interesse in school getoond. (stagedocent bouw)

Naast de ouders maken ook veel Antilliaanse leerlingen er zelf niet zo'n groot probleem van wanneer ze aangesproken worden op schoolverzuim en begrijpen eigenlijk niet waarom leerkrachten daar zo'n punt van maken.

Wanneer ze niet naar school komen dan zien ze het als een probleem van de docent en niet als hun eigen probleem. 'Ik heb geen probleem, jij maakt er een probleem van', zeggen ze dan. (stagedocent bouw)

Je ziet heel weinig aanpassingsvermogen bij Antillianen. Voortdurend is het van 'Is niet mijn probleem!'. Ze hebben geen erkenning en kruipen voortdurend in de slachtofferrol. Daarnaast hebben ze een leerachterstand. Door deze factoren komen ze in een circuit terecht waar ze niet meer uit kunnen komen. (docent techniek)

Contacten tussen leerkrachten en Antilliaanse gezinnen

Hoewel de gezinnen in veel gevallen onoverzichtelijk zijn, hebben de leerkrachten goede ervaringen met huisbezoeken. Op die manier bouwen zij vertrouwen op en kunnen ze vaak snel resultaten boeken. Het probleem is echter dat de manier van werken op school in veel gevallen niet toelaat dat zij energie kunnen stoppen in huisbezoeken. Deze klacht werd overigens in ons vorig onderzoek (Van San et.al. 2007) regelmatig geuit door hulpverleners.

Ik heb er goede ervaringen mee als je er zelf achter aan gaat en goed alle telefoonnummers noteert. Dan kan je meestal wel bij de persoon komen die je wilt spreken. (coördinator leerwerktrajecten)

Als je naar die gezinnen toe gaat, krijg je meestal wel vertrouwen van ze. (begeleider leerwerktrajecten)

Het is een kwestie van tijd, je moet er veel in investeren. Terwijl de onderwijscultuur nu is dat je alles moet beschrijven: alles moet op papier worden gezet. Terwijl je in die tijd veel beter de gezinnen persoonlijk kan bezoeken. (coördinator leerwerktrajecten)

Op sommige scholen tracht men bij aanvang de ouders bij de school te betrekken door hen bijvoorbeeld te verplichten aanwezig te zijn bij de inschrijving van hun zoon of dochter. De leraren krijgen zo sneller inzicht in hoe het gezin eruit ziet en wat er speelt, hoewel ze er meestal maar

gaandeweg het schooljaar achter komen welke problemen er zich binnen het gezin voordoen, als ze er al achterkomen.

Bij ons wordt bij de intake ook wel duidelijk hoe het thuis is. Bij ieder verzuim van een leerling bel ik naar huis. Dus over het algemeen weet je wel wat er speelt. Ik heb een voorbeeld van een leerling: hoe langer hij bij ons op school zat, des te meer ellende er naar boven kwam. Opeens had hij zelfs een kind van twee maanden oud. Daar heeft hij zijn mond niet over open gedaan tijdens de intake. Maar uiteindelijk kom je er toch wel achter. (docent techniek)

Wat in ieder geval volgens de professionals een groot probleem is, is dat de meeste ouders maar in zeer beperkte mate betrokken lijken bij de schoolloopbaan van hun kinderen.

Ik heb nu een paar ouders waarbij ik altijd contact met de vader opneem wanneer er iets aan de hand is. Maar over het algemeen zijn het alleen moeders en is de betrokkenheid erg beperkt. Je kan zeggen dat negen van de tien ouders niet betrokken is bij school, dan komen ze niet naar de kennismakingsavond en ouderavonden. Ik wilde eens een afspraak maken met een moeder naar aanleiding van het rapport van haar zoon. Toen het zover was belde ze tien minuten van tevoren af met de mededeling dat haar zoon ziek was. Ik vroeg haar toen weer contact op te nemen wanneer hij beter was voor een nieuwe afspraak. Ik heb er niets meer van gehoord. (docent techniek)

Je ziet vaak dat een moeder eerst de jongen het hand boven het hoofd houdt: 'Hij kan niet naar school, hij is ziek'. Maar wanneer je tijdens een gesprek met haar praat dan kan ineens de knop omgaan: 'Ik zeg ook altijd dat hij aan het werk moet en zelfstandig moet worden'. Maar een school kan dat niet allemaal opvangen: ik weet niet wat hij in het weekend uitspookt. Dat is toch een taak voor de ouders. (stagedocent bouw)

Ouders uit de lagere klasse zijn over het algemeen niet goed in staat om hun kinderen te helpen met school, omdat ze zelf een lage of geen opleiding hebben. Als het al gebeurt dat jongeren worden geholpen dan denken de leerkrachten dat dit meestal door broers en zusters gebeurt. Overigens wordt door leerkrachten ook niet verwacht dat de ouders hun kinderen helpen met schooltaken. Als de ouders er een bijdrage aan zouden kunnen leveren dat hun kinderen enige sociale vaardigheden worden bijgebracht dan zouden de leerkrachten al meer dan tevreden zijn.

Wat betreft de begeleiding vanuit de ouders: ik zou liever zien dat ze hun kinderen helpen met op tijd op school te komen en met het sociale gedrag. Dat is eigenlijk de enige steun die ik van de ouders verwacht. Ik stuur altijd het rooster op naar de ouders en voor de rest verwacht ik niet zoveel van ze. Maar ja, ouders laten niets van zich horen. (docent techniek)

Sommige docenten noemen contact met de ouders 'verspilde moeite', omdat zij niet het idee hebben dat goedbedoelde adviezen door ouders worden opgevolgd.

Ik heb wel eens een ouder op bezoek gehad waar ik twee uur lang een gesprek mee gehad heb. De leerling zat tot vier uur in de nacht vaak te computeren en

toen heb ik met de vader afgesproken dat hij de computer weg zou halen. Een week later vraag ik aan die jongen of zijn vader de computer heeft weg gehaald en hij zegt: 'Nee, dat moet hij eens proberen'. Dan denk ik: 'wat een sukkel ben ik ook. Heb ik twee uur van mijn tijd lopen verspillen'. (docent techniek)

Hoe ouders reageren op schoolverzuim en schooluitval weten de leerkrachten vaak niet omdat zij veelal geen contact met hen krijgen. Wanneer een leerling bijvoorbeeld uitgeschreven wordt op school krijgen ze zelden of nooit een reactie van Antilliaanse ouders, hoewel ouders uit andere etnische groepen wel vaker reageren als zoiets dergelijks gebeurt.

Er zijn betrokken ouders die er direct achteraan gaan. Maar er zijn ook ouders die er niets mee doen. Ik heb een ouder die bel ik altijd op zijn werk op als er wat aan de hand is en dan maakt hij er direct werk van. Over het algemeen is de betrokkenheid van de Antilliaanse ouders echter matig. (docent techniek)

Ik heb nog niet één ouder meegemaakt die na uitschrijving op school van hun kind verhaal komt halen. Toen mijn broertje dit een keer mee had gemaakt, stonden mijn ouders direct op de stoep bij school, gewoon om de kant van de school te horen. De ouders hier op school geven niet eens een belletje. (stagedocent bouw)

Hoewel de leerkrachten buitengewoon kritisch zijn over de rol van Antilliaanse ouders zijn ze over het algemeen, een stuk positiever over de ouders van andere leerlingen. Bij Turkse en Marokkaanse leerlingen bijvoorbeeld kunnen de leerkrachten via de ouders over het algemeen meer van de kinderen gedaan krijgen. Als ouders aangesproken worden op het slechte gedrag van hun kinderen dan gaat het – in ieder geval voor een beperkte tijd – beter met de kinderen op school. Maar de leerkrachten hebben het idee dat wanneer ze Antilliaanse ouders aanspreken op het gedrag van hun kinderen ze dan voor dovemansoren spreken. Voorts hebben ze de indruk dat Turkse en Marokkaanse kinderen makkelijker aan te spreken zijn op hun gedrag omdat ze bang zijn dat hun ouders het anders te ore zullen komen.

Je ziet dat Turken en Marokkanen veel meer angst hebben voor hun ouders. Ze proberen dan ook altijd angstvallig het telefoonnummer van thuis te verbergen voor ons. (docent techniek)

Als je dreigt om een brief naar de ouders te sturen dan geven Turken en Marokkanen direct aan dat ze dit niet kunnen hebben. Ze zeggen thuis altijd dat het goed gaat. Antillianen zijn niet bang voor hun stiefvader: 'Het boeit hem toch niet'. (stagedocent bouw)

Sommige scholen gaan zo ver dat ze brieven sturen naar de ouders in een blanco envelop omdat ze merken dat enveloppen met het logo van de school erop door de jongeren onderschept worden waardoor de ouders dan niet op de hoogte zijn van wat er zich op school met hun kinderen afspeelt.

3.3.2 De jongeren

Eerste signalen van probleemgedrag

De eerste signalen van probleemgedrag zijn volgens de leraren te ontdekken wanneer leerlingen zich tegen hen beginnen te keren. Ze zijn 'dominant', hebben 'een grote bek', proberen hen te intimideren, gedragen zich respectloos, zijn agressief etc. In de ogen van de leerkrachten is dat een type gedrag wat ze vaak van hun ouders overnemen. Het feit dat ze in een thuissituatie zitten waar hen nooit wat wordt verboden en zij op school te maken krijgen met leerkrachten die hen opdrachten geven, geeft aanleiding tot botsingen. Een ander signaal van probleemgedrag is dat de jongeren te laat komen op school. In de meeste gevallen doen ze dat in een groep zodat de leraar weinig kan ondernemen, omdat het lastig is om een hele klas weg te sturen.

Het probleem is vaak dat de school geconfronteerd wordt met leerlingen die op eerdere scholen al probleemgedrag vertoonden maar dat niet van te voren te horen krijgen waardoor ze onvoldoende voorbereid zijn op de problemen die sommige leerlingen kunnen opleveren. Een veel gehoorde klacht is dat in het dossier van de leerling – als dat er al is – vaak weinig informatie te vinden is over eerder probleemgedrag.

De kinderen komen hier ook binnen met problemen vanaf de basisschool. Dat wordt dan afgedekt door de basisschool: er wordt niet benoemd dat de leerlingen al lastig waren want anders worden ze niet binnen gelaten. En die scholen willen ook dat hun leerlingen op een middelbare school terecht kunnen. (coördinator leerwerktrajecten)

Ook krijgen leerkrachten veel te maken met leerlingen die zowel moeilijk lerend zijn als moeilijk gedrag vertonen. Aan het moeilijke gedrag wordt door de leraren zelden iets gedaan omdat er onvoldoende voorzieningen zijn om dit op te vangen.

Het moeilijke gedrag wordt dan genegeerd en ze gaan naar een MLK school. Er zijn maar twee ZMOK scholen²⁸ in Rotterdam, in Amsterdam zijn dit er maar liefst zes! Er gaat op een MLK school direct aandacht naar het leerprobleem van een kind terwijl er eigenlijk net zoveel aandacht in het gedrag gestoken zou moeten worden. (coördinator leerwerktrajecten)

De leerkrachten weten dat zij verschillende leerlingen in de klas hebben waarvan bekend is dat zij meerdere (ernstige) vergrijpen hebben gepleegd gaande van winkeldiefstal tot het plegen van gewapende overvallen tot betrokkenheid bij groepsverkrachting. Volgens de leraren is er over het

---

²⁸ Een ZMOK-school is een school voor Zeer Moeilijk Opvoedbare Kinderen, MLK staat voor Moeilijk Lerende Kinderen

algemeen ook een duidelijk verband tussen schoolverzuim, schooluitval en delinquent gedrag. Vooral de vriendengroepen waarin verzuimende jongeren zich ophouden en de hang naar uiterlijk vertoon geven er volgens de leraren aanleiding toe dat jongeren zich inlaten met criminaliteit.

In die tijd dat ze school verzuimen, hangen ze rond met hun vriendjes. Maar ze willen jointjes roken en Nike schoenen en dat kost allemaal geld. De link is dan snel gelegd: als ik niet meer naar school ga dan kan ik bijklussen! En op die manier worden ze afhankelijk van het geld. (...) Ze hebben ook allemaal een mobiel: en dan willen ze elk half jaar een nieuw model. Of ze verkopen dingen zwart door. Dan zeggen ze thuis dat hun fiets gepikt is, terwijl ze hem aan een vriendje verkocht hebben. Moeder krijgt dan wel geld van de verzekering. (medewerker politie)

Het feit dat jongeren binnen het milieu waarin ze opgroeien zoveel geconfronteerd worden met criminaliteit (van vrienden, familieleden, ouders, broers en zusters) wordt als een specifiek probleem bij de Antilliaanse groep gezien. Bij andere groepen waarmee zich ook problemen voordoen op school, zoals bij Marokkaanse leerlingen bijvoorbeeld, is dat veel minder aan de orde. Daar zijn het vooral de jongeren die problemen opleveren en zijn de ouders in de meeste gevallen volgens de leraren niet betrokken bij criminaliteit. Een specifiek probleem bij Antilliaanse jongeren is dat deze jongeren binnen een omgeving opgroeien waarin ze regelmatig worden geconfronteerd met criminaliteit en vanuit die optiek het idee krijgen dat misdaad loont.

Ze leven in een schijnwereld: ze willen allemaal of gangster of pooier of drugsdealer worden en ze denken ook echt dat ze dat gaan bereiken. We hebben ook jongens in de klas die al zes jaar hebben vastgezeten in totaal. Dan kan je niet direct van ze verwachten dat ze braaf zijn (docent techniek).

Ze hebben altijd een dubbele agenda. Een schoolagenda en een eigen agenda. Als deze agenda's niet met elkaar overlappen, is het prima. Maar wanneer ze niet met elkaar af te stemmen zijn dan gaat de eigen agenda altijd voor. Je ziet ook altijd dat wanneer ze op school zijn ze voortdurend dingen moeten 'regelen'. (stagedocent bouw)

Gebrek aan motivatie

Een ander aspect dat invloed heeft op schooluitval is dat Antilliaanse jongeren maar weinig motivatie tonen om naar school te gaan en zich soms inschrijven voor een opleiding omdat het nu eenmaal moet. Voorts constateren leerkrachten dat sommigen zich inschrijven omdat ze dan studiefinanciering kunnen ontvangen maar vervolgens bijna niet – of helemaal niet – naar school komen.

Dan komen ze op de inschrijfdag en willen ze zich inschrijven voor techniek. Als wij dan aangeven dat deze richting al vol zit, zeggen ze: 'Doe dan maar Horeca'. Als deze richting ook vol blijkt te zitten willen ze zich ineens inschrijven voor

detailhandel. Die willen puur en alleen een inschrijving voor de IB-groep. (stagedocent bouw)

Ja, jongens die elk jaar overstappen: een jaartje Electro en dan weer een jaartje Metaal en steeds op het laagste niveau. Dan kunnen ze weer een jaartje overleven van de studiefinanciering. (docent techniek)

Er zijn ook slimme jongens bij en die komen op tijd bij de intake, doen netjes hun pet af, gedragen zich netjes. Dan hebben ze een mooi verhaal dat ze aan hun toekomst willen werken en 'geef me een kans'. Maar de eerste dag komen ze niet opdagen. Blijkt het alleen maar voor de studiefinanciering geweest te zijn. (docent techniek)

Wanneer ze eenmaal op school zitten of wanneer ze bijvoorbeeld stage lopen, dan is het heel erg moeilijk om hen te blijven motiveren.

Ze hebben geen interesse om stage te lopen. Alles lijkt hen teveel. En ze willen geen initiatief nemen. (docent techniek)

Totale desinteresse. Vaak worden ze begeleid door de reclassering of zitten ze bij jeugddetentie die ze om half negen netjes op de stoep aflevert. Dan komen ze altijd op tijd. Totdat ze weer vrij zijn: de interesse neemt af en de volgende stap is weer verzuim. Dan zie je ze weer afglijden. (docent techniek)

Als ze een stage hebben dan moeten ze van acht tot vijf werken voor een klein beetje geld. Ondertussen zien ze wel vrienden in een BMW rijden, die niet werken. Zelfs thuis wordt er tegen ze gezegd – door broers - dat ze stom zijn om zo hard te werken. De eerste keer zeggen ze dan 'ik doe het voor de meester', de tweede keer komen ze laat en de derde keer komen ze niet meer opdagen. (stagedocent bouw)

Daarnaast blijkt dat veel van de jongeren die uitvallen op school binnen hun omgeving geen rolmodellen hebben. Zowel binnen het thuismilieu moeten ze deze rolmodellen ontberen, maar ook binnen hun familie en vriendenkring. Dit leidt ertoe dat deze jongeren weinig of geen motivatie hebben om naar school te gaan, omdat ze in hun omgeving eenvoudigweg geen mensen hebben die succesvol zijn op school. De uitvallers zijn vooral jongens die in de puberteit zitten. Wanneer ze wat ouder zijn, lijken ze zich wat meer voor school te gaan interesseren, hoewel dat maar voor een kleine groep geldt.

Het zijn vooral de jongeren van vijftien, zestien jaar die uitvallen. De ouderen zitten al langer in het traject en kunnen op een gegeven moment de knop omzetten. Ook niet altijd natuurlijk. Maar over het algemeen is er beter te praten met de oudere jongens en zijn ze ook beter te stimuleren. (stagedocent bouw)

De jongens van veertien, vijftien jaar zijn niet vooruit te branden. En je kan inderdaad een gedragsverandering zien wanneer ze wat ouder worden. (docent techniek)

Het gebrek aan motivatie blijkt ook uit het feit dat Antilliaanse leerlingen in veel gevallen de meest basale vaardigheden die van leerlingen worden verwacht niet onder de knie hebben en leerkrachten vaak het idee hebben

dat ze hun tijd op school komen uitzitten. Zo nemen ze bijvoorbeeld niet de benodigde boeken mee naar school, maken ze geen huiswerk, enzovoort.

Ze hebben ook nooit een broodtrommel bij zich, of een tas. Er zijn misschien een of twee leerlingen die hun boeken mee naar huis nemen maar ik geloof niet dat ze er thuis in kijken. Niemand maakt zijn huiswerk. Wij kunnen binnen een week alle leerlingen kwijt zijn als we heel strikt alle regels zouden hanteren. Als je zegt: 'Je huiswerk is niet af, ga maar weg', dan krijg je als reactie: 'Stuur me maar weg dan, maakt niet uit'. Je maakt mee met het examen aan het einde van het jaar dat er van de acht leerlingen drie niet komen opdagen en dat er twee een half uur te laat zijn. Dat is dan waar ze het hele jaar naar toe hebben geleefd en gewerkt: het examen om het diploma te halen. Daar zit je het hele jaar voor op school en dan kan het ze niets schelen. Volgens mij ben ik de enige die me er druk over maak. (docent techniek)

Ze doen gewoon wat er in hun opkomt: Hebben ze het warm en hebben ze trek in drinken, dan gaan ze het volgende lesuur gewoon niet naar de klas toe maar gaan ze met een clubje naar het plein en halen ze drinken en dan komen ze lachend en giechelend weer terug. Dat zijn voor ons dan de aanspreekmomenten van 'wat ben je nou aan het doen, moet je geen les volgen?' Dat zijn de moeilijkheden die wij ervaren. (schooldirecteur)

De leerkrachten hebben over het algemeen maar een beperkt beeld van de vriendengroepen waarin jongeren die van school verzuimen en uiteindelijk vaak uitvallen zich ophouden. Het beeld dat wel heerst is dat de groep vaak bepaalt wat er gebeurt.

Ze komen allemaal te laat want ze gaan pas naar binnen als de leider zegt: 'nu gaan we naar binnen'. (stagedocent bouw)

Bij ons is er eentje die blowt altijd voor de lessen. Hij neemt nu steeds vier anderen mee en dan komen ze helemaal stoned de klas in en valt er niet mee te praten, dan staan ze je zo aan te kijken [met een wazige blik]. (docent techniek)

Voorts is er vanuit de vriendengroepen grote druk om mee te gaan naar de feesten.

Een specifiek probleem dat voor de Antilliaanse leerlingen wordt genoemd is dat het regelmatig voorkomt dat zij tijdens het schooljaar heen en weer reizen tussen Nederland en de Antillen waardoor zij een achterstand oplopen op school die ze achteraf maar moeilijk kunnen inhalen. Een ander probleem dat genoemd wordt, is dat sommige van deze jongeren pas op twaalf, dertienjarige leeftijd naar Nederland komen waardoor zij – alleen al vanwege taalproblemen – het moeilijk hebben op school.

Een groot probleem is ook het heen en weer hopen van de Antillen naar Nederland. Dat gebeurt tussendoor, midden in een schooljaar. Dan lopen ze een grote achterstand op school op en krijgen ze voortdurend op hun donder van de leraren. (docent techniek)

Weer een andere oorzaak van schoolverzuim van Antilliaanse jongeren komt doordat veel van deze jongeren vaak op jonge leeftijd zelf kinderen krijgen en dan verzuimen omdat ze voor hun kinderen moeten zorgen.

Bij Antilliaanse jongeren, wat ik daar van merk en hoor en zie, is de niet-westerse samenlevingsnorm. En wat bedoel ik daarmee, we hebben hier een aantal deelnemers die zeer jong zijn maar die bijvoorbeeld al vader zijn. En waarbij een de niet-westerse samenlevingsnorm hebben. Waarbij je dan de noodzaak ziet dat ze geld willen verdienen en moeten verdienen om het gezin te onderhouden. (...) Dan is de link naar criminaliteit ook snel te leggen: Als je dat geld niet kunt verdienen en je hebt toch geld nodig, en je wilt ook nog een bepaalde status hoog houden (dat is een gevoelige kant van hun cultuur). Ja dat moet ergens vandaan komen, hetzij de lengte, hetzij de breedte. En dat kan inhouden dat ze ook lessen gaan missen. (schooldirecteur)

Problemen in de omgang met Antilliaanse leerlingen

Door de ingewikkelde opvoedingssituatie van de jongeren zijn zij in de klas vaak moeilijk te hanteren, omdat er op school anders wordt opgevoed dan de jongeren van thuis uit gewend zijn. Dit stelt de leraren voor lastige problemen waar ze niet altijd een antwoord op weten te vinden.

Mijn idee is dat Antilliaanse jongeren een moeder thuis hebben en dat Tupac de vader is. Wat hij allemaal uitkraamt in zijn raps dat doen ze op school na. Ze hebben alleen respect voor drugs en pistolen en niet voor anderen. Tijdens de les hebben ze altijd de muziek van Tupac in het ene oor, en jij staat ze dan te vertellen wat ze moeten doen. Dat pikken ze dan niet, want ze horen de hele tijd je moet niet naar anderen luisteren. Dan zeggen ze 'weet je wel wie ik ben!?' Het is dan moeilijk ze wat bij te brengen. (docent techniek)

Uit de vele gespreksfragmenten blijkt dat leerkrachten eigenlijk voortdurend de grenzen van wat mogelijk is aftasten tijdens de omgang met Antilliaanse leerlingen omdat deze jongeren in hun ogen een andere aanpak vereisen dan andere leerlingen.

De jongens worden vaak begeleid door vijf, zes mensen: een tante en nog iemand en nog iemand. Bij ons op school moet je heel voorzichtig de grenzen aangeven. Die jongens komen uit een machocultuur en laten zich niets zeggen door een ander. Dat zijn ze absoluut niet gewend. Je moet dus zeker niet de baas uithangen in deze groep maar ze moeten inzien dat ze je nodig hebben. (docent techniek)

Als je een Antilliaan alleen spreekt dan kun je hem wel goed aanspreken. De grootste gangster is dan het kleinste jongentje. Dan durven ze je niet eens aan te kijken maar staren ze naar de grond. Wanneer ze weer terug zijn in de groep dan gaan de veren direct omhoog, net als bij een pauze (docent techniek).

Voorts komt naar voren hoe ongelooflijk moeilijk de taak is waar leerkrachten voor staan in de omgang met deze groep.

Wij zijn meer bezig met het aanleren van attitude dan met les geven. Die jongens hebben een spanningsboog van ongeveer tien minuten en daarin moet je ze boeien. Ze zijn niet gewend om met regels om te gaan. Op straat hanteren

ze de regels ook niet. (...) Ik kan meestal om elf uur pas beginnen. Om negen uur zijn er drie leerlingen. En dan komt er om het kwartier een binnen waar vervolgens weer een kwartier over gepraat moet worden door de rest. Je moet dus ook heel flexibel zijn in je programma, en kennis paraat hebben. (docent techniek)

Toen ik hier net begon, had ik een heel strak programma, alles was voorbereid. Maar het eerste wat ik hier leerde was om alles wat gepland was uit mijn hoofd te zetten. Je hebt parate kennis nodig en moet heel flexibel zijn. Als een les niet loopt, bedenk dan wat anders. (docent techniek)

Als je een beetje op je strepen zou staan qua normale lessfeer dan ben je binnen een week al je leerlingen kwijt. En de leerlingen moeten wel een klik met je voelen want anders dan komen ze niet meer. Ze moeten weten dat jij de baas bent anders overheersen ze je. Je moet dus stevig in je schoenen staan en ook kunnen onderhandelen: het is een beetje geven en nemen. (docent techniek).

Er zitten ook hele rare figuren tussen, hoor. Ik heb een psychopaat in de groep en die heeft zoveel trauma's meegemaakt dat hij nu een gespleten persoonlijkheid heeft. Hij zit nu in de gevangenis. Maar hij daagt mij ook uit: 'Kom dan, dan gaan we naar buiten!'' (docent techniek)

Daarnaast zijn de leerkrachten van mening dat er voor de groep een heel eigen aanpak nodig is voor wat het lesgeven betreft. Er zijn extra stimulansen nodig om hen bij de les te houden en de leraren merken dat zij hen enkel via praktijkgericht onderwijs enigszins kunnen boeien.

Met droge stof heb je ook geen contact met de leerlingen. Je moet eerst contact met ze maken en dan kan je ze pas wat leren. (docent techniek)

Ze hebben geen idee hoeveel vijf plus vijf is maar als we gaan rekenen met euro's gaat het ineens wel. (stagedocent bouw)

Ik maak overal euro's van want dan kunnen ze ineens wel met komma sommen werken. (docent techniek)

Voor de leerkrachten is het vaak heel moeilijk om het vertrouwen te winnen van Antilliaanse leerlingen maar als ze dat eenmaal hebben, krijgen ze naar eigen veel van de jongeren gedaan.

Wat je veel ziet bij Antillianen is dat ze je niet vertrouwen, ze blijven altijd op afstand en zijn heel katterig in hun gedrag. Dit komt over als luiheid en soms is het ook wel luiheid dat meespeelt. Ze willen altijd van tevoren weten wat het oplevert want anders doen ze ook niets. (docent techniek)

Je bent een half jaar bezig om het vertrouwen van de jongens te winnen en dan gaan ze pas dingen van je aannemen. Je moet heel rechtlijnig in je gedrag zijn, wil je dit bereiken. (stagedocent bouw)

Sommige leerkrachten slagen erin om een band op te bouwen met leerlingen en dan valt het op hoe erg deze jongeren verwaarloosd zijn en in hun omgeving eigenlijk niemand hebben waar ze mee kunnen praten over hun

problemen. Leerkrachten proberen zich over deze jongeren te ontfemen, wat regelmatig tot goede resultaten leidt, hoewel de leraren daar niet in alle gevallen tijd voor hebben.

Vaak voelen ze zich erg onbegrepen. Ze krijgen veel negatieve reacties over zich heen. Dan scheelt het wel als je een keer bij iemand terecht kan waar je gewoon even over alles kan praten. Ze zoeken iemand voor warmte. Ik ken nu een jongen wiens ouders niet hier wonen en zijn tante kan hem niet goed opvoeden. Die komt ook bij mij om te praten. (begeleider leerwerktrajecten)

Als het klikt tussen jou en een kind dan vertellen ze je heel veel. Ze hebben wel altijd direct in de gaten wie er dingen doorvertelt en daar houden ze dan ook in het vervolg hun mond tegen. (mentor interne stagegroep)

Hoewel zich niet alleen met Antilliaanse jongeren problemen voordoen zijn de professionals over andere jongeren over het algemeen een stuk positiever. Deze jongeren zijn volgens hen in de meeste gevallen gemakkelijker aan te spreken via hun ouders maar ook in de omgang met deze jongeren doen er zich minder problemen voor.

Turkse jongens zijn wat beleefder. Antilliaanse jongens gaan gelijk steigeren wanneer je ze wat zegt. De groep is ook heel divers: je moet dus een middenweg vinden zonder dat je iemand beledigt (...) Wanneer je bij Turken of Marokkanen je stem verheft, is dit voor hen een reden om stil te zijn. Bij Antillianen is dit juist olie op het vuur gooien: ze gaan dan nog harder tegen je schreeuwen. Ik heb wel eens meegemaakt dat dit kan uitlopen op een vechtpartij. (docent techniek)

3.3.3 Falende instanties

Naast problemen binnen het thuismilieu als een van de belangrijkste oorzaken van schoolverzuim en schooluitval zijn er leerkrachten die de hand in eigen boezem steken en aangeven dat de huidige manier van werken ontoereikend is om jongeren goed te kunnen begeleiden.

Ze worden telkens negatief behandeld op school. Dat werkt als een self-fulfilling prophecy: 'Waarom proberen? Ik kan het toch niet!'. Wij werken hier met veel positieve stimulatie en je merkt dat als jongens dan iets halen en ze krijgen een compliment dat ze zo ontzettend groeien. Die jongens zijn al achttien en zitten hier maar een jaar. Dat is veel te weinig tijd om alles recht te trekken. Wil je echt wat bereiken dan zou het hele gezin erbij betrokken moeten worden. Je loopt nu voortdurend achter de feiten aan. (docent techniek)

Alhoewel het primair de taak van de ouders is om ervoor te waken dat hun kinderen niet uitvallen op school is de meerderheid het er over eens dat de instanties die moeten voorkomen dat jongeren uitvallen hopeloos te kort schieten. Alle leerkrachten zijn dan ook bijzonder kritisch over de manier waarop er door de verschillende instanties in Rotterdam wordt gewerkt. Vooral het feit dat er niet samen wordt gewerkt maar langs elkaar heen is een belangrijk punt van kritiek.

De hulpverlening is in stukjes opgehakt. Dan zegt de eerste instantie: 'nee, hier houden wij ons niet mee bezig', en dan wordt het probleem weer doorgeschoven. Het is heel erg onoverzichtelijk en er wordt niet goed samengewerkt. A accepteert weer niet wat B zegt en omgekeerd. (medewerker politie)

Er zijn allerlei instanties die allemaal naast elkaar werken en er vindt dus geen duidelijk overleg plaats. Iedereen werkt op zijn eigen eilandje. (coördinator leerwerktrajecten)

Daarnaast is een veel gehoorde verzuchting dat er vaak heel lang gearzeld wordt vooraleer er iets gebeurt met kinderen die dreigen af te glijden, wat strookt met het beeld dat naar voren kwam uit ons eerder onderzoek (Van San et al. 2007) .

Op de peuterspeelzaal kunnen ze vaak al probleemkinderen aanwijzen dus als je pas vanaf vijftien, zestien jaar gaat helpen is het al veel te laat. Ik denk dat het belangrijk is dat we meer afgaan op onze intuïtie: we moeten nu veel te veel bewijzen voordat een kind geholpen mag worden. Op deze manier blijft er te veel liggen. Ik zal een voorbeeld geven: een Antilliaanse jongen die niet meer op school kwam opdagen. Dat werd toen doorgespeeld aan Leerplicht. Leerplicht heeft toen een brief gestuurd, maar die mensen reageerden niet. Drie maanden later kwam ik daar aan de deur en ik zag een hele stapel post liggen. Als alles dus gaat op papier en met onderzoek dan ben je veel te laat. Mijn motto is dat wanneer ouders niet reageren dat je direct zelf langsgaat. (coördinator leerwerktrajecten)

Wanneer eindelijk erkend wordt dat een jongere in de problemen dreigt te komen dan hebben de instanties vaak niet de middelen om te voorkomen dat het van kwaad naar erger gaat.

Als een kind eindelijk bij hulp terecht komt dan is de school niet bevoegd om het dossier door te geven! Dat schiet niet op en alle instanties werken langs elkaar heen op deze manier. (mentor groep 1)

Een ander probleem is dat verschillende instanties andere manieren van werken hebben, die niet op elkaar afgestemd zijn, waardoor er in de praktijk grote problemen kunnen ontstaan.

Als een lerares het vertrouwen heeft van een kind en zij legt deze verhalen bij jeugdzorg neer dan wordt dit door jeugdzorg altijd direct gemeld aan de ouders (bijvoorbeeld de gevallen van misbruik en diefstal). Op deze manier wordt alleen wel de vertrouwenspositie geschaad. Jeugdzorg vernietigt op die manier het vertrouwen wat in vier jaar is opgebouwd op een school met een knip in de vingers. (medewerker politie)

Het is ook zo dat wanneer een school klaar is met het kind, bijvoorbeeld door uitval, dat dan pas jeugdzorg zich over het kind ontfermt. En deze opeenvolgende hulpverlening werkt niet! (teamleider docenten)

3.3.4 Oplossingen

Verschillende leerkrachten reageren erg cynisch wanneer hen gevraagd wordt hoe zij denken dat de huidige problemen opgelost kunnen worden. Dat blijkt uit bepaalde uitspraken ('het is trekken aan een dood paard', 'het is dweilen met de kraan open' etc). Een andere opmerking die regelmatig valt, is dat er niet in de eerste plaats gewerkt moet worden met de jongeren maar dat eerst hun ouders opgevoed dienen te worden.

Als een kind op school van alles leert en komt vervolgens weer thuis dan staat alles weer op nul. Een kind moet dus uit die omgeving gehouden worden. Wij hadden een paar jongens op de Glenn Mills en dat ging hartstikke goed. Maar toen ze weer thuis kwamen vielen ze weer terug in dezelfde shit. De school doet zijn best om een kind te prepareren maar thuis gaat het er heel anders aan toe. Het kind weet dan niet meer of het thuis of school serieus moet nemen. (medewerker politie)

Volgens sommige leerkrachten ligt de oplossing voor wat er speelt niet in de thuissituatie maar moet die daarbuiten worden gezocht.

Ik zie thuis niet als een oplossing, dat probeer ik niet meer. Ik beschouw ons als de oplossing: hoe wij hier met die jongens omgaan. Dus een persoonlijke aanpak. Onze doelen zijn anders dan op andere scholen: het examen halen is niet het doel, maar het bereiken van de jongens. (docent techniek)

De meeste leraren zijn het er over eens dat de gezinnen waaruit jongeren die voor problemen zorgen komen meer steun en begeleiding moeten krijgen:

Rust, vastigheid en warmte is wat al die kinderen uiteindelijk willen. Dus er moet een persoon komen per gezin die veel investeert en ook structuur kan bieden. Zodat het gezin zelf ook het resultaat ziet op termijn. (school logopediste)

Verschillende leerkrachten denken dat daarnaast de jongeren veel beter begeleid moeten worden en dat ze vooral praktische ondersteuning moeten krijgen bij de problemen waar ze dagelijks tegenaan lopen. Een mooi voorbeeld is een mening dat de hulpverlening niet versnipperd moet zijn, maar gecentreerd bij één persoon die intensief en nauw contact heeft met de jongere. Ook is deze professional van mening dat enerzijds streng opgetreden moet worden wanneer regels overtreden worden, maar anderzijds flexibel omgegaan hoort te worden wanneer het gaat om het scheppen van randvoorwaarden.

Als er één iemand is die meekijkt, er dicht op zit en ook bij het gezin over de vloer komt, dan scheelt dit een hoop. En als de kinderen echt over de scheef gaan, moeten ze veel harder gestraft worden. Er moeten meer randvoorwaarden geschapen worden om ze te helpen: bijvoorbeeld zorgen dat een jongen een strippenkaart heeft zodat hij de bus kan nemen naar zijn stage. Zelf kan hij dat niet regelen maar nu ik het geregeld heb, gaat hij drie keer per week naar zijn stage. Als je zegt 'zoek het zelf maar uit', dan gebeurt er niets. Dus randvoorwaarden scheppen! (coördinator leerwerktrajecten)

Een andere oplossing die de leerkrachten aandragen is om jongeren zoveel mogelijk kennis te laten maken met de praktijk en hen niet te veel te belasten met theoretische vakken omdat de meerderheid daardoor afhaakt. Stages en praktisch bezig zijn dragen ertoe bij dat de leerlingen het nut van de theorie inzien. Ook wordt er gepleit voor het verlagen van de leeftijd waarop jongeren leerplichtig zijn.

Je ziet ook vaak dat jongeren op school niet te houden zijn maar als ze dan eenmaal op de vakschool zitten en ze met hun handen leren werken dat dit toch motivatie kan bieden. En dat is heel belangrijk. Dus stel school niet zo lang verplicht maar zorg dat jongens op hun twaalfde al de bouw in kunnen als ze dat willen. (begeleider leerwerktrajecten)

Laat ze inderdaad niet alleen uit boeken leren maar leer ze timmeren en zagen. Op jonge leeftijd al, dan ben je veel problemen voor. (...) Wanneer ze in de bouw werken, gaat het er niet meer om of ze wel of niet met een pet of een sigaret mogen rondlopen. Maar ze zijn wel aan het werk! (coördinator leerwerktrajecten)

Als ze aan het werk zijn, kunnen ze ook ineens zelf het nut van leren gaan inzien. Dan zien ze een bouwtekening die ze niet kunnen lezen en snappen ze ineens waarom lezen nuttig is. En op school leggen ze die link nog niet. Pas wanneer ze van hun baas op de kop krijgen omdat ze materiaal verziekt hebben door niet goed te meten. Daarom is rekenen belangrijk! (politie)

Voor de docenten is het van groot belang dat ze met kleine groepjes leerlingen kunnen werken omdat de problematiek van de individuele leerlingen vaak te groot is om te behappen. Met kleinere groepen kunnen de docenten de leerlingen meer tijd en aandacht schenken.

De oplossing ligt niet bij ons, maar wij kunnen wel aan een oplossing bijdragen. We zouden graag zien dat we met kleinere groepen kunnen werken maar dat wordt niet gerealiseerd. (docent techniek)

En er zijn zoveel mooie praatjes van de overheid maar het enige wat ze doen is het vergroten van de groepen. Dat is onwerkbaar. (docent techniek)

Wij zijn de wekker, het potlood, de pen, de begeleider, de leraar, eigenlijk alles van deze leerlingen. En als je teveel betrokken raakt dan raak je oververmoeid en ben je nog verder van huis. Maar veel begeleiding is juist nodig: en daarom moeten die groepen kleiner. (docent techniek)

Omdat er van thuis uit zoveel fout gaat in de begeleiding van deze jongeren pleiten de docenten voor begeleiding vanuit de overheid.

Hier op school kan je ze een beetje structuur bieden maar eigenlijk moet dat van huis uit gaan. Er zou eigenlijk een coach moeten zijn die al die jongens om zeven uur wakker maakt om ze naar school te sturen (...) Er is een gezinsmanager nodig. (stagedocent bouw)

Je kan als school je best doen maar als de overheid en hulpverlenende instanties je niet helpen dan gebeurt er niets. Dan kan je gesprekken voeren wat je wilt maar die gasten beroven de benzinepomp terwijl wij aan het praten zijn. (docent techniek)

Tot slot klagen de docenten over het feit dat ze als professionals niet genoeg ondersteuning krijgen.

Als er hier een docent ziek wordt dan krijg ik zijn twintig leerlingen er ook nog eens bij. Dat is een complete chaos. Er hoort gewoon ziektevervanging te zijn – en daar is ook geld voor – maar die is er niet. (docent techniek)

Er wordt ons van alles beloofd: zoals bijvoorbeeld een onderwijsassistent. Die is er alleen nooit gekomen. De faciliteiten worden ook heel minimaal uitgebreid. Aan het begin van het schooljaar ga je helemaal kapot, dan kan je ook echt niet ziek worden want dan belast je een collega ermee. (docent techniek)

3.4 Conclusie

De belangrijkste conclusie uit de gesprekken met leerkrachten is dat er weinig betrokkenheid is van Antilliaanse ouders bij de schoolloopbaan van hun kinderen. Hierdoor hebben deze kinderen eveneens weinig belangstelling om naar school te gaan en goed te presteren. Leerkrachten zijn van mening dat hen meer kansen zouden moeten worden geboden om te investeren in het leggen van contacten met Antilliaanse gezinnen waarvan de kinderen problemen opleveren op school. Verder komt uit de gesprekken naar voren hoe moeilijk de taak van leerkrachten is in de omgang met Antilliaanse jongeren. Over het algemeen zijn ze van mening dat zij, vanuit de school, onvoldoende toegerust worden om met deze moeilijke leerlingen om te gaan. Ook hebben de leerkrachten forse kritiek op de hulpverlening omdat er in hun ogen onvoldoende wordt samengewerkt tussen instanties waardoor de problemen van en met leerlingen niet opgelost worden.

4.1 Inleiding

De leerkrachten en leerlingbegeleiders hebben tijdens de gesprekken een goed beeld gegeven van de omstandigheden die leiden tot schoolverzuim, schooluitval en criminaliteit van Antilliaanse leerlingen. Daarnaast waren de gesprekken met de professionals verhelderend omdat zij vaak de eerste signalen opvangen van probleemgedrag en kunnen observeren bij hun leerlingen hoe dit van kwaad naar erger ging. De vraag is vervolgens hoe schooluitvallers daar zelf tegenaan kijken en welke factoren in hun ogen cruciaal zijn geweest bij het feit dat zij uitgevallen zijn op school. Hierover gaat dit hoofdstuk.

4.2 Methode

Het vinden van Antilliaanse jongeren die uitgevallen waren op school was een lange en vermoeiende zoektocht. Aangezien deze jongeren niet meer via scholen te traceren waren begonnen wij onze zoektocht naar schooluitvallers via het jongerenwelzijnswerk. Hoewel er vanuit verschillende organisaties grote bereidheid was om ons te helpen met zoeken leverde dit slechts een beperkt aantal jongeren op. In sommige gevallen werd ons verteld dat de potentiële respondenten weigerden deel te nemen, in andere gevallen voldeden de individuen die de contactpersonen op het oog hadden niet aan de door ons gestelde criteria. Ook is het meerdere keren voorgekomen dat contactpersonen herhaaldelijk toezegden medewerking te willen verlenen maar ons uiteindelijk met geen enkele respondent in contact hebben gebracht.

Samengevat hebben we in totaal ongeveer vijftig instanties/contactpersonen benaderd maar dat leverde uiteindelijk slechts zestien respondenten op, waarvan dertien jongens en drie meisjes. Om die redenen zochten we naar andere manieren om in contact te komen met schooluitvallers. Omdat onze

zoektocht binnen het jongerenwelzijnswerk weinig opleverde besloten we jongeren thuis op te zoeken in de hoop dat we hen op die manier bereid zouden vinden om deel te nemen aan het onderzoek. Maar ook dit leverde niets op. In veel gevallen werd er niet opengedaan, bleek dat de jongere niet op het opgegeven adres woonde, weigerde hij of zij medewerking aan het onderzoek of bleek dat de jongere toch weer op school zat. In ieder geval vonden we via onze deur tot deur acties geen enkele jongere bereid om mee te werken aan het onderzoek.

Er bleef uiteindelijk niets anders over dan jongeren te benaderen via het gevangeniswezen. Hoewel we er in eerste instantie niet voor gekozen hebben om daar jongeren te benaderen, omdat dit een te selectieve groep was voor het onderzoek dat wij voor ogen hadden, hebben we uiteindelijk noodgedwongen toch onze toevlucht moeten nemen tot deze jongeren. Uiteindelijk hebben we op deze manier zeven jongens gesproken die gedetineerd waren in een Rotterdamse strafinstelling. Hierdoor kwamen we op een totaal van 23 jongeren. Alle interviews werden gedaan in het Nederlands met behulp van een topiclijst. De interviews werden op de band opgenomen en daarna letterlijk uitgetikt.

4.3 Achtergronden van de jongeren

De jongeren die aan het woord komen zijn tussen de 16 en 24 jaar. Gemiddeld zijn ze 2 ½ à drie jaar geleden uitgevallen op school. De meest voorkomende redenen dat ze gestopt waren met hun schoolcarrière was: omdat ze geen zin meer hadden om naar school te gaan (7), conflicten hadden op school waardoor zij van school waren gestuurd (7), vastgelopen waren in de bureaucratie (3), problemen hadden thuis (2), zelf een gezin moesten onderhouden (1), terug waren gekeerd naar Curaçao (2) of opgepakt waren door de politie (1). Van de 23 jongeren zijn er vijf die werken op het ogenblik van het interview. Vijf zitten na lange tijd weer op school of in een schooluitvallerstraject. De rest van de jongeren, namelijk dertien, is werkloos. Van de 23 jongeren waren er 15 reeds in contact gekomen met de politie wegens het plegen van een misdrijf.

Tabel 4.1: Respondenten						
	Geslacht	Leeftijd	Leeftijd van uitval	Reden van uitval	Huidige activiteiten	Politie-contacten
1	Jongen	20 jaar	18 jaar	Geen zin meer	Werkt als schilder	Nee
2	Jongen	18 jaar	16 jaar	Geen zin meer	Werkt in de bouw	Ja
3	Jongen	22 jaar	20 jaar	Conflicten op school/ van school gestuurd	Werkt als elektricien	Nee
4	Jongen	21 jaar	18 jaar	Geen zin meer	Zit weer op school	Nee
5	Jongen	17 jaar	16 jaar	Conflicten op school/van school gestuurd	Werkloos	Ja
6	Jongen	18 jaar	16 jaar	Conflicten op school/van school gestuurd	Werkloos	Nee
7	Jongen	24 jaar	16 jaar	Onderhoud van gezin/kind	Zit weer op school	Ja
8	Jongen	18 jaar	17 jaar	Ging terug naar Curaçao	Werkloos	Ja
9	Jongen	18 jaar	15 jaar	Van school gestuurd	Zit in schooluitvallersproject	Ja
10	Jongen	16 jaar	15 jaar	Geen zin meer	Werkloos	Ja
11	Jongen	18 jaar	17 jaar	Vastgelopen in bureaucratie	Werkloos	Nee
12	Meisje	17 jaar	16 jaar	Vastgelopen in bureaucratie	Werkloos	Nee
13	Meisje	17 jaar	16 jaar	Problemen thuis	Zit weer op school	Nee
14	Meisje	18 jaar	16 jaar	Problemen thuis	Werkloos	Nee
15	Jongen	23 jaar	16 jaar	Geen zin meer	Zit weer op school (in gevangenis)	Ja
16	Jongen	23 jaar	16 jaar	Geen zin meer	Werkloos	Ja
17	Jongen	21 jaar	20 jaar	Vastgelopen in bureaucratie	Werkloos	Ja
18	Jongen	24 jaar	16 jaar	Ging terug naar Curaçao	Werkt	Ja
19	Jongen	19 jaar	18 jaar	Detentie	Werkloos	Ja
20	Jongen	18 jaar	17 jaar	Geen zin meer	Werkloos	Ja
21	Jongen	22 jaar	17 jaar	Conflicten op school	Werkloos	Ja
22	Jongen	19 jaar	18 jaar	Conflicten op school	Werkloos	Ja
23	Jongen	22 jaar	19 jaar	Conflicten op school	Werkt als pijpfitter	Ja

De jongeren waarmee gesproken is, vormden een divers gezelschap, elk met hun specifieke problemen, wat geleid heeft tot hun afgebroken schoolcarrières. De verhalen van Aaron, Meo en Raynell zijn drie voorbeelden van de reeks gesprekken. Hun relaas geeft een mooi beeld van de wereld waarin de jongeren, opgroeien.

Aaron, het verhaal van een probleemkind

Aaron is 23 jaar. Hij is geboren op Curaçao in de wijk Muizenberg. We spreken hem de eerste keer in februari 2005. Aaron zit dan een gevangenisstraf uit van drie jaar, waarvan een jaar voorwaardelijk, wegens het plegen van een reeks *ripdeals*. In april 2009 komen we hem weer tegen. Hij zit nu een gevangenisstraf uit van vijf jaar, wederom wegens het plegen van een *ripdeal*. Aaron heeft een broertje, Ayrone, die elf maanden jonger is dan hij. 'Alles wat ik deed, deed hij ook' zegt hij 'en daarom kwam hij steeds in de problemen'. Zowel Aaron als zijn jongere broer hebben al verschillende keren vastgezeten voor een hele reeks (gewelds)delicten. Aaron zit op het ogenblik dat we hem spreken al drie jaar vast.

Aaron en zijn broertje worden sinds hun geboorte opgevoed door hun oma. Hoewel hij er weinig over kwijt wil lijkt het er op alsof zijn beide ouders verslaafd waren aan harddrugs. Zijn moeder is overleden toen hij twaalf jaar was, zijn vader is naar eigen zeggen 'spoorloos'. Aaron denkt dat ook hij overleden is. Zijn ouders hebben nooit samengewoond. Aarons moeder, zelf nog een tiener toen ze hem kreeg, woonde bij haar moeder en dat is altijd zo gebleven. Toen Aaron elf maanden oud was werd zijn broertje geboren. Een aantal jaren later kreeg Aaron er een zusje bij, die geboren werd uit een andere relatie.

Aaron doorliep op Curaçao de basisschool maar dat verliep niet zonder problemen. 'Ja ik wou niet leren' zegt hij 'ik had iets anders aan mijn hoofd. Zoals ja, dingen van de wereld hè. Dingen van de straat. Ik was vervelend op school en daarom moest ik naar een andere school. Ik verkocht toen ook weed op school. Want ik wilde merkkledij dragen. Ik ging niet zo vaak spijbelen. Maar ik had in de klas gewoon geen tijd voor de juffrouw. Dus ik werd de hele tijd uit de klas gezet. Je weet wel geen respect geven aan de juffrouw. Ik had geen tijd om te leren, school was niets voor mij toen. Ik dacht anders van het leven weet je. Ik dacht de straat is beter dan naar school gaan. De straat kon me meer leren dan de school'.

Op de vraag of zijn oma niets aan deze situatie kon doen antwoordde hij: 'Zij was boos door deze situatie weet je. Ik ben een slechte jongen. Mijn oma zag gewoon hoe ik ging opgroeien. Ik kreeg in het begin wel eens straf van haar maar dat hielp niet. Moest ik thuis blijven of mocht ik geen merkkledij dragen. Maar dat hielp niet want ik ging toch slechte dingen doen'.

Aaron kwam wegens zijn leermoeilijkheden en zijn probleemgedrag terecht op een LOM-school (school voor kinderen met Leer-en Opvoedingsmoeilijkheden) maar in zijn ogen ging het hierdoor alleen maar meer bergafwaarts met hem. 'Ze waren streng daar, ze waren strenger dan op mijn andere school. Er waren iets minder kinderen in de klas. En er waren kinderen die van internaten kwamen en zo. Daar was het ook niet goed hè. Er waren kinderen die waren slechter dan mij. Het enige wat je daar leerde was slechtere dingen. Van daar ging het dus slechter. Er waren jongens die kwamen van internaat, van GOG (Gouvernements Opvoedings Gesticht) dus ja... wat die jongens doen. Die jongens gingen blowen in de pauze. Ja en dan leer je alles. Ging ik eerst een paar haaltjes nemen. Zo gaan die dingen. Dus ja op die school werd het erger met mij'.

De oma van Aaron probeerde volgens hem al het mogelijke te doen om hem te straffen wanneer hij iets had uitgehaald. Door de schoolleiding werd vaak gebeld naar zijn oma, omdat het met hem van kwaad naar erger ging. Maar noch op school, noch thuis hadden zijn opvoeders enige vat op hem.

De oma van Aaron werkte op het moment dat hij op school zat in eerste instantie als taxichauffeur en ging daarna in dienst bij een bedrijf als autoverkoopster. Zijn moeder had een kapsalon. Toen de moeder van Aaron overleed besloot oma om niet meer te gaan werken, maar thuis te blijven en voor de opvoeding van de kinderen te zorgen. In die tijd waren er volgens Aaron geen financiële problemen in het gezin. Het kapsalon van zijn moeder werd namelijk verkocht wat volgens hem aardig wat geld had opgeleverd en daarnaast had zijn moeder een grote som geld gewonnen met de loterij. Na de dood van haar dochter besloot de oma van Aaron om met de drie kinderen naar Nederland te migreren. Aaron was toen veertien jaar. Een van de redenen waarom de grootmoeder besloot om naar Nederland te gaan had te maken met een familieruzie die op oudejaarsavond uit de hand was gelopen.

Het gezin vond bij aankomst onderdak bij de oom van Aaron die een woning had in Beverwaard. Aaron herinnert zich dat zij het tijdens die beginperiode in Nederland niet makkelijk hadden. 'We hadden geen huis, dus we moesten wachten en pas wanneer mijn oma een huis kreeg, kregen we financiële steun. Dus gingen we zelf op pad om geld te maken. Begon ik overvalletjes te plegen.' Oma kreeg pas na een jaar een eigen huis toegewezen in Rotterdam-Zuid. Aaron werd ingeschreven op een school in Rotterdam waar hij praktijkonderwijs ging volgen. Volgens hem verliep de periode op deze school 'redelijk goed'. Er was op deze school meer aandacht voor de leerlingen dan op Curaçao het geval was. Maar ondanks dat het redelijk ging op school ging Aaron na schooltijd balletjes cocaïne verkopen. 'In Nederland begonnen de balletjes, begon ik cocaïne te verkopen na schooltijd. Mijn oma had geld gespaard. Alles wat ik wou kreeg ik wel. Maar dat wou ik niet van mijn oma weet je. Ik wou alles voor mezelf.'

Aaron kreeg na een jaar een certificaat en kon zich vervolgens inschrijven voor een kappersopleiding. Hij ging een dag per week naar school en werkte vier dagen bij een kapsalon in Maashaven. Maar naast het werk in het kapsalon verkocht hij balletjes aan klanten. Na een jaar op school te hebben gezeten hield hij het voor gezien. 'Want ik vond gewoon dat ik op straat meer kon bereiken dan op school' zegt hij. Omdat hij gestopt was met school moest hij de verkregen studiefinanciering terugbetalen wat hij tot de dag van

vandaag nog steeds niet gedaan heeft. Hierdoor heeft hij een grote schuld, hoeveel het precies is weet hij niet.

Zijn oma was het er volgens hem niet mee eens dat hij stopte met school, maar kon daar weinig of niets tegen beginnen omdat hij in zijn ogen vanaf de leeftijd van dertien jaar volwassen was en zelf kon bepalen wat goed voor hem was. Ook zijn oom praatte wel eens met hem maar dat maakte weinig indruk. Aaron kan zich niet herinneren dat er ooit vanuit de school contact is opgenomen met zijn oma over het feit dat hij er de brui aan had gegeven. Met een leerplichtambtenaar heeft hij, voor zover hij zich kan herinneren, nooit contact gehad. Wel belde een leraar van zijn vorige school naar eigen zeggen regelmatig met zijn oma om te informeren hoe het met hem ging. Toen de oud-leraar te horen kreeg dat Aaron gestopt was met school kwam hij thuis om met hem te praten en regelde hij dat hij een baantje kreeg in een slijterij. Maar na een maand hield Aaron het ook daar voor gezien omdat het tijdens de zomer was en hij, zoals hij het zelf uitdrukte, 'wilde genieten'.

Toen hij eenmaal gestopt was met school, hij was toen zestien jaar, ging het volgens Aaron van kwaad naar erger. Hij begon vanaf die periode steeds meer op te trekken met jongens die zich met criminaliteit inlieten. Ook begon hij zich toe te leggen op het plegen van *ripdeals*. 'Dingen van de wereld hè. Je wil mooie spullen. Toen begon ik ook een beetje met autorijden en zo. Je wil van alles weet je'. Aaron kwam voor het eerst in contact met justitie toen hij negentien jaar oud was. Hij werd aangehouden wegens een reeks *ripdeals* en kwam in de gevangenis terecht waar hij een straf van twee jaar moest uitzitten. Wanneer hij werd ontslagen uit de gevangenis kreeg hij via een hulpverleningsinstantie een eigen kamer aangeboden. Maar hij moest drie maanden wachten vooraleer hij zijn eerste uitkering kreeg. Hij zag dat zijn schulden opliepen en moest de hele tijd aankloppen bij zijn oma om te eten. De organisatie waar hij onder begeleiding was probeerde hem te bemiddelen naar werk maar Aaron vond uiteindelijk zelf een baan via een vriend die een bouwbedrijf had. Zijn vriend was bereid om hem een contract voor een jaar aan te bieden. Maar na drie maanden hield Aaron het voor gezien omdat hij in zijn ogen op straat meer kon verdienen. Hij moest echter wel in het traject blijven wat voor hem uitgestippeld was. Omdat hij geen werk meer had werd hem een spoedcursus voor metselaar aangeboden. Twee dagen voordat hij met deze opleiding zou beginnen werd hij opgepakt. Hij kreeg vijf jaar wegens het plegen van een reeks *ripdeals*.

Aaron volgt momenteel in de gevangenis een opleiding voor bakker. Wanneer hij vrij komt wil hij deze opleiding voortzetten. 'Ik zie het wel' zegt hij 'het straatleven is niet voor altijd, weet je. Ik ben die leven ook moe. Mijn oma is ernstig ziek geworden in de tussentijd. Dus, ik moet even dimmen. Een beetje gaan werken gewoon, als het kan dan. Voor mijn oma zorgen.' Op de vraag of hij het deze keer wel gaat volhouden en in staat zal zijn om – vooral in het begin – met weinig geld rond te komen antwoordt hij:

'Ja, want wat ik wou in mijn leven heb ik al bereikt. Snap je? Goed leven, mooie auto, sieraden, mooie kleren. Ik moet het volhouden hè. Ik moet het doen. Ja, anders weer plan B hè. Maar ik ga niet lang op school blijven. Sowieso ga ik werken erbij. Die vrouw zegt, vijfhonderd euro, dat gaat me niet helpen hè. Verzekering is honderd euro. Ik ga straks samenwonen met mijn vriendin. We moeten die huis betalen. Dan moet ik haar helpen. Dus driehonderd euro om die huis te betalen en dan eten. Dan heb ik vijf euro in mijn zak. Dat is niets. Daarom moet ik werken. Ik ga genieten van die leven. Ik heb een zusje ook, die is pas elf jaar nu. Binnenkort gaat ze ook dingen vragen van merk. Want ik moet voor haar zorgen hè. Ik ben de grootste. Ik ga serieus worden zo.'

De vraag is of Aaron, met zijn achtergrond, en de bagage die hij heeft, deze goede voornemens ooit zal kunnen waarmaken.

Meo, verhaal van een verwaarloosd kind

Meo is 22 jaar. Hij is geboren op Aruba. Hij heeft een broertje dat twee jaar jonger is dan hij. Wanneer Meo drie jaar oud was gingen zijn ouders uit elkaar. Op negenjarige leeftijd kwam hij met zijn moeder en zijn broertje naar Nederland. Zij werden opgevangen door zijn tante die op dat moment in Rotterdam-Zuid woonde. Meo doorliep zonder problemen de basisschool op Aruba. In het tweede jaar van de middelbare school ontstonden de problemen. Meo vertelde dat hij niet oplette in de klas maar voortdurend grapjes uithaalde waardoor hij regelmatig in aanvaring kwam met leraren. Omdat hij regelmatig betrokken was bij vechtpartijen werd hij van school gestuurd. Hij werd aangemeld bij de Max Kolbe school.²⁹ Ook zijn broertje werd op deze school geplaatst omdat hij regelmatig betrokken raakte bij vechtpartijen op school. Maar ook op de Max Kolbe school raakte Meo voortdurend betrokken bij vechtpartijen. Tijdens een van de vele conflicten die hij op school had, sloeg hij alle ramen kapot van het klaslokaal. Hierdoor

---

²⁹ De Max Kolbe is een VMBO-vestiging die bestemd is voor leerlingen met een leerachterstand en waarbij tevens sprake is van sociaal-emotionele problematiek en voor leerlingen die extra begeleiding nodig hebben vanwege sociaal-emotionele problematiek en opvoedkundige problemen.

werd hij wederom van school gestuurd. Meo ging vervolgens naar een praktijkschool in Rotterdam waar hij een BBL-opleiding voor houtbewerker ging doen. Hij ging een dag per week naar school en ging vier dagen werken. Maar hij verzuumde af en toe van zijn werk waardoor hij na verloop van tijd werd ontslagen. Meo moest een ander bedrijf zoeken waar hij stage kon lopen maar toen dat niet lukte werd hij naar eigen zeggen van school gestuurd. Hij was toen zestien jaar. Zolang Meo zich kan herinneren is zijn moeder verslaafd aan alcohol en had zij totaal geen grip op haar kinderen. Hij heeft naar eigen zeggen van kleins af aan voor zichzelf moeten zorgen. Zijn moeder had zelf te veel problemen om zich over haar kinderen te ontfemen. Met zijn vader, die op Aruba woont, was er nauwelijks contact. De situatie thuis leidde ertoe dat Meo en zijn broertje onder toezicht van Jeugdzorg kwamen te staan en uit huis werden geplaatst. Van zijn zestiende tot zijn achttiende verbleef hij in een tehuis. Toen hij ontslagen werd uit de inrichting vond Meo tijdelijk onderdak bij zijn oom. Hij schreef zich in bij het CWI, en deed een eenjarige opleiding voor houtbewerker. Ondertussen werkte hij in een bedrijf als houtbewerker maar toen het bedrijf failliet ging stond Meo op straat. Ondertussen liepen de conflicten tussen hem en zijn moeder steeds hoger op. Hij vertrok bij zijn oom om zich aan het toezicht van zijn moeder te onttrekken en ging bij zijn tante wonen. Meo bleef een half jaar bij zijn tante en vond vervolgens onderdak bij een collega, tot hij een eigen huis toegewezen kreeg. Meo deed moeite om een opleidingstraject te vinden. Hij kwam uiteindelijk terecht in een traject waar hij een opleiding kon volgen voor pijpfitter. Daarnaast werkte hij in een havenbedrijf in Rotterdam. Meo is al verschillende keren in contact gekomen met de politie wegens zijn betrokkenheid bij vechtpartijen. Volgens hem heeft het feit dat hij steeds in conflict komt met anderen te maken met het feit dat hij geen goede jeugd heeft gehad en hij steeds voor zichzelf heeft moeten opkomen. Toch probeert hij al het mogelijke te doen om zijn leven op de rails te krijgen. Hij woont tegenwoordig samen met zijn vriendin en probeert iets aan zijn agressie te doen. Met zijn moeder heeft hij alle contact verbroken.

Raynell, een onhandelbaar kind

Raynell is geboren op Curaçao. Hij is 19 jaar. Op vijfjarige leeftijd kwam hij naar Nederland bij zijn moeder die toen in Schiedam woonde. Voor die tijd werd hij opgevoed door zijn grootmoeder. Naar eigen zeggen heeft Raynell in de buurt waar zijn moeder woonde 'alle slechte dingen' geleerd. Er was sprake van overlast door junkies, er werd vaak gevochten, er waren rondslingerende spuiten te vinden en het was bekend dat veel mensen er een

wapen op zak hadden. Op de basisschool ging het naar eigen zeggen slecht. Raynell had bijna elke week ruzie met leerlingen en leraren waardoor hij van school gestuurd werd. Hij werd overgeplaatst naar een andere school, maar ook daar ging het al snel verkeerd. Een lerares die zich over hem wilde ontfermen werd door Raynell omver geduwd toen ze zich over hem boog. Hij werd op negenjarige leeftijd overgeplaatst naar een ZMOK-school. De moeder van Raynell was het niet eens met deze beslissing. Volgens haar was het geven van een duw 'niet zo vreselijk' en begreep moeder niet dat haar zoon voor zo'n klein vergrijp van school werd gestuurd. Ook op de ZMOK-school liep het niet goed met hem en nadat hij hard had ingeslagen op de gymleraar werd hij van deze school verwijderd. Hij kreeg door de aanhoudende problemen op school een voogd toegewezen. Zijn moeder was het niet eens met die beslissing en probeerde alles te doen om dit ongedaan te maken. Ook Raynell weigerde elk contact met zijn voogd. Nadat hij een tijdje thuis had gezeten werd hij weer op een andere ZMOK school geplaatst. Maar Raynell, die helemaal niet tegen de strengere omgang met de leerlingen kon, wilde naar een gewone school, want op een ZMOK school ging hij zich naar eigen zeggen alleen maar opstandiger gedragen. Vooral het feit dat hij tijdens vechtpartijen door het personeel van de ZMOK-school in zijn ogen hardhandig werd aangepakt, veroorzaakte dat hij steeds agressiever werd. Raynell kan zich herinneren dat hij bijna wekelijks vocht op school met leraren en leerlingen. Naar eigen zeggen deed hij dat omdat hij dan straf kreeg en een tijdje niet op school mocht komen. Uiteindelijk werd de afspraak met hem gemaakt dat wanneer hij een jaar lang zijn best zou doen, hij dan weer op een gewone school geplaatst zou worden. Maar toen hij aan het einde van het schooljaar te horen kreeg dat het toch beter voor hem was dat hij op de ZMOK-school zou blijven, barstte hij in woede uit. Hij richtte op school talrijke vernielingen aan. Zo gooide hij bijvoorbeeld in het computerlokaal alle computers op de grond en gooide alle ramen in. Ook in de jaren daarna ging hij zich steeds opstandiger gedragen omdat hij hoopte dat hij dan van school verwijderd zou worden. Naar eigen zeggen maakte hij bijna dagelijks iets kapot op school. Toen hij tijdens een kookles hete olie over een tafel gooide was voor de school de maat vol. Hij werd naar Rebound gestuurd van het Albeda College.

Raynell voelde zich daar op zijn gemak omdat het gebouw hem niet deed denken aan een school maar eerder aan een buurthuis en de sfeer op school 'relaxed' was. In eerste instantie ging het goed en hij werd zelfs gevraagd om hulplasser te worden, die nieuwe leerlingen die op school kwamen de basistechnieken van het lassen kon aanleren. Maar na een conflict met een

leraar sloegen opnieuw de stoppen door. 'Toen ben ik boos geworden en ben ik alle gaskranen open gaan doen, slijpmachines, alleen maar gekke dingen. Op dat moment dacht ik daar gewoon niet aan, op dat moment voelde ik mij gewoon of ik letterlijk gek was. (...) Ik kan je zeggen dat ik gewoon op dat moment alles en iedereen vergeet om me heen, mijn moeder alles, ik denk niet aan mijn eigen leven, niks. Ik pak gewoon die slijptol, gooi dat ding op de grond, dat ding begint daar als een gek rond te draaien. En ik blijf gewoon iedereen uitschelden.' De school was ook nu weer alle problemen die Raynell veroorzaakte zat en zij stuurden hem van school. Bovendien werd er door de school aangifte gedaan waardoor hij in de gevangenis terecht kwam. Hij zat acht maanden vast toen wij hem daar te spreken kregen.

4.4 Achtergronden van schooluitval

De verhalen van Aaron, Meo en Raynell tonen dat de leerkrachten op scholen voor een bijzonder moeilijke taak staan. Gelukkig zijn niet alle jongeren net zo problematisch als Raynell, maar toch blijkt het gebruik van geweld op school tegen leraren of leerlingen veelvuldig voor te komen. In deze paragraaf doorlopen we nog even de belangrijkste punten die bij de 23 jongeren die aan het woord kwamen, geleid hebben tot hun schooluitval.

Wat blijkt is dat het grootste deel van de jongeren reeds op de basisschool regelmatig voor problemen zorgt. Veel van deze jongeren hebben de grootste moeite om zich aan te passen aan het klimaat dat op school heerst. Zij komen in veel gevallen uit gezinnen waar sprake is van geweld, waar er weinig controle wordt uitgeoefend door hun moeder en waar ze eenvoudigweg nooit hebben geleerd om zich te onderwerpen aan het gezag van een volwassene. Wanneer zij vervolgens op school komen, waar dit wel van hen verwacht wordt, leidt dit tot de grootste moeilijkheden. Zo vertellen verschillende jongeren dat zij op de basisschool al vaak de klas worden uitgestuurd omdat zij een grote mond opzetten tegen leraren, zij de les verstoren of op een andere manier voor problemen zorgen. Voorts komt naar voren dat sommigen na schooltijd wel eens vandalisme plegen (brandjes maken op straat, auto's kapot slaan etc.) waardoor zij reeds op jonge leeftijd in contact komen met de politie. Daarnaast blijkt dat sommigen reeds op de basisschool regelmatig spijbelden. Veelal heeft dit te maken met een gebrek aan motivatie om naar school te gaan (*'ik had geen zin in school'*, *'ik hou niet van leren'* of *'ik wilde liever werken'*). Hoewel de problemen die zich op

school met de jongeren voordoen in Nederland en op de Antillen vergelijkbaar zijn, lijkt het erop dat de moeilijkheden op school op de Antillen nog groter zijn dan in Nederland. Zelf verklaren ze dat doordat er op scholen in Nederland meer aandacht voor hen is dan op de Antillen het geval was.

Naarmate de jongeren ouder worden lijken hun problemen op school alleen maar ernstiger te worden. Velen zijn ook in de adolescentie leeftijd nog regelmatig betrokken bij geweld op school en velen laten zich op school in met allerlei handeltjes (*'want ik moet toch nieuwe schoenen hebben'*). Opmerkelijk is dat de jongeren over het algemeen maar moeilijk mee kunnen komen op school. Verschillende onder hen moeten een paar klassen overdoen en certificaten van een laag niveau worden vaak niet gehaald. Hoewel het niet bij alle jongeren het geval is, wordt een aantal onder hen wegens de aanhoudende conflicten die zij veroorzaken verwijderd van school. Anderen geven er zelf de brui aan. Een aantal jongeren zet hun delinquente activiteiten, nadat ze afgehaakt zijn van school, voort. Een ander deel gaat aan de slag, meestal via uitzendbureaus. Het werk is veelal onzeker en het loon is laag, waardoor ze de vele korte baantjes waar ze in terecht komen niet lang volhouden. In de meeste gevallen betekent dit dat ze nog verder afglijden en zich steeds meer gaan bezighouden met allerlei vormen van criminaliteit.

Wat duidelijk naar voren komt is dat de gezinnen waar de jongeren in opgroeien over het algemeen probleemgezinnen zijn. Verschillende jongeren hebben ouders die betrokken zijn bij criminaliteit (*'mijn vader doet grote zaken op Curaçao', 'mijn moeder heeft vastgezeten'*) hoewel ze daar meestal niet veel over kwijt willen. Sommige jongeren zeggen dat hun moeder aan alcohol of drugs verslaafd is. Bij andere jongeren kunnen we er alleen maar naar gissen (*'Mijn moeder gaat bijna nooit naar buiten. Ze houdt niet van buiten. Ze houdt alleen van die bed. Alleen maar slapen, slapen'*). In veel van deze gezinnen komt Jeugdzorg over de vloer en zijn de kinderen onder toezicht gesteld. Opmerkelijk is dat de meisjes die wij spreken allemaal uitgevallen zijn vanwege problemen thuis (incest, ruzie met een van de ouders etc). Verder blijkt dat de moeders wel van mening zijn dat hun kinderen naar school moeten of aan het werk moeten maar dat ze zelf weinig inspanningen leveren om hen hierbij te begeleiden of eenvoudigweg de vaardigheden missen om dat te doen.

Tot slot blijkt dat een aantal jongeren uitvalt op school doordat ze vastlopen in de onderwijscultuur. In sommige gevallen wordt door de school immers een zelfstandige houding van hen verwacht die ze blijkbaar niet waar kunnen maken. In dergelijke gevallen raken ze verstrikt in de bureaucratie waardoor ze uiteindelijk uitvallen.

4.5 Conclusie

De beelden van gezinnen waarin chaos heerst, waar moeders nauwelijks vat hebben op hun kinderen, waar de ouders zelf geteisterd worden door allerlei problemen (alcohol, drugs, criminaliteit) en waar er op een heel andere manier wordt opgevoed dan op school, doemen voortdurend op tijdens de gesprekken met Antilliaanse jongeren die voortijdig uitgevallen zijn op school. De (alleenstaande) moeders zijn in veel gevallen niet in staat om hun kinderen te begeleiden en er is daarnaast weinig betrokkenheid van de ouders bij de school. Dit maakt het voor de school extra gecompliceerd wanneer er problemen ontstaan met jongeren. Er is in veel gevallen immers weinig begrip vanuit het ouderlijk milieu voor de problemen die er zijn met kinderen. Maatregelen die vanuit de school worden genomen, worden dan ook vaker tegengewerkt door de ouders dan dat er sprake is van medewerking. De gezinnen waaruit de jongeren afkomstig zijn, zijn in de meeste gevallen aan te duiden als gezinnen met een overvloed aan problemen, die vaak op Curaçao al de grootste moeite hebben om het hoofd boven water te houden en er daarnaast ook niet lijken in te slagen om een plaats te verwerven in de Nederlandse samenleving. Toch zijn er ook Antilliaanse jongeren die uit achterstandsgezinnen komen, waar de ouder(s) er blijkbaar wel in slagen om hun kinderen zodanig te begeleiden dat zij een geslaagde schoolcarrière kunnen doorlopen. Over deze jongeren, en de gezinnen waaruit zij vandaan komen, gaat het volgende hoofdstuk.

5.1 Inleiding

Uit de verhalen van jongeren die voortijdig uitgevallen zijn op school is gebleken dat het jongeren betreft die een uiterst kwetsbare positie hebben. Vanuit de levensverhalen van de jongeren is men snel geneigd te denken dat er eenvoudigweg niet te ontkomen viel aan de penibele positie waarin zij nu verkeren. Het betreffen, zo lijkt het wel, jongeren die voor de spreekwoordelijke galg en rad zijn opgegroeid. Des te meer is het van belang om meer inzicht te hebben in het verhaal van jongeren die eveneens in kwetsbare omstandigheden zijn opgegroeid maar die wel succesvol zijn op school.

5.2 Methode

Rozemarijn de Haan deed twee maanden onderzoek op Curaçao in de periode juni en juli 2008 en twee maanden onderzoek in verschillende steden in Nederland in de maanden oktober en november 2008. Dit onderzoek resulteerde in de scriptie *Het succesvolle spel. Curaçaose jongeren over het verloop van hun schoolcarrière* (2008). Een deel van het materiaal dat voor deze scriptie werd verzameld wordt gebruikt voor dit hoofdstuk.

De Haan ging op zoek naar succesvolle jongeren die opgegroeid waren onder moeilijke omstandigheden. Onder succesvolle jongeren worden jongeren verstaan die op het Havo of hoger (Vwo, Hbo of Wo) zitten of die een afgesloten opleiding hebben op een van deze niveaus. Ook jongeren die stapelen (van Mbo/Sbo³⁰ naar Hbo en eventueel ook Wo) vallen hieronder.

Met opgroeien onder moeilijke omstandigheden worden jongeren bedoeld die bijvoorbeeld opgegroeid zijn in een achterstandswijk waar veel sprake is van criminaliteit, die vrienden hebben die crimineel gedrag vertonen, die uit

---

³⁰ Mbo staat voor Middelbaar Beroepsonderwijs, op Curaçao heet dit Sbo, het Secundair Beroepsonderwijs.

een arm gezin komen etc. Daarbij was het belangrijk dat de jongeren zelf geen crimineel gedrag vertonen of hebben vertoond.

Op Curaçao werd in eerste instantie getracht om via havo en vwo-scholen in contact te komen met jongeren.³¹ In eerste instantie waren de scholen niet gewillig om mee te werken aan het onderzoek, omdat ze het druk hadden (vooral tegen het einde van het schooljaar) en omdat de scholen vele aanvragen krijgen om mee te werken aan onderzoeken. Twee van de drie scholen waren toch bereid om mee te werken. Daarnaast werd contact gezocht met drie verschillende kerkgenootschappen, omdat meerdere sleutelinformanten aangaven dat daar wellicht succesvolle jongeren te vinden waren. Tijdens een van de door de kerken georganiseerde jongerenavonden werd Rozemarijn de Haan in contact gebracht met succesvolle jongeren. Eén kerkgenootschap verwees haar door naar een oud-lerares die veel met de jeugd uit de kerk te maken had. Via haar werden eveneens gesprekken met jongeren gevoerd.

In Nederland werden scholen benaderd met de vraag of zij leerlingen hadden die binnen de onderzoekscriteria vielen. Opnieuw bleek dat er weinig animo was bij de scholen om aan het onderzoek mee te werken. Eén school reageerde na lang volhouden via de docent maatschappijleer. Hij was bereid om tijdens zijn lessen een aantal leerlingen die binnen de onderzoekscriteria vielen het gesprek te laten aangaan met de onderzoekster. Dit leverde uiteindelijk een aantal gesprekken met jongeren op. Daarnaast werden respondenten geworven via studentenverenigingen en organisaties die de deelname van allochtone jongeren aan het hoger onderwijs willen bevorderen. Uiteindelijk leverde dit alles gesprekken op met zestien jongeren in de leeftijd van zeventien tot en met achtentwintig jaar, waarvan zeven jongens en één meisje op Curaçao en vijf jongens en drie meisjes in Nederland. Van de respondenten op Curaçao was één jongen afgestudeerd aan de Universiteit van de Nederlandse Antillen (UNA), één jongen zat op het Hbo, één jongen was nog bezig met zijn studie op de Universiteit van de Nederlandse Antillen, twee jongens en een meisje hadden net de middelbare school afgerond en twee jongens gingen na de zomer hun laatste jaar in op de middelbare school. In Nederland werden gesprekken gevoerd met drie

---

³¹ Op Curaçao zijn er drie Havo/Vwo scholen; namelijk het Peter Stuyvesant, het Maria Immaculata Lyceum (MIL) en het Radulphus College. De andere middelbare scholen zijn voornamelijk Vsbo/Sbo scholen. Ook is er nog een middelbare school met een Havo en Vwo afdeling, maar deze school heeft geen jongeren van Curaçaose afkomst. Dit is een middelbare school met voornamelijk buitenlandse kinderen en veel kinderen afkomstig uit Nederland.

jongens uit Havo 5, één meisje van Vwo 5, en één jongen die net klaar was met zijn Hbo. Eén meisje en één jongen waren nog bezig met een Wo studie en één meisje had de universiteit net afgerond.

5.3 Opgroeien in ongunstige omstandigheden

De jongeren in dit hoofdstuk zijn allemaal opgegroeid in ongunstige omstandigheden. Een goede indicatie van de situatie waarin de zestien jongeren leven, geeft het verhaal van Donavan. Daarna volgt een beeld van de thuissituatie van de zestien jongeren, hun vrienden, de wijk waarin zij wonen, hun schoolprestaties en de relatie tot hun docenten. Tot slot komen de factoren ter sprake die volgens de jongeren zelf tot hun succes op school hebben geleid.

Het verhaal van Donovan

Donavan is een jongen van twintig jaar. Hij is de jongste zoon uit een gezin van drie jongens. Hij woont met zijn moeder, oma en middelste broer met vrouw en kind in een klein huisje. Zijn vader heeft hij nooit gekend. Zijn broers zijn respectievelijk zeven en negen jaar ouder en hebben een andere vader. Wanneer de gezondheid van zijn grootmoeder achteruit gaat besluit de moeder van Donavan om haar te verzorgen en gaat Donovan met zijn moeder bij zijn grootmoeder wonen. Donavan is dan drie jaar oud. Pas als Donavan negen jaar oud is komen de broers, die dan vijftien en zeventien jaar oud zijn, bij hun moeder en halfbroertje wonen. Het kleine huis met drie kamers wordt vanaf dat moment bewoond door vijf personen.

Het gaat altijd erg goed met Donavan op de basisschool, maar vanaf het moment dat zijn broers in het gezin komen wonen verandert hij. Zijn broers zijn vele jaren ouder en hij kijkt erg tegen hen op. Zijn moeder ziet dat hij door hen wordt beïnvloed en dat zijn gedrag verandert. Zijn cijfers gaan achteruit en in de derde klas blijft hij zitten. Volgens zijn moeder wordt er dat schooljaar ook te weinig aandacht gegeven aan Donavan en besluit ze hem naar een andere school te sturen. De jaren daarna kan hij zich beter op school richten en slaagt hij als beste leerling van de basisschool. Donavan gaat vervolgens naar het Peter Stuyvesant College, een van de betere scholen op Curaçao. Daar komt hij in de vwo klas terecht. Vanwege zijn moeite met wiskunde en natuurkunde blijft hij zitten en zakt hij van 5 vwo naar 5 havo. Voor de andere vakken haalt hij altijd goede cijfers en zien de docenten hem als een voorbeeldige leerling. Toch spijbelt hij in het laatste

jaar regelmatig omdat hij er een baantje op nahoudt en dus niet steeds naar school kan. Zijn moeder heeft namelijk geen baan, waardoor Donavan een deel van de inkomsten voor het huishouden bijverdient. Uiteindelijk haalt hij in 2008 zijn havo-diploma.

Tijdens de middelbare schoolcarrière van Donavan zijn er veel tegenslagen. Dit heeft vooral te maken met het gedrag van zijn oudere broer, wat voor problemen thuis zorgt. Als Donavan in de derde klas zit komt zijn broer in aanraking met de politie vanwege een diefstal. Hij komt er uiteindelijk vanaf met een taakstraf. Deze broer werkt niet, is veel in huis aanwezig en heeft vaak conflicten met de moeder van Donavan. Zij is niet tevreden met de houding van de oudere broer en bijna elke dag wanneer Donavan na school thuis komt, hebben zijn moeder en zijn broer ruzie. Na een conflict waarbij het erg uit de hand loopt, besluit de moeder hem uit huis te zetten. Verder is de financiële situatie thuis ook een last op de schouders van Donavan. Zijn moeder heeft lange tijd een baan bij de luchthaven. Wanneer zij deze baan kwijtraakt, probeert zij ander werk te zoeken, maar verder dan een tijdelijke schoonmaakbaan op het Peter Stuyvesant College komt zij niet. Ten tijde van het interview is zij dan ook al geruime tijd werkloos. Dit brengt met zich mee dat Donavan zijn schoolgeld niet kan betalen. Naast het geld dat hij verdient met zijn baan als administratief medewerker en de uitkering van zijn moeder zijn er weinig andere inkomsten in het gezin. De conrector van het Peter Stuyvesant College doet veel moeite om er voor te zorgen dat het schoolgeld met vertraging betaald kan worden, waardoor Donavan naar school kan blijven gaan.

Naast de moeilijke situatie thuis, is de wijk waarin Donavan woont geen gunstige omgeving om in op te groeien. Het huisje staat in de wijk Buena Vista. Het deel waar Donavan woont ziet er armoedig uit. Er staan veel kleine huisjes, waar grote houten of ijzeren schotten tussen staan om de huizen van elkaar te scheiden. De wegen zijn slecht, voornamelijk zandwegen en er ligt veel vuil op straat. De wijk ligt op een heuvel waardoor veel huizen schuin staan en een onoverzichtelijke indruk maken. Buena Vista staat bekend als een wijk waar veel armoede is, maar ook veel criminaliteit. Drugshandel komt er veelvuldig voor en ook het in bezit hebben van een wapen wordt niet als vreemd ervaren. *'Er waren mensen bijna dood geweest, net voor me huis'*, vertelt Donavan. Daarnaast werd een vriend van hem bijna vermoord. Volgens de moeder van Donavan is deze vriend geen 'schone' jongen, en ook Donavan vertelt dat hij verkeerde dingen doet, maar wat precies wil hij niet vertellen. Hij kent de jongen goed, want hij heeft met hem in een rapgroep gezeten. Ze komen vaak bij elkaar over de vloer. Toch zegt

Donavan dat hij nooit de verleiding heeft om ook 'criminele dingen' te gaan doen.

'Mijn vriend deed wel die dingen, maar ik doe nooit iets, omdat iemand anders dat doet'.

De bovenstaande uitspraak is tekenend voor de persoonlijkheid van Donavan. Hij is naar eigen zeggen een jongen die zich niet snel laat beïnvloeden door anderen. *'Ik denk voor mezelf, ik denk na voordat ik iets doe, en denk na over de gevolgen daarvan'*. Volgens Donavan is dat een fout die zijn broer wél maakt. Zijn broer laat zich door andere jongens beïnvloeden in het maken van zijn keuzes. Hij vindt dan ook dat zijn broer een zwakke persoonlijkheid heeft en dat zorgt er volgens Donavan voor dat zijn broer, ondanks dezelfde opvoeding, kiest om zich bezig te houden met criminaliteit. Zelf ziet Donavan zich als iemand met een sterke persoonlijkheid. Doordat hij zijn eigen keuzes maakt, kent hij ook geen *peerpressure*; hij doet niet iets omdat andere mensen dat doen.

'Want ik geloof niet dat als je in de buurt bent van een slecht persoon dat automatisch jouw ding ook slecht gaat. Soms is het wel moeilijk, maar als je je gewoon concentreert en focused, dan moet je er voor zorgen dat je niet die richting op gaat. Je moet kiezen voor de andere kant'.

Donavan weet heel duidelijk wat hij verstaat onder het kiezen voor de goede of de slechte weg. Hij geeft aan nooit in de criminaliteit verzeild te zullen raken, omdat dit een keuze is die hij simpelweg niet zal maken.

'Als ik zeg dat ik dat ga doen dan doe ik dat ook, maar als ik zeg dat ik het niet doe, dan doe ik het ook echt niet!'. Het maken van de juiste keuzes ziet hij dan ook als een reden waarom hij ondanks zijn situatie zijn diploma heeft gehaald en niet in de criminaliteit terecht komt. Toch vindt Donavan het jammer dat hij zonder vader is opgegroeid. Hierdoor heeft hij veel zelf moeten uitzoeken. Het leven zonder vader heeft hem, naar eigen zeggen, wel gestimuleerd zelf zijn weg te zoeken en zich te richten op zijn schoolcarrière.

Donavan geeft niet alleen aan dat hij zelfstandig is en goed weet welke keuzes hij moet maken, ook zijn moeder en de conrector van de school benoemen dit. Zijn moeder noemt Donavan erg verantwoordelijk. Wanneer er problemen zijn in huis, probeert hij die op te lossen. Hoewel zijn ene broer ouder is, is Donavan degene die het meest verantwoordelijk is en als de man des huizes wordt gezien. Daarnaast noemt ze hem iemand die niet snel beïnvloedbaar is, wat hem helpt in het maken van de goede keuzes.

'Als er iets om hem heen gebeurt en hij weet dat het verkeerd is, dan zal hij zich er meteen van onttrekken. Hij weet dat hij daar niets mee te maken wil hebben. Daar ben ik erg trots op. Hij is niet gemakkelijk te beïnvloeden. Hij blijft altijd zichzelf. En ik dank God daarvoor', aldus zijn moeder.

De conrector van de school wijst daarnaast op de goede inborst van Donavan. Hij is een jongen die volgens haar goede normen en waarden heeft. Volgens haar heeft hij een goed karakter en een sterke persoonlijkheid. Als iemand ondanks zijn situatie niet in de criminaliteit terecht komt en goed presteert op school, dan moet diegene sterk in zijn schoen staan, zo is haar overtuiging. Donavan is volgens haar daarvan een goed voorbeeld. Hij is intelligent en dat heeft een positieve invloed op de keuzes die hij maakt en bij het onderscheiden van goed en kwaad.

Donavan en zijn moeder hebben een goede relatie. Doordat zij veel met elkaar praten, probeert zijn moeder hem op die manier op het rechte pad te houden:

'Wanneer je weet wat er in je kind omgaat, kun je hem beter in de gaten houden en hem van misstappen behoeden'.

Ook het feit dat zij hem tot zijn negende alleen heeft opgevoed, in de zin dat haar andere kinderen nog niet bij hen woonden, ziet zij als een belangrijke factor. Zoals ze zelf zegt *'I could make him the way I wanted'*. Wanneer zijn oudere broers bij hen in huis komen wonen wordt het lastiger. Vooral het moeilijke gedrag van de oudste zoon ziet zijn moeder als een slecht voorbeeld voor de jongste en ze probeert Donavan daar zo min mogelijk door te laten beïnvloeden. Zijn moeder is altijd streng voor hem geweest. Ze let goed op wie zijn vrienden zijn en zorgt ervoor dat hij zijn huiswerk maakt. Wanneer hij onvoldoendes haalt op school wordt zij boos, omdat ze weet dat hij het in zich heeft om beter te presteren. Ze heeft hem duidelijk verteld wat goed en kwaad is, waardoor hij dat heeft leren onderscheiden. Ze zegt dat ze haar andere twee kinderen op dezelfde manier heeft opgevoed als Donavan, alleen met de oudste zoon heeft zij problemen. Hij heeft een moeilijk karakter, zodat zij volgens eigen zeggen minder grip op hem heeft. Hij is zeventien als hij sinds lange tijd weer bij zijn moeder woont en haar regels moet volgen, waardoor zij geregeld ruzie hebben met elkaar. De oudste zoon is volgens de moeder onvolwassen en onverantwoordelijk en trekt daarnaast met de verkeerde vrienden op. Hij is zeer beïnvloedbaar, waardoor hij hetzelfde criminele gedrag als zijn vrienden vertoont.

Naast dat zijn moeder streng is voor Donavan, stimuleert zij hem in zijn schoolcarrière en motiveert hem om zijn diploma te halen. De broers van Donavan hebben hun diploma al bijna op zak als zij bij hen komen wonen, dus de moeder heeft daar weinig invloed op. De middelste zoon heeft een Mbo-diploma, de oudste zoon heeft alleen zijn middelbare school diploma en door de slechte verhouding met haar oudere zoon heeft zij hem niet kunnen

stimuleren een ander diploma te halen. Hij heeft zo af en toe een baan. De moeder van Donavan ziet het papiertje als heel belangrijk, omdat dat aangeeft dat je je school goed doorlopen hebt en niet voor niets studeert. Ze is dan ook erg teleurgesteld dat Donavan van de Vwo naar de Havo wordt teruggezet.

'Ik wil al het beste voor hem. Op de basisschool was hij de laatste twee jaar de beste leerling. Hij kreeg er zelfs een apart diploma voor. Daarna ging hij naar Vwo, dus dit is het eerste jaar in Havo. Bedenk dat je een Vwo student bent en je valt terug naar Havo! En hij zei, mam, het maakt niet uit. Maar ik vind het frustrerend. Hij is een Vwo-student. Ik ben er tegenin gegaan en heb gediscussieerd met hem en de school. Waarom moest hij terug naar Havo?!'

Zijn moeder zit dus erg achter hem aan en wil graag dat hij zijn diploma haalt. Donavan ziet het dan ook als zijn taak om zijn diploma voor haar te behalen. Hij noemt dat als één van de belangrijkste motivaties om naar school te gaan. Daarnaast hoopt hij met een diploma op zak haar een betere toekomst te kunnen geven:

'Ik wilde altijd al zorgen voor mijn moeder, dat zei ik al toen ik klein was. Mijn moeder is een goed persoon en heeft mij altijd geholpen en gesteund. Als er een probleem is, dan doe ik alles voor mijn moeder. Ik ben mijn hele leven al met haar'.

Donavan ziet zijn moeder als een sterke persoonlijkheid, omdat ook zij onder moeilijke omstandigheden is opgegroeid en nooit drugs heeft aangeraakt of in de prostitutie terecht is gekomen. Uit het verhaal van Donavan blijkt dat de rol van zijn moeder, de hulp van zijn conrector en zijn sterke persoonlijkheid naar eigen zeggen belangrijk zijn voor het behalen van zijn succes.

De zestien jongeren

De zestien jongeren komen op één jongen na, uit gezinnen waarvan de biologische vader en moeder niet meer bij elkaar zijn. De vader van de jongen waarvan de ouders nog wel bij elkaar zijn, heeft lange tijd vastgezeten in de gevangenis. Deze jongen is daarom vrijwel alleen opgevoed door zijn moeder en zussen. De andere jongeren wonen bij hun alleenstaande moeder, bij hun moeder en haar nieuwe partner of zelfstandig. Twaalf van de zestien jongeren zijn in grote gezinnen (met meer dan drie kinderen) opgegroeid. Soms wonen er ook neefjes en nichtjes bij hen in huis.

Alle jongeren geven aan dat zij thuis in een moeilijke situatie wonen. Dit heeft niet alleen te maken met het opgroeien in een eenoudergezin of problemen tussen de moeder en haar partner, maar ook met de financiële situatie waarin zij leven. Chadira vertelt dat zij vaak haar huiswerk onder kaarslicht maakt, omdat haar moeder geen geld heeft om de elektriciteit te

betalen. Allen geven aan uit gezinnen te komen waar de ouders, in veel gevallen dus de moeder, laaggeschoold zijn. Hun moeders hebben om die reden laaggeschoolde banen met een minimum inkomen waarvan zij moeten rondkomen. Drie van de zestien moeders leven van een uitkering. Omdat de werkende ouder(s) veel moeten werken om hun kinderen te onderhouden en hun schoolgeld te betalen zijn de ouder(s) niet veel thuis. Elf van de zestien jongeren geven aan dat er om die reden thuis weinig controle is. Hiermee doelen ze dan vooral op het na schooltijd op straat kunnen hangen, tot laat buiten kunnen zijn en het 's avonds alleen thuis zijn. Een aantal jongeren geeft aan thuis in een moeilijke situatie te wonen, omdat iemand binnen het gezin (vader, stiefvader of broer) zich inlaat met drugshandel.

De jongeren op Curaçao wonen voornamelijk in de wijken Marchena, Seru Fortuna en Buena Vista. De jongeren in Nederland wonen in Rotterdam, Amsterdam, Den Haag en Schiedam. Vrijwel alle jongeren hebben in hun buurt te maken gehad met criminaliteit. Sommige wonen naast drugspanden, kennen mensen in hun wijk die crimineel gedrag vertonen of zijn toeschouwer geweest van illegale praktijken.

De acht jongeren die in Nederland wonen, komen op verschillende leeftijden naar Nederland. Jason en Angelo migreren naar Nederland als zij in Nederland bijna met hun middelbare school gaan beginnen. Op die manier kunnen ze geleidelijk instromen in het onderwijs. Nigel komt naar Nederland als hij nog op de basisschool zit. Nemion gaat rond zijn dertiende in Nederland wonen. Hij woont eerst bij zijn tante, maar later komt zijn moeder ook naar Nederland. Sheila en Quintin migreren op zeer jonge leeftijd naar Nederland. Sheila was één jaar oud en Quintin vier jaar. De gezinnen vestigen zich voornamelijk in Nederland in de hoop een baan te krijgen. Chadira gaat naar Nederland om te studeren, zij is negentien jaar als zij Curaçao verlaat. Iselda is in Nederland geboren.

De vrienden

Dertien van de zestien jongeren geven aan dat zij vrienden hebben die crimineel gedrag vertonen. Het gaat vooral om jongeren die drugs verhandelen, overvallen en diefstallen plegen. Sommige jongeren vertellen dat zij vrienden hebben die nu in de gevangenis zitten en een enkeling heeft een vriend die is vermoord. Dario vertelt dat hij lange tijd bevriend is geweest met een drugsdealer. Met deze vriend ging hij altijd mee naar drugsdeals en is hij lange tijd een soort van bodyguard geweest. Zelf zegt hij nooit drugs aangeraakt te hebben. Hij is bang dat wanneer hij dat wel gedaan zou hebben, hij geen weg terug meer zou vinden, maar de verleiding

heeft hij wel gekend. Jayo is erg goed bevriend met zijn neef, die volgens hem delinquent gedrag vertoont. Zo is het voorgekomen dat Jayo in zijn huis bedreigd is met een pistool, dit omdat zijn neef schulden had en Jayo gevraagd werd deze te betalen. Hoewel criminaliteit constant om hem heen aanwezig is, vindt hij het niet interessant genoeg om mee te doen en is de verleiding voor hem niet groot genoeg. Mario heeft een vriendin met ouders die in de drugshandel zitten. De ouders vragen hem vele malen hieraan mee te werken, maar hij weigert. Ook heeft hij een oom die actief is in de criminele sfeer en hem vraagt om mee te doen. Mario ziet zijn oom als een idool, omdat hij stoer is en geld heeft en mooie auto's. Hij weet echter dat dit vooral de mooie kant van dat leven is. Wel is de verleiding voor hem groot, omdat het een gemakkelijke manier is om geld te verdienen. Zelf zegt hij in te zien dat

'dit geen leven is en ik heb daarom gekozen voor de andere weg'.

Jason, Nigel, Quintin en Angelo delen deze mening ook, maar zijn wel goed bevriend met jongeren die delicten plegen. Wanneer hun vrienden een delict willen plegen zorgen ze dat ze niet in de buurt zijn en er niet bij betrokken raken. Hun vrienden weten dat ze niet in *'het vieze spel'* betrokken willen worden en respecteren dat.

'Ik wist wat ik wou en daardoor hoefden ze het ook niet te wagen om te vragen aan mij om iets verkeerd te gaan doen'.

Wederzijds respecteren zij de keus van hun vrienden.

'Ik begrijp waarom ze het doen en daarom ga ik ook nog steeds met ze om, het zijn me matties, maar ik vind het wel stom dat ze het doen'.

Zelf kennen ze wel de verleiding om mee te doen, omdat ze weten dat ze er veel geld mee kunnen verdienen. Het feit dat Angelo zijn moeder ongelukkig zou maken wanneer hij een delict zou plegen, én dat zij het geld toch niet zou aannemen wanneer hij dat met criminele handelingen zou verdienen, weerhoudt hem er van mee te doen met zijn vrienden.

'Ik heb in mijn hoofd dat ik mijn moeder er mee wil helpen dus als ze zegt 'ik wil dat niet', dan is het heel simpel en doe ik het niet'.

Dit is een interessant gegeven omdat uit onderzoek blijkt dat moeders die aan de onderkant leven vaak wel het geld aannemen wanneer hun kinderen dit op een illegale manier hebben verdiend. Op deze manier zouden moeders het gedrag van hun kind ondersteunen (Anderson 1999: 111; Van San et al. 2007: 155). Nigel geeft aan zich vooral op school te willen richten, omdat hij inziet dat hij zonder diploma niet veel kan bereiken. Wanneer hij het slechte pad op gaat, kan hij zijn diploma wel vergeten.

Ook Natalie, Chadira en Sheila hebben te maken met vrienden die in de criminaliteit zitten. Velen plegen diefstallen en overvallen en gebruiken drank en drugs. Het gaat hier voornamelijk om mannelijke vrienden. De reden dat zij meisjes zijn, zorgt er volgens hen voor dat de jongens niet willen dat zij ook in het illegale circuit terecht komen. De jongens beschermen hen en betrekken de meisjes zo weinig mogelijk bij hun criminele gedrag. Zij respecteren dat en de jongens respecteren hen. Voor de meisjes is er nooit een verleiding geweest om mee te doen en willen zij juist hun vrienden laten zien dat er een andere mogelijkheid is.

'Ik trachtte die vrienden te beïnvloeden in de zin om positieve dingen te gaan doen'.

Drie jongeren zeggen geen vrienden te hebben die kiezen voor het verkeerde pad, maar zij hebben wel veel kennissen in hun omgeving die crimineel gedrag vertonen. Zo heeft Rachinel een buurman die vaak over de vloer komt bij de familie, die hem een aantal keer gevraagd heeft om drugs voor hem te verkopen op school. Elke keer weigert Rachinel, want hij weet dat hij

'niet mee wil doen aan dat vieze spel'.

Schoolprestaties

De zestien jongeren hebben allemaal een hoog schoolniveau, zoals Havo, Vwo, HBO en WO. Twee jongens zijn een rolmodel voor hun school, omdat zij zulke goede prestaties leveren. Zo is Jayo als beste van Curaçao geslaagd op de Havo en zit Rachinel bij de beste 35 scholieren van het jaar 2008 op Havo niveau. Rachinel hoort vaak dat hij een voorbeeld is voor de school. Hij begeleidt vaak andere leerlingen uit zijn klas met hun huiswerk. Niet alle jongeren zijn voorbeeldige leerlingen. Dertien van de zestien jongeren spijbelen regelmatig. Donavan doet dit voornamelijk omdat hij geld wil verdienen. Hij heeft een baan als administratief medewerker en zijn werktijden vallen soms onder schooltijd. Natalie spijbelt voornamelijk vanwege persoonlijke problemen en Rachinel vanwege het verzorgen van zijn moeder, die lange tijd in het ziekenhuis heeft gelegen. Het verzorgen van broertjes en zusje zorgt voor Sheila en Chadira ook dat zij af en toe spijbelen. Dario, Angelo, Jason en Mario gaan niet alle lessen naar school vanwege, zoals ze het zelf noemen, 'machogedrag'. Zij vinden dat ze betere dingen te doen hebben dan naar school te gaan en samen met hun vrienden zitten ze dan 'onder de boom'. Nemion en Sheila hebben beide gespijbeld, omdat zij op dat moment geen duidelijk doel voor ogen hadden. Zonder het hebben van een toekomstbeeld zien ze beide het nut niet in om naar school

te gaan. Het terugkrijgen van een positief toekomstbeeld heeft er voor deze jongeren toe geleid dat zij weer inzien hoe belangrijk een goede scholing kan zijn. Enkele jongeren zijn aangesproken op hun schoolverzuim, maar over het algemeen hebben hun goede prestaties op school ertoe geleid dat zij geen zware sancties krijgen.

Niet alle jongeren zijn op de Havo of het Vwo begonnen. Rayno begint op het Vsbo, maar vanwege zijn hoge cijfers besluit zijn school hem naar de Havo te laten gaan. Angelo, Jason en Nigel halen eerst hun Vmbo diploma en besluiten nu voor hun Havodiploma te gaan. Mario en Rachinel halen eerst hun Mavo diploma en halen daarna hun Havo diploma. Dario heeft gestapeld door eerst de Mavo te halen, daarna de Sbo en hij is nu bezig met de Hbo. Zes van de zestien jongeren zijn op de middelbare school blijven zitten. Vier jongeren wijten dit aan de omstandigheden waarin zij leven. Rayno heeft problemen thuis met zijn stiefvader die hem *'afremmen om te leren'*. De vele ruzies die hij thuis heeft en de drugsverslaving van zijn stiefvader zorgen ervoor dat hij zich moeilijk kan concentreren. Ook Jayo noemt de situatie thuis de belangrijkste reden dat hij is blijven zitten. De vele problemen die zijn moeder en zijn stiefvader hebben, zijn van grote invloed op zijn prestaties. Twee andere jongeren noemen het gebrek aan motivatie als belangrijkste reden dat zij zijn blijven zitten.

Interactie met docenten

Een goede relatie met een docent kan een positieve invloed hebben op de prestaties van leerlingen. Geen van de respondenten zegt echter zo'n relatie met een docent te hebben, waarbij ze goed willen presteren om de docent niet teleur te stellen. Vaak is de enige die zij niet willen teleurstellen hun moeder. Wanneer de jongeren gevraagd wordt naar een docent die een belangrijke rol speelt in hun schoolcarrière reageren ze wel dat sommige docenten hen helpen met hun huiswerk en geïnteresseerd zijn in hun thuissituatie, maar een speciale band met een docent hebben zij niet. De jongeren vertellen dat een goede omgang met docenten hen niet stimuleert om goed te presteren. Wel geeft een aantal jongeren aan dat zij zich beter inzetten wanneer een docent hun niveau lager inschat dan de leerlingen zelf. Zo zijn acht jongeren in hun schoolcarrière bespreekgevallen³², maar wanneer zij daarvan op de hoogte werden gesteld hebben ze hard gewerkt om het jaar toch te halen. Allemaal zeggen ze dat ze het niet aan zichzelf konden verkopen om dat jaar te blijven zitten. Ze zijn alle acht overtuigd van hun

---

³² Er is sprake van een bespreekgeval als de overgangsnormen niet automatisch tot een beslissing over bevorderen naar een vervolklas leiden.

eigen mogelijkheden en weten dat ze goed kunnen leren, wat hen uiteindelijk helpt over te gaan. Hun eigen vertrouwen en de wil om het tegendeel te bewijzen aan de docenten die lage verwachtingen van hen hebben, zorgt ervoor dat zij goed presteren. Zo heeft Quintin zijn wiskundelerares laten zien, dat hij zonder haar hulp een goed cijfer kan halen voor het vak. Voor zijn gevoel heeft hij haar een hak gezet en dat is voor hem een motivatie om zo goed mogelijk te presteren.

5.4 Factoren die leiden tot succes

Er is gebleken dat er niet één succesfactor in het leven van de Curaçaose jongeren is die er voor zorgt dat zij ondanks hun moeilijke achtergrond een succesvolle schoolcarrière doorlopen. Er zijn voor de respondenten meerdere momenten en factoren in hun leven die ervoor zorgen dat zij nu succesvol zijn.

Persoonlijke factoren: het maken van de juiste keuzes

Zoals de conrector van Donavan al aangeeft, moet iemand die in een moeilijke situatie opgroeit sterk in zijn schoenen staan om goed te presteren op school om niet in de criminaliteit terecht te komen. Dit is niet alleen het geval bij Donavan, maar ook alle andere vijftien respondenten hebben een sterk doorzettingsvermogen. Zoals Chadira vaak haar huiswerk onder kaarslicht maakt en laat zien dat zij erg gemotiveerd is. Zoals Natalie aangeeft, is haar verklaring dat zij haar Vwo diploma heeft behaald vooral te danken aan haar

'zin om school af te maken, want dat is iets heel principieels in mij'.

Ze heeft een sterke drang om haar diploma te behalen, om haar familie te laten zien dat zij het kan en ook een betere toekomst voor ogen heeft. Ook Dario geeft aan dat hij duidelijk weet wat hij wil.

'Ik verlang altijd al naar mijn eigen business, naar mijn eigen zaak. Ik wist dat ik moest studeren om een eigen zaak te krijgen. Ik had een soort doel. Dat is voor mij een motivatie geweest. Dat heeft altijd in mijn achterhoofd gezeten. Ik had mijn zaak ook met drugsgeld kunnen opzetten, zoals veel mensen die ik ken hebben gedaan, maar ik wist dat ik dan mijn hele leven vast zou zitten in die wereld'.

Dario blijft altijd denken aan wat hij wil worden, wat hij met zijn leven wil en dat hij graag wil studeren. Het doel dat hij voor ogen heeft, is een reden geweest voor hem om niet met zijn vriend in de drugs wereld mee te gaan maar juist een ander leven te leiden. Het hebben van een doel, een goed

toekomstperspectief, maakt de jongeren sterk om dat plan na te streven. Wanneer dat plan er niet (meer) is, is het lastig voor de jongeren om zich te blijven focussen op hun studie, zoals Sheila aangeeft. Er is voor hen dan geen reden meer om naar school te gaan. De wil om iets te bereiken moet daarom altijd aanwezig zijn en de overtuiging in hun eigen kracht wordt daarom door hen als een succesfactor beschouwd.

Er zijn ook jongeren die aangeven door de situatie waarin zij zijn opgegroeid sterker te zijn geworden. Door in hun omgeving veel 'slechte dingen' te zien van kleins af aan zou men denken dat zij niet beter weten. De jongeren geven echter aan dat zij de resultaten van een dergelijk leven al kennen en om die reden niet dezelfde weg op willen gaan.

'De meeste mensen als ze ouder worden gaan experimenteren, en ik wist de resultaten al daarvan. Dus ik hoefde niet te experimenteren. Dat eigenlijk, ik wist dat het voor mij niet ging werken.'

Quintin ziet daarom de moeilijke periode bij zijn ouders thuis als een leerzame tijd. 'Het is moeilijk en zwaar maar achteraf gezien, ik heb het overleefd en ik heb het goed gedaan. Ik ben er zeker sterker van geworden en dat helpt me mijn doel te bereiken'. De ervaring die zij hebben met hun thuissituatie is een motivatie voor hen om goed te presteren op school en er alles aan te doen niet in een soortgelijke situatie terecht te komen.

Sommige jongeren kennen een sterk gevoel van verantwoordelijkheid. De moeder van Donavan geeft aan dat zij haar zoon ziet als iemand die veel verantwoordelijkheidsgevoel draagt, maar de andere jongeren zeggen dat ook over zichzelf. Ze willen vanwege hun opvoeding hun ouder(s) niet teleurstellen door het verkeerde pad te kiezen. Ze zijn hun ouder(s) en familie verschuldigd een goed voorbeeld te zijn naar de buitenwereld toe. Jayo geeft dat duidelijk aan:

'Zelf had ik heel veel druk op mezelf gelegd dat vanwege mijn opvoeding ik mijn familie moest representeren als man. Dus dat ik niet gewoon dingen kon doen waarmee mijn familie last zou krijgen. Ik denk toch dat dat een gevoel van verantwoordelijkheid is die bij mij lag. En dat was een van die dingen dat, omdat ik naar de kerk kwam en alles van God hoorde, dat ik toch een soort grens had en dat ik niet die grens over wilde gaan.'

Ook Rachinel stelt dat hij een sterk gevoel heeft dat hij de verantwoordelijkheid draagt voor de familie als oudste man van het gezin. Door een goed voorbeeld te geven, wil hij dit uitdragen naar zijn andere broertjes in de hoop dat hij voor hen een rolmodel is.

Alle jongeren spreken op deze manier over hun leven en zien het volgen van een studie op hoog niveau als een keuze die ze zelf gemaakt hebben,

afgezien van het feit of ze intelligent zijn. Ze spreken over een eigen beslissing die ze maken dat hun leven moet veranderen en dat ze niet hetzelfde leven wilden leiden als hun ouder(s). Dit laat zien dat de jongeren een sterk doorzettingsvermogen hebben en gemotiveerd zijn om hun situatie te veranderen. Een goede scholing zien zij als dé oplossing hiervoor. Velen geven aan dat ze de keuze hebben gehad om de criminaliteit in te gaan en op die manier hun geld te verdienen. Deze manier van leven staat de jongeren echter niet aan en hun doorzettingsvermogen, wilskracht en motivatie om hun schooldiploma te halen, ondanks hun ongunstige omgevingsfactoren, laat zien dat zij sterke persoonlijkheden zijn.

Rol van de moeder: 'zij blijft met mij praten'

Alle jongeren spreken vol lof over hun moeder en zeggen hun succes voor een belangrijk deel aan haar te danken te hebben. Vooral de goede band met hun moeder en het feit dat hun moeder *'altijd met hen blijft praten'* heeft er volgens hen voor gezorgd dat zij niet de verkeerde weg op zijn gegaan. Dit heeft Donavan ook benadrukt en komt duidelijk in zijn levensverhaal naar voren. Het goede contact tussen de moeders en hun kinderen werkt in de ogen van de jongeren positief. De moeders vertellen hun kinderen vaak dat zij met de juiste vrienden moeten omgaan en goed hun best moeten doen op school. De moeders blijken hier erg alert op te zijn. Vaak is dit van kleins af aan al met de paplepel ingegoten.

'Ga niet met die verkeerde mensen om, blijf uit het vieze spel, want het is jouw leven'.

De jongeren voelen de betrokkenheid en de bezorgdheid van hun moeder, omdat zij alert is of haar kind wel de goede keuzes maakt. Ze horen van hun moeder duidelijk wat goed is en wat slecht en leren dat naar eigen zeggen zelf onderscheiden. Het leren maken van dit onderscheid zien zij zelf vaak als een reden dat zij de 'goede weg' nemen.

'Wat we wilden mochten we doen, onze moeder praat open met ons van wat er op straat gebeurde, maar ze liet ons uit gaan om zelf te kijken of wat zij zei waar was. Dat is een bijdrage aan onze zelfstandigheid en zelfverzekerdheid. Dat we niet bang moesten zijn en dat we uit moesten gaan om te kijken hoe de situatie is en daarna zelf de middelen te vinden om ons te beschermen tegen alles wat fout ging'.

Hoewel veel jongeren zelfstandig zijn opgevoed, in de zin dat zij veel zelf moeten uitzoeken wat school en studie betreft en veel in het huishouden moeten regelen, hebben zij wel het gevoel dat hun moeder hen steunt.

'Aan de ene kant, de drive en de wil en de keuze is van mezelf gekomen, maar mijn moeder heeft me daar altijd in gesteund. Zij heeft als een blok achter me

gestaan en zo van dit wat je doet is goed, coachend en dat is belangrijk geweest, dat zeker'.

De jongeren geven aan dat hun moeder veel met hen praat. Hoewel de moeders niet altijd in de gaten houden wat hun kinderen buitenshuis uitspoken, zijn de gesprekken met hun moeder volgens hen van invloed geweest op hun gedrag. Soms blijkt dat de moeder als een rolmodel wordt beschouwd. Vaak kennen de kinderen de achtergrond en de problemen van de moeder en respecteren de manier waarop zij met de situatie omgaat. Veel moeders moeten hard werken om eten op tafel te krijgen, maar ook om hun kinderen naar school te kunnen laten gaan. Twaalf moeders werken veel, en hebben soms drie banen om hun gezin te onderhouden en hun kinderen een kans te geven in de maatschappij. Hoewel de moeders dus niet vaak thuis zijn en daardoor niet veel tijd met hun kinderen kunnen besteden, zijn hun kinderen tevreden over de manier waarop hun moeder hen heeft opgevoed. Zij hebben naar eigen zeggen altijd het gevoel gekregen dat hun moeder hen een beter leven wilde geven. In hun ogen offert hun moeder zich voor hen op en zij noemen haar daarom vaak als reden dat zij succesvol zijn. In het geval van Rayno heeft zijn moeder een grote opoffering gedaan om haar zoon de kans te geven zijn studie goed af te ronden. Hij woonde eerst met zijn moeder en stiefvader in een huis, maar vanwege de slechte verstandhouding met zijn stiefvader heeft zijn moeder besloten met haar man bij familie te gaan wonen.

'Ik woon nu in het huis van mijn moeder. Ze heeft me achtergelaten vanwege de problemen die thuis waren. Ze zei dat ik dan beter zou kunnen studeren. Ik vind dat ze een goede keuze heeft gemaakt. Anders zou ik blijven zitten en naar de vierde Havo zijn gezakt. Ze heeft dit voor mij gedaan, om problemen te voorkomen, want mijn stiefvader en ik konden niet meer bij elkaar zijn'. De kans die zijn moeder hem nu geeft, grijpt hij met beide handen aan. Hij is dan ook vastbesloten zijn Havo diploma te halen.

Het beeld dat de jongeren van de moeilijke situatie van hun moeder hebben, motiveert hen om het anders te doen. Het harde werken van hun moeder om in leven te blijven spoort hen aan om alle kansen aan te grijpen om hun leven, maar vaak ook van hun moeder, te verbeteren. Juist omdat hun moeder zo hard voor hen werkt voelt het alsof ze het aan haar verschuldigd zijn om goed terecht te komen. Kiezen voor het slechte pad zouden zij hun moeder niet kunnen aandoen.

'Ik zag hoe mijn moeder streefde om ons op de goede weg te houden en dat was mijn motivatie' (Chadira). Ze willen er alles aan doen om niet in een soortgelijke situatie als hun moeder terecht te komen. Het hebben van goede scholing zien zij zelf, maar vooral ook de moeder, als een belangrijke stap om dit te bereiken. 'Mijn moeder stimuleert mij elke dag om te gaan leren en mijn best te doen op school. Zij heeft die kans vroeger nooit gehad en ze wil dat wij

die kans wel aangrijpen. Vroeger had zij veel problemen thuis, haar vader was alcoholist en haar moeder werkte heel hard. Dat was haar motivatie om haar kinderen te zeggen dat wij het anders moeten doen'.

Hoewel de jongeren een goede scholing hebben, geldt dat niet voor alle moeders. Voor schoolvragen is er niet altijd iemand in hun omgeving die hen kan helpen. Tijdens het maken van hun huiswerk zijn zij op zichzelf aangewezen en konden hun moeders vaak niet helpen. De moeder van Rachinel leert hem wel om te plannen, zodat hij zijn tijd beter kon indelen. Voor hem is deze hulp een grote steun.

De rol van oudere broers en zussen

Uit voorgaande onderzoeken is gebleken dat oudere broers en zussen een belangrijke rol spelen bij het behalen van succes. Maurice Crul stelt in zijn onderzoek naar succesvolle Turkse en Marokkaanse jongeren dat bijna al zijn respondenten hulp en ondersteuning hebben, waarbij het belangrijkste deel afkomstig is van oudere broers of zussen. Deze broers en zussen zijn vaak hoog opgeleid en helpen hun jongere broers of zussen met het huiswerk maken, maar ook met het maken van bepaalde keuzes op studiegebied. Daarnaast worden de oudere broers en zussen vaak gezien als een rolmodel, waardoor de jongere broers en zussen een motivatie hebben om goed te presteren (Crul 2000). Ook bij onze respondenten is dit het geval. Zeven van de zestien jongeren hebben een oudere broer of zus. Vier van deze zeven studeren op hoog niveau. De jongeren geven aan dat hun oudere broer of zus een motivatie is geweest om goed te presteren op school. Dit was voornamelijk omdat zij een goede opleiding hebben en de jongeren net zo goed willen zijn als zij.

'Mijn zus heeft het altijd goed gedaan, en ik wou mijn moeder niet teleurstellen, dus ik streefde er erg naar om ook mijn Vwo te halen' (Natalie). Het hebben van een rolmodel kan erg motiverend zijn. Zo krijgt Nemion een Havo advies op de middelbare school, zijn broer krijgt een Vwo-advies, en om die reden wil hij ook voor zijn Vwo-diploma gaan. Hij weet dat hij in staat is om het Vwo te halen en doet hard zijn best op school om de leraren te laten zien wat hij kan. Uiteindelijk haalt hij zijn Vwo-diploma.

Vele van deze broers en zussen wonen niet meer thuis, omdat zij studeren. De oudere broers en zussen dienen daarom vooral als rolmodel en zijn niet zo zeer een hulp met huiswerk of keuzes maken. Het niet minder willen presteren dan een oudere broer of zus heeft voor een goede motivatie gezorgd. Ook het hebben van een oudere broer of zus die minder goed presteert kan een motivatie zijn. Dit is het geval bij Donavan. Zijn broer heeft vmbo-t (mavo), geen werk en is bezig met criminele activiteiten. Dit geldt ook voor de broer van Chadira. Beide broers zijn slechte voorbeelden voor de

familie en hebben een negatieve invloed op de jongeren. Toch is voor beide jongens het gedrag van hun broers een motivatie om het juist wél goed te doen. Beide geven aan het hun moeder niet aan te willen doen om ook op het slechte pad te belanden.

Hulp van religieuze kant

Naast de moeders die de jongeren steunen in hun schoolcarrière, zijn er soms ook mensen buiten hun vertrouwde omgeving waaraan zij hun succes hebben te danken. Dit is voor enkelen voornamelijk uit religieuze hoek. Wilson heeft veel steun van een vrouw die in de pastorie werkt. Deze steun noemt hij zo belangrijk, dat hij zegt het zonder de hulp van deze vrouw niet te redden. Het gezin krijgt van deze vrouw niet alleen hulp in huis, zoals maaltijden en geld om schoolboeken te betalen, maar ook geestelijke steun. Verder helpt zij Wilson steun bij God te vinden en wijst hem er altijd op dat het geloven in God helpt bij het krijgen van een beter leven voor hem en zijn familie. Hij ziet haar daardoor als een belangrijk persoon in zijn leven.

Ook Jayo en Dario vinden steun bij God. Vooral voor Jayo heeft het geloof in God naar eigen zeggen een positieve draai aan zijn leven gegeven. Jayo heeft thuis rond de tijd dat hij in de tweede en derde Vwo zat een moeilijke periode gekend. Zijn ouders hebben vaak ruzie en ze moeten vaak verhuizen vanwege een gebrek aan financiële middelen. In de derde klas is hij vanwege de problemen thuis blijven zitten.

'En daarna kwam er een ommekeer in mijn leven. Op een gegeven moment moet je eigenlijk uitzoeken wat je wilt, wat je wilt gaan doen. Dat was ongeveer tegen mijn vijftiende, zestiende leefjaar dat ik mijn eigen weg vond. Ik kreeg toen een andere relatie met God. De situatie thuis veranderde niet zo veel, maar ik veranderde wel. Je kunt het ook zien aan mijn hele leven, als je mijn carrière bekijkt, als je mijn rapporten bekijkt kun je onmiddellijk een ommekeer zien. Omdat ik zelf gevormd werd. Ik begon te begrijpen wie ik zelf was. Ik begon te zien dat ik niet was dat andere dachten dat ik was. Dat mijn eigenwaarde niet afhankelijk was van één ding, hoeveel geld mijn ouders wel of niet hadden. Toen begon mijn leven echt om te keren, ik deed 4 en 5 Havo en slaagde als best geslaagde van het eiland!'

5.5 Curaçao en Nederland

De factoren, die de jongeren die opgegroeid zijn op Curaçao benoemen voor hun succes op school, zijn niet aanzienlijk anders dan die van de jongeren die in Nederland wonen of hier opgegroeid zijn. Zowel de jongeren op Curaçao als in Nederland noemen hun doorzettingsvermogen en de steun van hun moeder de belangrijkste redenen dat zij nu succesvol zijn. Voor een aantal

geldt ook de invloed van broers, zussen of de steun van personen buiten de familie als belangrijke reden dat zij gekozen hebben om te gaan studeren. Toch is het aannemelijk dat wanneer jongeren naar Nederland migreren zij met bepaalde risicofactoren te maken krijgen die hun succes in de weg zouden kunnen staan. Risicofactoren die zij niet zouden hebben wanneer zij op Curaçao zouden (blijven) wonen. De verhalen van de acht jongeren die van Curaçao naar Nederland kwamen geven hier inzicht in .

Minder sociale controle

Curaçaose jongeren die naar Nederland komen, kunnen te maken krijgen met een verminderde vorm van sociale controle. De meesten hebben wel familie om zich heen wonen, maar veel minder dan dat op Curaçao het geval is. De familie die naar Nederland is gemigreerd, woont immers niet per se bij hen in de buurt, maar soms in een andere stad. Op Curaçao wonen de meeste familieleden op korte afstand van elkaar en komen dagelijks bij elkaar over de vloer. Hier is in Nederland minder sprake van. Naast een verminderde sociale controle van familie, valt ook de controle weg van kennissen of mensen uit de buurt. Het contact dat ze met mensen uit hun omgeving hebben, naast vrienden en school is nihil. Het verminderen van de sociale controle zou daarom een verleiding kunnen zijn om, net als hun vrienden, crimineel gedrag te gaan vertonen. Er zijn immers minder mensen die hen in de gaten houden waardoor hun criminele neigingen niet geremd worden (Sutherland 1960). Voor de acht Curaçaose jongeren is dit naar eigen zeggen niet het geval.

Een positief toekomstbeeld

Een andere risicofactor die van invloed kan zijn voor de jongeren die naar Nederland migreren is het gebrek aan toekomstperspectieven. De jongeren die naar Nederland zijn gekomen hebben echter een positief beeld van hun toekomst. Een aantal jongeren ziet hun komst naar Nederland als een voordeel voor hun schoolcarrière. Zij denken dat wanneer zij op Curaçao zouden zijn blijven wonen zij niet zo ver zouden zijn gekomen met hun studie. De één geeft het warme klimaat van Curaçao hier de schuld van. De ander ziet het gebrek aan kansen op Curaçao als de reden. In Nederland zijn er meer mogelijkheden op studiegebied, waardoor de motivatie om te gaan studeren in Nederland groter is. Hoewel de jongeren negatieve verhalen horen, zeggen ze zelf toch een positief toekomstbeeld te hebben. Wanneer zij het positieve beeld kwijtraken, zoals Jayo, Sheila, Nemion , is het lastig om naar school te blijven gaan. Zij zien de zin van school niet meer in en gaan

liever werken, om dan in ieder geval geld te kunnen verdienen. Wanneer zij het nut van school weer in zien, gaan zij met voldoening naar school. Dit geeft dus aan dat het belangrijk is voor deze jongeren om hun doel voor ogen te houden.

Verleidingen

Een ander belangrijk punt waar de jongeren mee te maken krijgen in Nederland is volgens hen de gelegenheid om crimineel gedrag te plegen. Bovenkerk gaf al aan dat de houding van de politie in Nederland een rol kan spelen (1994: 55), maar ook geven de jongeren aan met verschillende verleidingen te maken te hebben op Curaçao en in Nederland. Quinin zet hierover:

'Hier in Nederland heb je nog heel veel andere mogelijkheden, dan drugs en atrako's zoals op Curaçao. Hier heb je geld en drugs, heel veel dingen. Daar is het gewoon een one-way option. Voor de rest van de manieren moet je toch een beetje geld hebben om te investeren om er aan te komen. Het is hier meer, omdat er hier een gelegenheid is tot. En hier krijg je een uitkering dus hier heb je toch een beetje geld. Mensen hebben ook meer tijd om rustig te zitten denken wat ze gaan doen. Op Curaçao is het meestal zo van heb je een paar dagen niets, paar weken niets, en dan is het na één dag op en dan moet er snel wat gebeuren.'

De redenen dat er meer verleidingen zijn ligt volgens de respondenten aan de Nederlandse mentaliteit. Chadira zegt hierover: 'Het komt omdat de cultuur hier heel erg open is. Daar op Curaçao als ze er achter komen dat je drugs gebruikt, dan is het schandalig. En zoeken ze meteen een manier om je er van af te helpen en af te kicken. Maar hier is het gewoon. Je hebt coffeeshops, je kan overal roken. Je hebt ook de rosse buurt hier. Homoseksualiteit is gewoon, drugs gebruiken is gewoon, atheïsten zijn is gewoon. Je komt in een wereld waar je wel heel veel mogelijkheden hebt qua studie en carrière opbouwen, maar je komt in een wereld die heel erg open is.'

Niet alleen op het gebied van criminaliteit, maar ook op andere facetten zou men in Nederland aan verleidingen bloot staan. Zo heeft Nederland volgens de jongeren een mentaliteit waarin mensen meer in de verleiding komen om materialistisch te zijn. Er is in Nederland vergeleken met Curaçao veel te koop en er is veel keuze voor de consument. Het zou daarom voor jongeren aantrekkelijker zijn om te gaan werken en hun studie te laten voor wat ze is. Dit materialistische denkbeeld zou ook kunnen leiden tot juist het verkiezen van het criminele pad om op een snellere manier 'geld te kunnen maken'. De jongeren geven naar eigen zeggen aan deze verleidingen echter geen gehoor.

5.6 Conclusie

De zestien jongeren hebben voorbeelden om zich heen van vrienden of familie die op een snelle en illegale manier geld verdienen, hebben thuis problemen die hen belemmeren bij het studeren en moeten daarnaast thuis vaak een helpende hand bieden om het huishouden draaiende te houden waardoor tijd om te studeren erbij in schiet. Redenen genoeg om niet te studeren, maar om geld te verdienen, op welke manier dan ook, om zichzelf in leven te houden en de familie te ondersteunen.

Naar eigen zeggen geldt dat niet voor onze respondenten. Welke factoren leiden, ondanks hun ongunstige omstandigheden waarin zij opgroeien, dan tot een succesvolle schoolcarrière? De zestien respondenten geven aan juist door de situatie waarin zij opgroeien de motivatie te vinden om te studeren en voor zichzelf, en vaak ook hun moeder, een betere toekomst te creëren. Met behulp van hun eigen doorzettingsvermogen, motivatie, wilskracht, en de steun van hun moeder, broer, zus of iemand uit hun omgeving hebben zij hun schoolcarrière succesvol afgerond of zijn daar nog mee bezig. Voor een aantal jongeren is zelfs het negatieve voorbeeld van hun broer of zus juist een motivatie om het anders te doen en willen ze hun moeder niet nogmaals teleurstellen. De steun van hun moeder zien de jongeren vooral als een belangrijke succesfactor, omdat zij de jongeren vaak aanspreekt waar het gaat over hun toekomst, hun kansen en het feit dat het gaat om hun leven waarin een diploma voor verandering kan zorgen. De aanmoedigingen die de moeder de jongeren heeft gegeven is daarom van zeer grote waarde. Ook leraren op school benadrukken dat *'het vaak een moeder is die achter de kinderen hun votten aan zit'*, wanneer jongeren ondanks hun ongunstige omstandigheden blijven presteren en geen delinquent gedrag vertonen.

De moeders

De zestien jongeren komen allen uit gezinnen die in moeilijke omstandigheden leven, met vaak minimale steun van huis uit, maar de moeders blijken toch de jongeren enorm te stimuleren. Zij praten veel met hun kinderen over de mogelijkheden die zij hebben op een betere toekomst. Deze steun van hun moeder is voor de jongeren zeer essentieel. Hoewel iedere Curaçaose moeder haar kind zal aanmoedigen om goed te presteren op school en haar best zal doen dat haar kind geen crimineel gedrag vertoont, is er een verschil in de manier hoe de moeders dat doen. De moeders van deze zestien jongeren keuren crimineel gedrag consequent af. Zo weet Angelo dat wanneer hij geld zou verdienen met het plegen van

delicten zijn moeder dit niet zal aannemen. Voor hem is dit een belangrijke reden om geen crimineel gedrag te gaan vertonen. Deze uitspraak toont het contrast met de moeders waarvan de kinderen wel in de criminaliteit zitten en het geld van hun kinderen aannemen en zo het plegen van delicten indirect accepteren (Van San 1998).

De kans

Hoe belangrijk de ondersteuning van de moeder ook is, er is een aantal jongeren wier broers in de criminaliteit terecht zijn gekomen, terwijl zij dezelfde opvoeding hebben gehad als de respondenten. Volgens de jongeren komt dit omdat hun broers zich makkelijk laten beïnvloeden door hun omgeving en hierdoor de verkeerde keuzes maken. Hoewel mensen die in de criminaliteit terecht komen vaak zeggen dat zij gezien hun situatie geen andere keuze gehad hebben, zien deze jongeren dat anders. Ze benadrukken dat het voor veel mensen '*hun vrije wil is*' om delicten te plegen, maar vanwege hun sterke wilskracht willen de jongeren hier niet aan mee doen. De ervaring die zij van huis uit of van hun vrienden hebben meegekregen over het leven in '*het vieze spel*' weerhoudt hen ervan daarin mee te gaan. Zij willen een ander leven dan het leven van hun vrienden die in de criminaliteit zitten. Met dat idee in hun achterhoofd kijken ze naar de toekomst. Het doel op een betere toekomst houdt hen bewust buiten '*het vieze spel*' en zorgt ervoor dat zij kiezen om mee te doen met het succesvolle spel. Zij weten namelijk dat zij kans hebben op een beter leven en willen die niet vergooien. Ondanks dat zij een stiefvader hebben die hen belemmert in hun schoolcarrière, een moeder die nooit thuis is, het feit dat zij opgroeien in een moeilijke buurt, dat hun ouders financiële problemen hebben, dat zij huiswerk moeten maken onder het licht van een lantaarnpaal, zij broers hebben die drugs verhandelen, vrienden hebben die in de criminaliteit zitten en leerkrachten die lage verwachtingen van hen hebben leveren deze jongeren goede prestaties en zijn zij als succesvol te beschouwen.

Antilliaanse jongeren in Rotterdam

Per 1 januari 2007 wonen er in Rotterdam bijna 126.000 jongeren in de leeftijd van 5 t/m 22 jaar. Van deze jongeren is meer dan zestig procent van allochtone herkomst en is ruim vijf procent van Antilliaanse afkomst.

Van de Antilliaanse jongeren is bijna de helft geboren op de Antillen (eerste generatie). De andere helft is in Nederland geboren maar heeft één of twee op de Antillen geboren ouders (de tweede generatie). De omvang van deze tweede generatie is daarmee in relatieve zin veel kleiner dan bij de andere grote niet-westerse minderheden. Van Surinaamse, Marokkaanse, Turkse, en Kaapverdiaanse jongeren is meer dan 85 procent in Nederland geboren.

Van de Antilliaanse minderjarige jongeren (5 t/m 17 jaar) groeit bijna driekwart op in een eenoudergezin, slechts een kwart wordt opgevoed in een gezin met twee ouders. Bij Turkse, Marokkaanse en autochtone jongeren in deze leeftijdsgroep is deze verdeling andersom.

Schoolverzuim

Als een leerling incidenteel of geregeld ongeoorloofd afwezig is, is er sprake van schoolverzuim. Van alle Rotterdamse leerlingen in deze leeftijdscategorie heeft in het schooljaar 2006-2007 ruim drie procent minimaal één keer verzuimd. Van alle herkomstgroepen verzuimen Antilliaanse leerlingen het meest. Bijna zeven procent van de Antilliaanse leerlingen heeft in het schooljaar 2006-2007 verzuimd. Van de Surinaamse, Turkse en Marokkaanse leerlingen verzuimt ongeveer vier procent. Van de autochtone Nederlandse leerlingen verzuimt twee procent.

Van de Antilliaanse leerlingen die opgroeien in een eenoudergezin verzuimt een (veel) groter deel (7,4 procent) dan van de Antilliaanse leerlingen die opgroeien in een gezin met twee ouders (4,3 procent).

Voortijdig schoolverlaten

Van alle Rotterdamse jongeren in de leeftijd van 17 tot en met 22 jaar staat in 2007 bijna een vijfde (19,5 procent) geregistreerd als voortijdig

schoolverlater. Het aandeel voortijdig schoolverlaters onder Antilliaanse jongeren is met 22 procent hoger dan gemiddeld.

Het aandeel voortijdig schoolverlaters onder Antilliaanse jongens is groter dan onder Antilliaanse meisjes en onder Antilliaanse jongeren van de eerste generatie aanzienlijk groter dan onder jongeren van de tweede generatie.

Antilliaanse jongeren die zijn opgegroeid in een eenoudergezin verlaten het onderwijs vaker zonder startkwalificatie dan Antilliaanse jongeren die zijn opgegroeid in een gezin met twee ouders.

Onderwijsniveau

Een relatief groot deel van de Antilliaanse jongeren volgt onderwijs van een laag niveau. Van alle Rotterdamse leerlingen van 12 t/m 17 jaar volgt vijf procent praktijkonderwijs terwijl van de Antilliaanse leerlingen in deze leeftijdsgroep veertien procent praktijkonderwijs volgt. Bij andere etnische minderheden is het aandeel leerling dat praktijkonderwijs substantieel lager. In de bovenbouw van het voorgezet onderwijs geldt een soortgelijk beeld. Van alle Rotterdamse leerlingen in de bovenbouw zit ruim de helft op het vmbo. Onder Antilliaanse leerlingen is dit aandeel met 75 procent veel hoger.

Criminaliteit

Ook in de verdachtenregistraties springen Antillianen er in vergelijking met andere groepen uit als probleemgroep. Van alle Rotterdamse jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 22 jaar wordt in 2007 6,6 procent verdacht van een delict. Van de Antilliaanse jongeren in deze leeftijdsgroep wordt ruim twaalf procent verdacht. Bij Surinaamse jongeren is dit negen procent, bij Turkse jongeren zes procent en Marokkaanse jongeren twaalf procent. Van de autochtone Nederlandse jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 22 jaar wordt in 2007 bijna 4½ procent verdacht van betrokkenheid bij criminele activiteiten.

Er is daarbij een aanzienlijk verschil tussen (jonge)mannen en (jonge) vrouwen. Van de Rotterdamse meisjes van 12 tot en met 22 jaar wordt in 2007 2½ procent verdacht van een delict, van de Rotterdamse jongens in dezelfde leeftijdscategorie meer dan tien procent.

Thuisituatie en criminaliteit

Van de kinderen die opgroeien in een eenoudergezin wordt in 2007 een groter deel verdacht dan van de kinderen die opgroeien in een gezin met twee ouders. Van de Antilliaanse jongeren van 12 t/m 22 jaar die opgroeien in een eenoudergezin wordt vijftien procent verdacht van een delict (in 2007)

en van de Antilliaanse jongeren die opgroeien in een gezin met twee ouders is dat ruim acht procent.

De schoolloopbaan en criminaliteit

Het onderwijsniveau, schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten hangen samen met de registratie als verdachte. Jongeren die onderwijs volgen of volgden in het voortgezet onderwijs en mbo van een laag niveau komen (veel) vaker in aanraking met de politie dan jongeren die onderwijs volgen op een hoger niveau. Zo wordt van de Rotterdamse leerlingen van 12 t/m 17 jaar in het praktijkonderwijs meer dan vijftien procent verdacht terwijl van de vwo-leerlingen minder dan twee procent verdacht wordt.

Leerlingen die spijbelen staan vaker als verdachte geregistreerd dan leerlingen die niet spijbelen. Van de Rotterdamse leerlingen in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar die in het schooljaar 2006-2007 niet hebben verzuimd wordt ruim zes procent verdacht van een delict, van de leerlingen die één keer hebben verzuimd negentien procent en van de leerlingen die twee keer of meer hebben verzuimd ruim 29 procent. Dit beeld geldt voor alle onderscheiden herkomstgroepen. Van de Antilliaanse leerlingen die in het schooljaar 2006-2007 niet hebben verzuimd wordt in 2007 twaalf procent verdacht en van de Antilliaanse leerlingen die één keer of meer hebben verzuimd ongeveer dertig procent.

Voortijdig schoolverlaters worden vaker verdacht van een delict dan niet voortijdig schoolverlaters. Van alle Rotterdamse jongeren van 17 t/m 22 jaar werd in 2007 ruim zes procent verdacht van een delict. Onder jongeren die de school voortijdig hebben verlaten is dit percentage aanzienlijk hoger (12,1 procent) en onder jongeren met een startkwalificatie veel lager (2,7 procent). Van de Rotterdamse jongeren in deze leeftijdsgroep, die nog op school zitten, wordt negen procent verdacht. Dit beeld geldt voor nagenoeg alle herkomstgroepen en dus ook bij Antilliaanse jongeren. Van de Antilliaanse jongeren van 17 t/m 22 jaar wordt in 2007 gemiddeld elf procent verdacht. Van de Antilliaanse voortijdig schoolverlaters wordt bijna negentien procent verdacht, terwijl van de Antilliaanse jongeren met een startkwalificatie slechts 3,8 procent wordt verdacht. Van de Antilliaanse schoolgaande jongeren wordt ruim veertien procent verdacht.

Op basis van de beschikbare gegevens zijn geen harde uitspraken te doen over de volgtijdelijkheid van schoolverzuim en de verdenking van crimineel gedrag. Een vergelijking van verdachtenpercentages in de jaren 2004 en 2006 voor leerlingen die al dan niet hebben verzuimd in 2005 maakt duidelijk dat het verdachtenpercentage voor zowel verzuimende als niet-verzuimende

leerlingen toeneemt en dat het percentage verdachten onder verzuimende leerlingen al voordat zij een eerste keer verzuimden op een aanzienlijk hoger niveau lag dan onder niet-verzuimende leerlingen. We constateerden al dat de thuissituatie van invloed is op zowel schoolverzuim als crimineel gedrag van jongeren. Het lijkt er dus sterk op dat een problematische thuissituatie zowel criminaliteit als schoolverzuim in de hand werkt en dat schoolverzuim en crimineel gedrag elkaar vervolgens wederzijds beïnvloeden. Benadrukt wordt dat de verklaringskracht zeer beperkt is. Er zijn dus waarschijnlijk belangrijke andere verklarende factoren zoals bijvoorbeeld de vriendengroep die van invloed zijn op zowel schoolverzuim als crimineel gedrag.

Ook over de volgtijdelijkheid van voortijdig schoolverlaten en crimineel gedrag zijn geen zekere uitspraken mogelijk en lijkt er sprake van een wisselwerking. Het onderzoek laat zien dat voortijdig schoolverlaten in 2006 een significant effect heeft op de kans op crimineel gedrag in 2007. Van de jongeren die de school in 2006 voortijdig hebben verlaten wordt in 2007 -na correctie voor verschillen in leeftijd, geslacht, etnische herkomst, de gezinssituatie, schoolverzuim en delinquentie in 2000-2005 – een groter deel verdacht dan van de jongeren die de school niet voortijdig hebben verlaten. Het onderzoek wijst tegelijkertijd ook uit dat crimineel gedrag tijdens de schoolloopbaan een significant effect heeft op voortijdig schoolverlaten: jongeren die in de periode 2000-2005 werden verdacht van een delict hebben –na correctie voor verschillen in leeftijd, geslacht, etnische herkomst, gezinssituatie en schoolverzuim- een significant grotere kans om de school in 2006 voortijdig te verlaten dan jongeren die niet werden verdacht.

Naast de relatie tussen voortijdig schoolverlaten, schoolverzuim en de betrokkenheid bij criminaliteit hebben we onderzocht wat de belangrijkste oorzaken zijn van schoolverzuim en schooluitval bij Antilliaanse jongeren. Uit de gesprekken met leerkrachten of ander schoolpersoneel blijkt dat zij vaak voor een heel moeilijke opdracht staan. Op de scholen waar het onderzoek is gedaan, bleken zich met Antilliaanse kinderen vaak grote problemen voor te doen. De scholen waren hierop echter ook geselecteerd, dus het is op zich geen verrassing dat zich daar grote problemen met Antilliaanse leerlingen voordeden. Wij waren echter vooral geïnteresseerd in de aard van de problemen die zich op deze scholen voordeden.

Een van de belangrijkste problemen waar leerkrachten tegenaan lopen is dat er weinig betrokkenheid is van Antilliaanse ouders bij de schoolloopbaan van hun kinderen. Het beeld van het schoolpersoneel over de gezinnen waar de kinderen uit komen, is dat er binnen veel van die van gezinnen chaos heerst,

dat het gezinnen zijn waar moeders nauwelijks vat hebben op hun kinderen, waar de ouders zelf geteisterd worden door allerlei problemen (alcohol, drugs, criminaliteit) en waar er op een heel andere manier wordt opgevoed dan op school. De (alleenstaande) moeders zijn dan ook in veel gevallen niet in staat om hun kinderen te begeleiden.

Omdat er vanuit de gezinnen weinig betrokkenheid is bij de schoolloopbaan van de kinderen is het voor leerkrachten lastig om problemen met kinderen op te lossen. In veel gevallen kunnen zij namelijk niet rekenen op de steun van de ouders. Er is immers weinig begrip vanuit het ouderlijk milieu voor de problemen die er zijn met kinderen, omdat de ouders blijkbaar een ander idee hebben over opvoeding dan het schoolpersoneel. Maatregelen die vanuit de school worden genomen worden dan ook veel vaker tegengewerkt door de Antilliaanse ouders dan dat er sprake is van medewerking. Ook vanuit de school is er weinig ondersteuning om problemen bij de wortel aan te pakken. Leerkrachten en ander schoolpersoneel weten uit ervaring dat, wanneer zij voldoende tijd kunnen investeren in de gezinnen, zij tot oplossingen kunnen komen, maar die tijd krijgen zij in de meeste gevallen niet vanuit de school.

Naast de groep Antilliaanse probleemjongeren is er ook een groep jongeren uit achterstandsgezinnen, die er wel in slagen om een geslaagde schoolcarrière te doorlopen. De vraag is welke de belangrijkste factoren zijn die ertoe leiden dat deze jongeren wel succesvol zijn op school. De succesvolle jongeren waarmee gesproken is, geven aan dat zij juist door de situatie waarin zij opgroeien de motivatie hebben gevonden om te studeren en voor zichzelf, en vaak ook hun moeder, een betere toekomst te creëren. Met behulp van hun eigen doorzettingsvermogen, motivatie, wilskracht, en de steun van hun moeder, broer, zus of iemand uit hun omgeving hebben zij hun schoolcarrière succesvol afgerond of zijn daar nog mee bezig. Voor een aantal jongeren is zelfs het negatieve voorbeeld van hun broer of zus juist een motivatie om het anders te doen. Vooral de steun van hun moeder zien de jongeren als een belangrijke succesfactor, omdat zij, anders dan de andere moeders, wel betrokken zijn bij de school en hun kinderen aansporen om goed te presteren. Uit de interviews komen voorts aanwijzingen naar voren dat de moeders van deze succesvolle jongeren crimineel gedrag consequent afkeuren.

Hoe belangrijk de ondersteuning van de moeder ook is, er zijn een aantal jongeren waarvan hun broer in de criminaliteit terecht is gekomen, terwijl zij dezelfde opvoeding hebben gehad van hun moeder. Volgens de jongeren komt dit omdat hun broer zich makkelijk laat beïnvloeden door zijn omgeving en hierdoor de verkeerde keuzes maakt. Hoewel mensen die in de criminaliteit terecht komen vaak zeggen dat zij gezien hun situatie geen andere keuze gehad hebben, zien deze jongeren dat anders. Ze benadrukken dat het voor veel mensen 'hun vrije wil is' om delicten te plegen, maar vanwege hun sterke wilskracht willen de jongeren hier niet aan mee doen. De ervaring die zij van huis uit of van hun vrienden hebben meegekregen over het leven in de criminaliteit weerhoudt hen er naar eigen zeggen van daarin mee te gaan.

We hebben gezien dat kinderen die zorgen baren op school vaak afkomstig zijn uit gezinnen waar sprake is van een meervoudige problematiek. Voor Antilliaanse kinderen komt daar nog eens bovenop dat zij relatief vaak opgroeien in een eenoudergezin. Niet alle eenoudergezinnen zijn overigens probleemgezinnen te noemen, integendeel. Maar wat we wel zien is dat alleenstaande ouders (vaak moeders) dikwijls in een zwakke sociaal economische positie verkeren, waardoor zij moeite hebben om het hoofd boven water te houden. Daarnaast is het voor alleenstaande moeders vaak moeilijk om voldoende toezicht op hun kinderen te organiseren (zie ook Junger Tas et al. 2008). Uit ons onderzoek is inderdaad gebleken dat kinderen uit eenoudergezinnen vaker verzuimen van school en vaker onderwijs volgen van een relatief laag niveau dan kinderen uit gezinnen met twee ouders. Ook worden kinderen uit eenoudergezinnen vaker verdacht van criminele activiteiten. Vanuit die optiek kunnen we concluderen dat met name Antilliaanse kinderen in een buitengewoon kwetsbare positie verkeren.

Een ander punt dat naar voren is gekomen is dat er weinig betrokkenheid is van alleenstaande Antilliaanse moeders bij de schoolloopbaan van hun kinderen. Spijbelen wordt in veel gevallen door de moeders getolereerd, probleemgedrag van de kinderen wordt goedgepraat en het komt niet zelden voor dat de moeders zich zij aan zij met hun zonen of dochters keren tegen de schooldirectie wanneer jongeren op de vingers worden getikt.

Om aan deze problemen het hoofd te bieden lopen de aanbevelingen langs twee sporen, namelijk het gezin en de school.

A. Het gezin

De laatste jaren is er heel veel geëxperimenteerd met allerlei programma's waarvan gezinnen het onderwerp uitmaken. In de Verenigde Staten zijn onderzoekers vanuit verschillende disciplines, en onafhankelijk van elkaar, tot een hele reeks conclusies gekomen over de mate van de effectiviteit van deze gezinsinterventies (Sherman et.al., 1998). Wat uit deze onderzoeken naar voren komt is dat hoe meer risicofactoren binnen het gezin tegelijkertijd worden aangepakt, hoe beter de resultaten van de interventie zijn. Een ander

punt dat steeds terug komt is dat hoe vroeger men met de interventie start in het leven van het kind, hoe beter de resultaten zijn. Maar het meest veelbelovende resultaat zit in programma's waarbij er gewerkt wordt met lange termijn steun aan de ouders (waarbij ouders tijdens huisbezoeken opvoedingsondersteuning krijgen, maar men hen ook helpt met scholing en werk) dit gecombineerd met voorschoolse activiteiten (waarbij kinderen, voordat ze naar school gaan, vaardigheden worden bijgebracht waarbij ook de ouders betrokken worden).

Het probleem met al deze zogenaamde effectieve interventies is echter dat zij allemaal, hoewel ze het tegendeel pretenderen, slechts marginale resultaten sorteren en het effect zich laat afmeten aan een beperkte vermindering van de recidive. Tot robuuste resultaten leidt er echter geen enkele. Het feit dat de meeste van deze programma's slechts beperkte resultaten opleveren heeft er vooral mee te maken dat de factoren die er toe doen vooral van sociaal-economische aard zijn. Om die reden is het van belang om voor Antilliaanse gezinnen, die leven aan de onderkant, een robuust sociaal programma op te zetten, zowel in Nederland als op de Antillen, waarbij moeders over een hele reeks van jaren, en onder een strikte begeleiding, worden gecoacht (Van San, 2010). In het kader van dit sociaal programma zijn de volgende punten van belang om aan problemen op het gebied van schoolverzuim, schooluitval en criminaliteit het hoofd te bieden.

1. Investeer in de educatie van (jonge) moeders

In eerste instantie is het van belang om te investeren in de educatie van (jonge) moeders via programma's waarbij de nadruk ligt op scholing en werk. Het probleem is nu vaak dat moeders de criminaliteit van hun kinderen oogluikend toestaan omdat zij op deze manier een bijdrage leveren aan het gezinsinkomen (Van San, 1998, Van San et.al. 2007). School en werk wordt vanuit die optiek minder belangrijk geacht en om dit patroon te doorbreken is het van belang te investeren in de educatie van (jonge) moeders.

Daarnaast is het van belang dat de overheid faciliteert dat zwangere meisjes naar school kunnen blijven gaan, zodat ze een betere toekomst voor zichzelf kunnen opbouwen. Het gebeurt nu namelijk vaak dat jonge meisjes die zwanger zijn van school worden gehaald en na hun bevalling niet meer terugkeren, waardoor ze vaak jarenlang veroordeeld zijn tot een bijstandsuitkering. Om dit patroon te doorbreken dient de school ervoor te zorgen dat meisjes, tijdens hun zwangerschap de lessen kunnen blijven

volgen en zij de mogelijkheid krijgen om na hun bevalling terug te keren naar school. Dit kan gebeuren door hen als schoolgaande moeder te coachen, samen met scholen alternatieve vormen van leren te ontwikkelen en kinderopvang goed te regelen, zoals we in eerder onderzoek hebben aanbevolen (Van San, de Boom en Van Wijk, 2007).

2. Bied opvoedingsondersteuning

Een ander belangrijk punt is om aan gezinnen die het moeilijk hebben opvoedingsondersteuning te bieden, al is dat niet zo eenvoudig als het lijkt. Kort geleden is door Marcel van Aken (Denissen, Van Aken en Dubas, 2009) verslag gedaan van een grootschalig onderzoek naar opvoeding bij gezinnen in Nederland. Uit dat onderzoek blijkt dat naarmate kinderen ouder worden, en al helemaal wanneer zij de adolescentie leeftijd bereiken, zij een steeds grotere stempel op de opvoeding drukken. De conclusie die Van Aken hier aan verbindt is dat veel te gemakkelijk wordt gezegd dat ouders een probleemjongere maar weer moeten gaan opvoeden. Naarmate het kind dichter tegen de adolescentieperiode aanzit is dat immers niet meer zo gemakkelijk. Toch is het gezien de problematiek waar we met deze groep voorstaan van belang om zwaar in te zetten op opvoedingsondersteuning.

Om dit voor elkaar te krijgen is het van belang om een goede samenwerking op touw te zetten tussen hulpverleningsinstanties en scholen. Belangrijk daarbij is dat de school en de hulpverlening samen optrekken bij de aanpak van de problemen. Zoals we reeds eerder aanbevolen (Van San, de Boom en Van Wijk, 2007) zouden we ook hier weer willen voorstellen om de hulpverlening aan gezinnen trapsgewijs te organiseren. Dat betekent dat het van belang is om eerst opvoedingsondersteuning aan te bieden. Als dat onvoldoende resultaten oplevert zouden we er willen voor pleiten om gezinscoaches aan te stellen. Aan ouders die hulpverlening weigeren willen we voorstellen, zoals ze reeds eerder hebben gedaan, een boete op te leggen.

Een ander punt dat van belang is is dat stakeholders in de school (zoals leerkrachten en vertrouwenspersonen) zich bewust zijn van de thuissituatie van de leerlingen. Zij moeten dan ook zoveel mogelijk gefaciliteerd worden om op huisbezoek te gaan zodat zij contacten kunnen leggen met de ouders en weten wat er in het gezin speelt. Bovendien is het van belang dat leerkrachten en ander schoolpersoneel beter toegerust zijn om te leren omgaan met moeilijke leerlingen. Dat kan via trainingen maar er zijn

daarnaast voldoende professionals (psychologen, orthopedagogen) op school nodig die leerkrachten kunnen adviseren wanneer kinderen probleemgedrag vertonen.

3. Investeer vooral in de oudste kinderen uit probleemgezinnen

We weten dat wanneer de oudste kinderen uit het gezin succesvol zijn op school, dan ook de kans groter is dat het met de jongere kinderen uit het gezin goed zal gaan. Om die reden strekt het tot aanbeveling vooral te investeren in de oudste kinderen uit probleemgezinnen. Bovendien kunnen oudere broers en zusters in worden gezet bij huiswerkbegeleiding, of kunnen zij als aanspreekfiguur dienen wanneer de ouders het toch laten afweten wanneer er problemen zijn met het kind.

B. De school

1. Vergroot de betrokkenheid van ouders bij de school

Wat verder uit ons onderzoek naar voren komt is dat een van de belangrijkste redenen waarom jongeren falen op school en waarom het voor leerkrachten zo ontzettend moeilijk is om daar iets aan te doen, veel te maken heeft met het feit dat de moeders van deze jongeren niet of nauwelijks betrokken zijn bij de schoolcarrière van hun kinderen. Als onderdeel van het sociaal programma dat wij voorstellen is het van belang om moeders strikt en langdurig te begeleiden om zo hun betrokkenheid bij de schoolcarrière van hun kinderen te vergroten.

Dit kan men bijvoorbeeld doen door met ouders reeds bij de inschrijving een contract aan te gaan waar ze zich moeten aan houden, door mogelijkheden te bieden voor de ouders waardoor ze vaker op school komen (je kan denken aan praatgroepen voor moeders, je kan ook denken aan het bieden van hulpverlening op school, zoals schuldhulpverlening bijvoorbeeld), door van ouders te verwachten dat ze op ouderavonden komen, voorleesuren met en door ouders te organiseren, ouders te laten deelnemen aan brede schoolactiviteiten etc. Het is van belang om vanaf de eerste dag van inschrijving hiermee te beginnen en de ouderbetrokkenheid te continueren gedurende de gehele schoolloopbaan van de leerling.

2. Intensiveer de aanpak van schoolverzuim en schooluitval door ouders daarin een rol te geven

Een ander probleem dat we in dit onderzoek constateren is dat Antilliaanse jongeren vaker dan andere jongeren verzuimen en uitvallen op school. Om

die reden is het van belang nog forser in te zetten op de aanpak van schoolverzuim en schooluitval. Het is hierbij van belang om te onderzoeken hoe ouders kunnen ingezet worden bij de aanpak daarvan. Wat bijvoorbeeld zou kunnen worden geprobeerd is om ouders door middel van een contract met de school in te zetten bij de aanpak van schoolverzuim. Ouders zouden overeenkomstig dit contract er eigenhandig moeten voor zorgen dat hun kind iedere dag op school is. Ook dient onderzocht te worden op welke wijze ouders kunnen worden ingezet bij het tegengaan van schooluitval. In ieder geval dient met ouders van kinderen die uitgevallen zijn op school meteen contact te worden opgenomen, waardoor gezamenlijk kan worden gewerkt aan de terugkeer van de jongere naar school.

3. Intensiveer de begeleiding van leerlingen in het praktijkonderwijs

Er zitten relatief veel Antilliaanse leerlingen in het praktijkonderwijs. Voor deze leerlingen is het behalen van een startkwalificatie moeilijk. Om die reden is het van belang om door extra inzet van capaciteit en middelen deze leerlingen een vak te leren waar ze trots op kunnen zijn. Het is belangrijk om daarbij aan te sluiten bij de belevingswereld van Antilliaanse jongeren en ze vooral op te leiden tot statusverhogende beroepen (zoals opleidingen voor lasser, automonteur, kok etc) zodat de aantrekkingskracht van de straat als vanzelf minder wordt.

Literatuur

Anderson, E.

1999   *Code of the street: Decency, violence, and the moral life of the inner city*, New York: Norton.

Beker, M., C.J. Maas-de Waal, J. Boelhouwer & S.J.M. Hoff

1998   *Rapportage jeugd 1997*. Rijswijk: SCP.

Besjes G. & R. Van Gaalen

2008   *Jong geleerd, fout gedaan?*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Bevolkingstrends 2^e kwartaal, 23-31.

Blom, M., J. Oudhof, R.V. Bijl & B.F.M. Bakker (red.)

2005   *Verdacht van criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken*, Den Haag: WODC/CBS.

Boer, P.R. den & D. Uerz

2000   *Voortijdig schoolverlaten in nationaal en internationaal perspectief*, Groningen: GION.

Bosker, R. & W. Hofman

1994   School Effects on Drop-out. A Multi-level Logistic Approach to Assessing School-level Correlates of Drop-out of Ethnic Minorities, *Tijdschrift voor Onderwijsresearch*, 19 (1): 50-64.

Bosman, R.

1993   *Opvoeden in je eentje: een onderzoek naar de betekenis van het moedergezin voor de onderwijskansen van kinderen*, Swets en Zeitlinger: Lisse.

Bovenkerk, F.

2001   Transnationale jeugdcriminaliteit uit de Nederlandse Antillen, in: *Misdaadprofielen*, Amsterdam: Meulenhoff, 160-196.

Brinkgreve, C. & Stolk, B. van

1997 *Van huis uit. Wat ouders aan hun kinderen willen meegeven.*
Amsterdam: Meulenhoff.

Bronneman-Helmers, H.M., Herweijer, L.J. & Vogels, H.M.G.

2002 *Voortgezet onderwijs in de jaren negentig.* Den Haag: Sociaal Cultureel
Planbureau

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

2006 Potentiële voortijdig schoolverlaters vanuit het voortgezet
onderwijs in Nederland, http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/0624F756-52AB-47D1-8684-28BD9BA06878/0/vsv_vo_tabellen_200304_deel2.xls

Claassen, A. & L. Mulder

2006 *Na vier jaar voortgezet onderwijs. Afsluitende rapportage over het
Prima-cohort 00-8 in het vierde jaar en de eindexamens van de vmbo-
leerlingen.* Nijmegen: Instituut voor Toegepast Sociale Wetenschappen.

Coleman, J.S.

1988 'Social Capital in the Creation of Human Capital', in: C. Winship en
S. Rosen, *Organizations and Institutions: Sociological and Economic
Approaches to the Analysis of Social Structure* (supplement to the American
Journal of Sociology, vol. 94).

Crul, M. (2000) *De sleutel tot succes. Over hulp, keuzes en kansen in de
schoolloopbanen van Turkse en Marokkaanse jongeren van de tweede
generatie.* Amsterdam: Het Spinhuis

Crul, M. & R. Wolff

2002 *Talent gewonnen. Talent verspild? Een kwantitatief onderzoek
naar de instroom en doorstroom van allochtone studenten in het Nederlands
Hoger Onderwijs 1997-2001.* Utrecht: ECHO.

Denissen, J., M. van Aken & J. Dubas

2009 It Takes Two to Tango: How Parents' and Adolescents'
Personalities Link to the Quality of Their Mutual Relationship, *Developmental
Psychology*, 45, 928-941.

Dijksterhuis, F.P.H. & J.A. Nijboer

1984 Spijbelen en delinquent gedrag. De signaalwaarde van spijbelen, *Tijdschrift voor criminologie*. 26, 32-45.

Dronkers, J. & P. Robert

2004 De effectiviteit van openbaar en bijzonder onderwijs. Een crossnationale analyse. In: *Mens en Maatschappij*, jg. 79, nr. 2, 170-192.

Elliott, D.S. & H. Voss

1974 *Delinquency and dropout*, Lexington: Lexington Books.

Farrington, D.

1980 Truancy, delinquency, the home and the school, in: Hersov, L., I. Berg (eds.), *Out of school*, New York: Wiley.

Farrington, D.P. & B.C. Welsh

2007 *Saving Children from a Life of Crime. Early Risk Factors and Effective Interventions*. Oxford: Oxford University Press.

GGD Rotterdam-Rijnmond

2008 *Jeugdmonitor Rotterdam. Rapportage gemeente Rotterdam 2006*.
GGD Rotterdam-Rijnmond

Gesthuizen, M., P.M. de Graaf & G. Kraaykamp

2005 The Changing Family Background of the Low-Educated in the Netherlands. Socio-Economic, Cultural, and Socio-Demographic Resources. In: *European Sociological Review*, jg. 21, nr. 5, 441-452.

Haan, de R.

2008 *Het succesvolle spel. Curaçaose jongeren over het verloop van hun schoolcarrière*, Utrecht: Universiteit Utrecht.

Heijden, P. van der, E. Zwane en D. Hessen

2006 *Schatting van aantal in Nederland verblijvende Antillianen die niet ingeschreven zijn in de GBA. Een 'capture-recapture'-analyse in opdracht van het Ministerie van Justitie*, Utrecht: IOPS-Utrecht.

Heijden, P. van der, D. Hessen en M. Cruyff

2009 *Actualisatieonderzoek schatting aantal in Nederland verblijvende Antilliaanse Nederlanders die niet ingeschreven zijn in de GBA Een 'capture-recapture'-analyse in opdracht van het Ministerie van VROM, Utrecht: IOPS-Utrecht.*

Herweijer, L.

2008 *Gestruikeld voor de start. De school verlaten zonder startkwalificatie*, Den Haag: SCP.

Hirschi, T. & M. Gottfredson

1983 Age and the Explanation of Crime, *American Journal of Sociology*, 89: 552-584.

Hofman, W. H. A.

1993 *Effectief onderwijs aan allochtone leerlingen*. Delft: Eburon.

Huizinga, D. & C. Jakob-Chien

1998 The contemporaneous co-occurrence of serious and violent juvenile offending and other problem behaviors, in: Loeber, R. en D.P. Farrington (eds.), *Serious and violent juvenile offenders*, Thousand Oaks, Sage, 47-67.

Hulst, H. van & J. Bos

1994 *Pan i rèspèt. Criminaliteit van geïmmigreerde Curaçaose jongeren*, OKU: Utrecht.

Jarjoura, G.R.

1993 Does dropping out of school enhance delinquent involvement? Results from a large-scale national probability sample, *Criminology*, vol. 31, nr. 2, 149-172.

1996 The conditional effect of social class on the dropout-delinquency relationship, *Journal of research in crime and delinquency*, vol. 33, 232-255.

Jenissen, R.P.W. & M. Blom

2007 *Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken*, Den Haag: WODC.

Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS)

2007 *Jaarverslag Leerplicht Schooljaar 2005-2006*, Rotterdam: JOS.

Jong, W. de, Steijlen, F. & K.Masson

1997 *Hoe doe je je ding. Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond*, Eburon: Delft.

Junger-Tas, J., M. Steketee & M. Moll

2008 *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Kalmijn, M. & G. Kraaykamp

2003 Dropout and Downward Mobility in the Educational Career. An Event-History Analysis of Ethnic Schooling Differences in the Netherlands, *Educational Research and Evaluation*, jg. 9, nr. 3, 265-287.

Krohn, M. D. & T.P. Thornberry et.al.

1995 School dropout, delinquent behavior and drug use: an examination of the causes and consequences of dropping out of school, in: Kaplan, H.B., *Drugs, crime and other deviant adaptations: longitudinal studies*, New York: Plenum Press, 163-183.

Laan, A.M. van der & M. Blom

2006 *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming. Bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005*, Meppel: Boom Juridische Uitgevers.

Laan, P.H. van der, A.A.M. Essers, G.L.A.M. Huijbregts en E.C. Spaans

1998 *Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit: periode 1980-1996. Een tussentijds verslag*. Den Haag: WODC.

Lieshout, M. van

2003 *Voorkomen beter dan herstellen. Jongeren over de oorzaak en aanpak van voortijdig schoolverlaten*. Antwerpen/ Apeldoorn: Garant.

Luyten, H., R. Boosker, H. Dekkers & A. Derks

2003 Dropout in the Lower Tracks of Dutch Secondary Education. Predictor Variables and Variation among Schools, *School Effectiveness and School Improvement*, jg. 14, nr. 4, 373-411.

Meijers, F.

1991 *Allochtonen en beroepskeuze. Een vergelijkende studie*, Rijswijk: Arbeidsvoorziening.

San, M. van

1998 *Stelen en Steken. Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam: Het Spinhuis.

San, M. van, J. de Boom en A. van Wijk

2007 *Verslaafd aan een flitsende levensstijl. Criminaliteit van Antilliaanse Rotterdammers*, Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

San, M. van

2010 *De aantrekkingskracht van 'gevaarlijke' mannen*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Severiens, S.E.& D.M.L. Verstegen

2007 *Succes- en faalfactoren in het vmbo. Verklaringen voor vmbo-schoolloopbanen in de Rotterdamse regio. Resultaten van drie jaar onderzoek*. Rotterdam: Risbo.

Sherman, L.W., D. Gottfredson, D. MacKenzie, J. Eck, P. Reuter & S. Bushway

1998 *Preventing Crime: What works, what doesn't, what's promising*, Department of Criminology and Criminal Justice: University of Maryland.

Thornberry, T.P., M. Moore & R.L. Christenson

1985 The Effect of Dropping Out of High School on Subsequent Criminal Behavior, *Criminology*, vol. 23, nr. 1, 3-18.

Traag, T & R.K.W. van der Velden

2007 Voortijdig Schoolverlaten in het vmbo. De rol van individuele kenmerken, gezinsfactoren en de school, *Sociaaleconomische trends*, nr.2, 16-22.

Uerz, D., R. Portengen & H. Dekkers

1999 *Zonder diploma van school? Een cross-sectionele studie naar zeer voortijdig schoolverlaten*, Nijmegen: ITS.

Veen, A., Vergeer, M., Oenen, S. van, Glaudé, M. En I. Breetvelt
2007 *ZonMw Programmeringsstudie Jeugd, Deelstudie 1. Effecten van interventies in Pedagogische Basisvoorzieningen*, Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Venne, L. van de
2006 Schaalvergroting in het onderwijs. In: I. Doorten & R. Rouw (red.), *Opbrengsten van sociale investeringen*, Den Haag/ Amsterdam: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling/ Uitgeverij SWP, 105-128.

Voncken, E., Kuip, I. van der, Moerkamp, T. & Felix, C.
2000 *Je bent jong en je weet niet wat je wilt. Een inventarisatie van push- en pull-factoren die leiden tot voortijdig schoolverlaten in de bve-sector*, Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Vries, G. de
1993a *Schoolverzuim en schooluitval in het voortgezet onderwijs. Een literatuurstudie*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.

Vrieze, G. & Olde Monnikhof, M.
1998 Hindernissen op weg naar een startkwalificatie: een onderzoek naar toegang en succes van allochtonen in het secundair beroepsonderwijs. Nijmegen: ITS.

Vrooman, C., S. Hoff, F. Otten & W. Bos
2007 *Armoedemonitor 2007*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Webbink, D., P. Koning, S. Vujic & N. Martin
2008 Why are Criminals Less Educated than Non-Criminals? Evidence from a Cohort of Young Australian Twins, *CPB Discussion Paper*, nr. 114.

Weerman, F. M. & P.H. van der Laan
2006 Het verband tussen spijbelen, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit, *Justitiële Verkenningen*, jrg. 32, nr. 6, 39-53.

Weerman, F.M. & M.D.S. Wijkman
2008 *Delinquentie en wangedrag na het vmbo. Een onderzoek naar de relatie tussen schoolloopbaan, schoolverzuim, uitval en probleemgedrag*, (2)

Leiden: NSCR.

Wijk, A.Ph. van, Bervoets, E. & W.Ph. Stol

2003   *'Ik ben geen slechte jongen, ik doe alleen slechte dingen'. Een inventarisatie van de problemen rond Antillianen in Nijmegen*, Den Haag: Elsevier.

Winter, M. de

2003   *Niet te groot en niet te klein. Effecten van schaalgrootte op het welbevinden van jongeren*. Utrecht: NIZW.

Wittebrood, K.

2000   'Probleemgedrag onder jongeren.' In: K. Wittebrood & S. Keuzenkamp (red.) *Rapportage 2000. Trajecten naar zelfstandigheid*, Den Haag/Voorburg: Sociaal en Cultureel Planbureau/ Centraal Bureau voor de Statistiek, 167-193.

WRR

2009   *Vertrouwen in de school. Over de uitval van overbelaste jongeren*, Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bijlage bij hoofdstuk 2

De gehanteerde methodiek

Wat betreft gebruik van databestanden en methodiek om deze te koppelen sluiten we aan bij eerder door ons verricht onderzoek naar de maatschappelijke positie van Antillianen (Van San et. al. 2007). Het in hoofdstuk 2 beschreven onderzoek is gebaseerd op de informatie uit bestaande registratiesystemen. Er bestaat echter geen registratie waarin al deze relevante kenmerken aanwezig zijn. Om relaties te kunnen onderzoeken is het daarom noodzakelijk een koppeling te maken tussen diverse registraties die allemaal stukjes relevante informatie bevatten. We gaan hierna eerst kort in op de inhoud van de beschikbare databestanden. Vervolgens zetten we uiteen welke stappen zijn genomen bij de koppeling van de diverse registraties en gaan we nader in op de keuzes en selecties die hierbij zijn gemaakt. We eindigen met een kort overzicht van de inhoud van het aldus geconstrueerde onderzoeksbestand.

Databestanden

Bevolking (GBA)

Elke inwoner van Nederland -die voor langer dan drie maanden in Nederland wil verblijven- is verplicht om zich in te schrijven in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) van de gemeente waar hij/zij woont. In de GBA worden onder andere het geboorteland, de nationaliteit, de geboortedatum, het geslacht en het adres van leden van de bevolking geregistreerd. Daarnaast zijn de gemeenten met ingang van 1 september 1994, op grond van de wet op de Gemeentelijke Basisadministratie, gehouden om het geboorteland van beide ouders van de betreffende persoon te registreren. Hierdoor is het mogelijk geworden om niet alleen de eerste generatie (in het buitenland geboren personen met minimaal een buitenlandse ouder), maar tevens de tweede generatie (in Nederland geboren personen met minimaal een in het buitenland geboren ouder) etnische minderheden te identificeren. Met behulp van de GBA kan derhalve de bevolkingssamenstelling naar herkomstgroep worden geconstrueerd. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) baseert zich op de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA)

bij het construeren van de bevolkingsstatistieken. Voor de gemeente Rotterdam worden deze bevolkingsstatistieken opgesteld door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS). Onderstaande gegevens zijn gebaseerd op data uit de GBA.

Verdachten (HKS)

Om te kunnen achterhalen of en in welke mate Antillianen betrokken zijn bij criminele activiteiten maken we gebruik van verdachtenregistraties uit het zogenaamde Herkenningsdienstsysteem (HKS). Dit is een administratiesysteem waarmee de politie gegevens registreert van verdachten tegen wie een proces-verbaal is opgemaakt wegens een misdrijf. Het systeem wordt door alle 25 politieregio's in Nederland, het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) en de Koninklijke Marechaussee gebruikt. In HKS worden alleen misdrijven en verdachten van misdrijven geregistreerd. Overtredingen en verdachten van overtredingen worden hierin dus niet geregistreerd.³³

In het HKS wordt derhalve vastgelegd van welk delict iemand wordt verdacht en of iemand bijvoorbeeld al eerder met de politie in aanraking gekomen is. Verdachten die worden vrijgesproken of bij wie de aanklacht wegens onrechtmatig verkregen bewijs wordt geseponneerd, worden in principe uit het HKS-bestand verwijderd.

Het HKS levert geen complete beschrijving van de criminaliteit in Nederland en is mogelijk enigszins selectief. Het SCP gaat daar in het jaarrapport integratie 2007 uitgebreid op in en concludeert dat er wellicht enige selectiviteit bestaat in het optreden van de politie, waardoor niet-westerse allochtonen enigszins oververtegenwoordigd zijn in het HKS, maar dat overtuigend bewijs daarvoor ontbreekt. Voor een uitgebreide discussie hierover wordt verwezen naar Dagevos en Gijssberts (2007:230).

Onderwijs (DWH)

Gegevens over de onderwijspositie van Rotterdamse jongeren zijn gebaseerd op registraties van Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS). Informatie over het onderwijsniveau en voortijdig schoolverlaten zijn gebaseerd op twee jaargangen van het DWH. In DWH zijn gegevens beschikbaar over de schoolloopbaan van jongeren die op een bepaalde peildatum in Rotterdam wonen in de leeftijd van 5 t/m 22 jaar. Op basis van dit bestand kan worden

---

³³ Een misdrijf is daarbij gedefinieerd als een strafbaar feit van de ernstige soort dat als zodanig is omschreven en strafbaar gesteld in de wet (bron: Landelijke Criminaliteitskaart 2005).

bepaald wat de onderwijssituatie is van de jongeren (schoolgaand, absoluut verzuim, voortijdig schoolverlater, startgekwalificeerd etc). Van de jongeren die onderwijs volgen wordt geregistreerd op welk niveau zij dat doen en op welke school.

De data over schoolverzuim zijn afkomstig uit door JOS aangeleverde excel sheets over de schooljaren 2000-2001 t/m 2007-2008.

Koppeling

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is het noodzakelijk dat er op individueel niveau dwarsverbanden kunnen worden gemaakt tussen informatie die beschikbaar is in verschillende registratiesystemen. Deze dwarsverbanden kunnen zoals gezegd alleen worden gemaakt door bestaande registraties aan elkaar te koppelen. Dit betekent dat informatie over de demografische en geografische factoren uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), gegevens over verdachten uit HKS, data over onderwijspositie, schoolverzuim en VSV (van JOS) op persoonsniveau met behulp van een uniek identificatienummer aan elkaar gekoppeld zijn. Voor de onderlinge koppeling van de diverse registraties is gebruik gemaakt van het gecodeerde GBA nummer. Hieronder worden de hierbij genomen stappen doorlopen.

Stap 1

Als basis dienen alle in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) ingeschreven personen op een gekozen peildatum (b.v. per 1-1-2007). Met behulp van de GBA kan derhalve de bevolkingssamenstelling naar herkomstgroepering worden geconstrueerd. Omdat de GBA informatie omvat van iedereen in de populatie kan nagenoeg elke uitsplitsing worden gemaakt zonder dat de representativiteit, betrouwbaarheid en validiteit van de resultaten in gevaar komt. Zo kan bijvoorbeeld voor elke Rotterdamse buurt worden bepaald hoeveel Antillianen er van de eerste en tweede generatie zijn ingeschreven, om hoeveel mannen en vrouwen het gaat, in welke leeftijdscategorie ze vallen, wanneer ze zich in Rotterdam hebben gevestigd etc.

Stap 2

In stap 2 zijn de registratiebestanden over voortijdig schoolverlaten, onderwijsniveau en schoolverzuim van JOS op basis van het gecodeerde GBA-nummer gekoppeld aan dit bewerkte GBA-bestand. Na deze stap is het mogelijk om bijvoorbeeld Rotterdammers te identificeren die de school

voortijdig hebben verlaten, verschillen hierin te bekijken tussen diverse herkomstgroepen en de relatie te leggen tussen bijvoorbeeld schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten.

Stap 3

In stap 3 zijn de registratiebestanden over verdachten (HKS) wederom op basis van het gecodeerde GBA-nummer gekoppeld aan het onderzoeksbestand. Na deze stap is het mogelijk om bijvoorbeeld Rotterdammers te identificeren die als verdachte staan geregistreerd, verschillen hierin te bekijken tussen diverse herkomstgroepen en de relatie te leggen tussen bijvoorbeeld schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en het al dan niet worden verdacht van een delict.

Stap 4

Dit onderzoek heeft als doel de relatie in termen van oorzaak en gevolg van voortijdig schoolverlaten en delinquentie te onderzoeken. Idealiter is daarvoor een langlopend longitudinaal onderzoek nodig waarbij een omvangrijke groep personen gedurende een reeks van jaren (gedurende hun school- en maatschappelijke loopbaan) wordt gevolgd. Dergelijk onderzoek was voor dit onderzoek niet haalbaar. Als alternatief is op basis van het in stap 3 beschikbare onderzoeksbestand een tweede onderzoeksbestand geconstrueerd waarin een dergelijke longitudinale opzet is gesimuleerd. Helaas verschilt de beschikbaarheid van de data van bron tot bron en jaar tot jaar zeer sterk. Zo is bijvoorbeeld de onderwijspositie op slechts twee meetmomenten min of meer volledig beschikbaar, de gezinsituatie is voor drie jaar beschikbaar en gegevens over criminaliteit over een periode van acht jaar (2000 t/m 2007). We hanteren een opzet waarin we optimaal gebruik maken van de beschikbare gegevens. Als basis dient wederom de informatie uit de bevolkingsregistratie. Hieruit destilleren we de jongeren (leeftijdsgrenzen aangeven 5 t/m 23 jaar) en selecteren we om vertekening van de resultaten te voorkomen alleen jongeren die gedurende langere tijd in Rotterdam woonden.

Jongeren die bijvoorbeeld in 2007 in Rotterdam zijn komen wonen of jongeren die gedurende de observatieperiode uit Rotterdam zijn vertrokken zijn dus niet in dit longitudinale onderzoeksbestand opgenomen.

Jongeren zijn hierbij gedefinieerd als personen in de leeftijd van 5 t/m 22 jaar. Immers als gevolg van de definitie van voortijdig schoolverlaten wordt de schoolloopbaan van jongeren in de gebruikte registraties niet verder gevolgd en is dus niet beschikbaar.

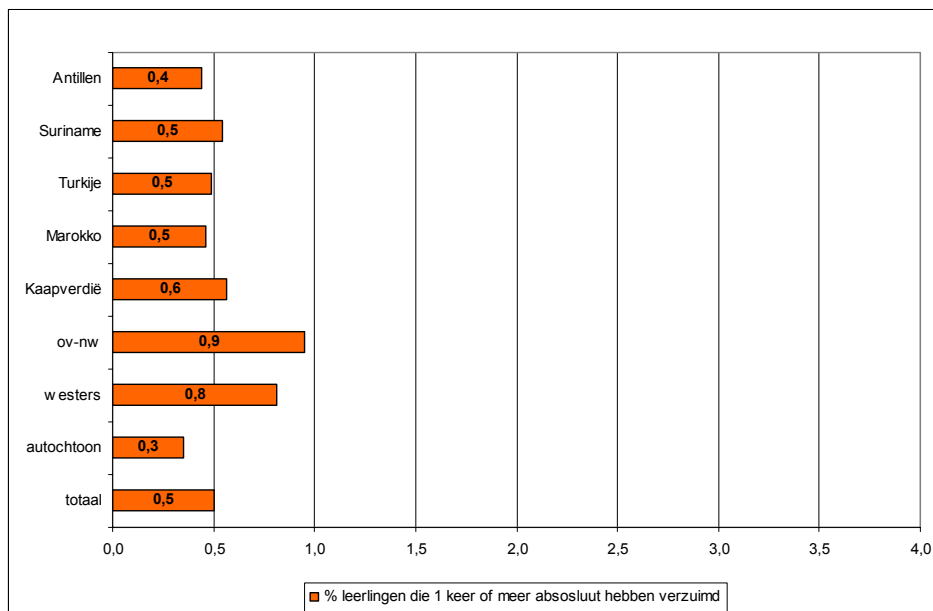
Beperkingen

Ondanks het feit dat in de registratiebestanden in principe de hele populatie wordt geregistreerd en er dus geen rekening behoeft te worden gehouden met zaken als steekproefomvang et cetera, kennen ook deze informatiebronnen hun beperkingen. Bij het gebruik van politiebestanden wordt bijvoorbeeld altijd gewezen op het zogenaamde 'dark number' dat wil zeggen de criminelen die niet door de politie worden aangehouden en dus niet in de registratie voorkomen. Ook het GBA kent beperkingen. Zo worden in de GBA legaal in Rotterdam verblijvende personen geregistreerd, maar blijven illegalen buiten beeld. In het geval van de Antillianen gaat het niet om illegaal verblijf (ze hebben de Nederlandse nationaliteit), maar komt het (waarschijnlijk) regelmatig voor dat zij zich niet in laten schrijven in de GBA (Van der Heijden et al. 2006).³⁴ Deze personen staan dus niet geregistreerd in de GBA en kunnen, indien het daadwerkelijk gaat om substantiële aantallen, de resultaten vertekenen. Een tweede beperking van de GBA is dat niet alle kenmerken altijd even duidelijk zijn geregistreerd. Zo vergt het bijvoorbeeld veel inspanningen om de thuissituatie op een voor analysedoeleinden geschikte manier uit de GBA te extraheren.

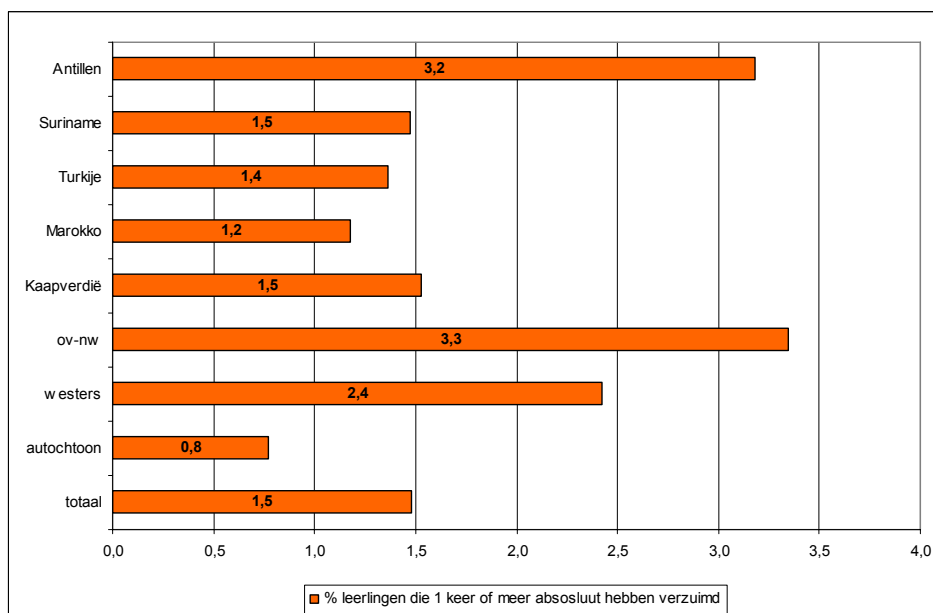
---

³⁴ Van der Heijden et al. (2006) schatten dat er per 2003 ongeveer 12.000 Antillianen in Nederland verblijven zonder te zijn ingeschreven in de GBA. In het jaar 2000 waren dat er volgens dezelfde schatting nog slechts 3000. Recentere schattingen komen echter uit op veel lagere aantallen. In 2008 zouden er ongeveer 1.000 Antillianen in Nederland verblijven zonder te zijn ingeschreven in de GBA (Van der Heijden et al. 2009).

Als een leerplichtige leerling langer dan vier weken niet is ingeschreven op een school is er sprake van absoluut verzuim (JOS 2007: 62). Het totaal aantal gevallen van absoluut verzuim is beperkt (zie figuur b2.1 en b2.2).

Figuur b2.1: Absoluut schoolverzuim in schooljaar 06-07 naar herkomstgroep (%)

Figuur b2.2: Absoluut schoolverzuim in 2000-2007 naar herkomstgroep (%)

Tabel b2.1: Relatief schoolverzuim (% minimaal 1 keer verzuimd) in schooljaar 2006-2007 naar etnische herkomst

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
totaal	6,9	4,0	3,9	4,0	3,5	4,7	3,5	2,0	3,4
Mannen	6,4	4,3	4,2	4,5	4,3	4,7	3,5	2,1	3,5
Vrouwen	7,4	3,8	3,6	3,5	2,7	4,7	3,6	1,9	3,2
1e generatie	8,1	5,0	5,2	5,3	3,0	5,9	5,2	2,0	2,8
2e generatie	6,1	3,9	3,8	3,9	3,5	4,3	2,9		4,0
5-7 jaar	5,2	2,4	3,0	2,2	2,1	4,8	3,3	1,2	2,4
8-9 jaar	3,4	1,4	2,4	2,6	1,1	2,9	2,6	1,0	1,9
10-11 jaar	4,6	1,9	1,7	2,7	2,1	2,3	1,6	0,8	1,7
12-13 jaar	6,1	3,3	3,2	4,1	2,8	5,1	2,2	1,9	3,1
14-15 jaar	14,7	10,3	7,9	7,9	7,2	8,5	7,5	4,6	7,2
16-17 jaar	8,5	4,5	5,6	6,3	4,6	4,7	3,8	2,4	4,2
kind, 2 ouder gezin	4,3	2,0	3,0	3,4	2,4	3,2	1,9	1,0	2,1
kind, 1 ouder gezin	7,4	5,3	7,1	6,7	4,4	6,7	5,7	4,3	5,6
anders	9,5	5,9	3,0	8,3	1,4	6,9	11,0	4,8	6,6
bao	4,6	1,9	2,5	2,3	1,9	3,8	2,6	1,0	2,1
sbao	3,7	3,1	3,2	5,9	1,6	3,7	3,3	2,2	3,1
so/prtk	14,2	9,9	9,4	11,9	9,2	14,4	12,9	8,2	10,7
vmbo	13,3	9,4	8,0	8,3	7,6	9,9	9,3	5,5	7,9
havo/vwo	4,1	2,1	2,8	2,5	0,7	1,8	1,0	0,8	1,4
mbo	4,2	3,4	3,1	3,3	0,4	2,4	3,4	1,5	2,5

Tabel b2.2: Relatief schoolverzuim (% minimaal 1 keer verzuimd) in schoolloopbaan 2000-2007 naar etnische herkomst

	Antillen	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	ov-nw	westers	autochtoon	totaal
totaal	16,7	10,8	10,5	10,1	7,9	11,8	8,4	5,1	8,7
Mannen	17,4	11,3	11,0	10,7	8,6	11,6	8,1	5,3	8,9
Vrouwen	16,1	10,2	10,0	9,5	7,1	12,0	8,8	4,9	8,4
1e generatie	19,9	12,7	15,2	13,3	5,9	13,6	11,8	5,1	6,9
2e generatie	14,9	10,5	10,2	9,8	8,0	11,2	7,2		10,2
5-7 jaar	9,0	4,3	5,1	4,8	4,1	8,0	5,1	2,1	4,3
8-9 jaar	12,3	6,5	6,5	7,2	2,9	10,2	8,0	3,1	6,0
10-11 jaar	15,8	7,3	7,4	9,5	6,6	9,8	6,9	2,9	6,6
12-13 jaar	13,7	9,3	10,2	9,6	6,0	13,5	7,0	4,4	7,9
14-15 jaar	23,0	18,3	16,3	14,6	12,2	15,4	13,0	8,6	13,2
16-17 jaar	31,1	19,0	19,9	19,9	13,7	16,7	12,3	10,1	15,5
kind, 2 ouder gezin	8,5	5,9	8,4	8,5	5,5	9,2	5,6	2,8	5,7
kind, 1 ouder gezin	18,3	13,7	17,3	16,7	9,6	15,1	13,1	10,7	13,7
anders	26,9	18,9	12,6	22,6	13,0	16,3	16,8	13,5	17,1
bao	11,2	5,7	6,5	6,6	4,6	9,6	6,7	2,5	5,5
sbao	18,8	10,4	11,2	16,0	6,6	11,7	10,7	6,9	10,6
so/prtk	28,1	22,9	23,8	24,3	16,0	26,4	26,9	18,5	22,7
vmbo	24,2	19,1	16,9	15,6	12,8	19,2	17,3	10,5	15,3
havo/vwo	10,2	5,4	7,0	5,4	1,8	6,0	2,8	2,4	3,9
mbo	29,7	23,4	24,6	24,4	15,0	21,5	17,5	14,2	19,8

Tabel b2.3: Logistische regressie, de (relatieve) kans dat leerplichtige jongeren worden verdacht van een delict in 2007 (odds ratio's)

	model a	model b	model c	model d
havo, vwo, mbo3/4	1	1	1	1
speciaal, praktijkonderwijs	2,32	2,32	2,05	1,69
vmbo, mbo1/2	2,96	2,59	2,38	2,04
geen verzuim 2000-2006	1	1	1	1
verzuim 2000-2006	2,67	2,11	1,89	1,56
Vrouw		1	1	1
Man		3,72	3,80	3,05
Leeftijd		1,17	1,17	1,06
Autochtoon		1	1	1
Antillianen		2,02	1,63	1,45
Surinamers		1,35	1,23	1,20
Turken*		1,10	0,96	0,96
Marokkanen		2,50	1,84	1,62
Kaapverdianen*		1,31	1,20	1,15
overig niet westers*		1,14	0,97	0,97
westers allochtoon*		1,12	1,08	1,07
kind in 2 ouder gezin		1	1	1
kind in 1 ouder gezin		1,59	1,44	1,34
Anders		1,69	2,11	2,01
ouder(s) geen uitkering			1	1
gezin met uitkering			1,35	1,30
ouder(s) niet verdacht			1	1
ouder(s) wel verdacht			1,54	1,42
broer/zus niet verdacht			1	1
broer/zus wel verdacht			2,05	1,75
niet verdacht 2000-2006				1
verdacht 2000-2006				3,99
Nagelkerke's R ²	0,06	0,15	0,17	0,21

Met uitzondering van met * gemarkeerde factoren zijn alle effecten significant ($p < .01$)

Tabel b2.4: Logistische regressie, de (relatieve) kans dat Antilliaanse jongeren worden verdacht van een delict in 2007 (odds ratio's)

	model a	model b	model c	model d
Constante	-	-	-	-
startkwalificatie	1	1	1	1
schoolgaand, hoog nivo	2,03**	1,62	1,58	1,42
schoolgaand, laag nivo	5,66**	3,67**	3,35**	2,44**
vsv, hoog nivo	3,18**	2,66**	2,51*	1,95
vsv, laag nivo	6,89**	4,93**	4,46**	3,01**
geen verzuim 2000-2006	1	1	1	1
verzuim 2000-2006	1,54**	1,44*	1,32	1,06
vrouw		1	1	1
man		4,38**	4,72**	3,47**
leeftijd		0,89*	0,88*	0,86*
kind in 2 ouder gezin		1	1	1
kind in 1 ouder gezin		1,72*	1,51	1,46
alleenstaand		1,59	1,95*	1,74
alleenstaande ouder		3,46**	4,74	3,83**
samenwonend		1,10	1,26	2,10
ouder(s) geen uitkering			1	1
gezin met uitkering			1,24	1,16
ouder(s) niet verdacht			1	1
ouder(s) wel verdacht			1,82**	1,66*
broer/zus niet verdacht			1	1
broer/zus wel verdacht			1,82**	1,65*
niet verdacht 2000-2006				1
verdacht 2000-2006				3,94**
Nagelkerke's R ²	0,12	0,19	0,21	0,27

*significant (p<.05), **significant (p<.01)

Tabel b2.5: Gemiddeld aandeel verdachte jongeren (17-22 jaar) 2005, 2007

	delinquentie 2005		delinquentie 2007		Paired T-test		N
	gem.	Sd	gem.	sd	T	p	
Totaal							
Schoolgaand ==> VSV	0,12	0,32	0,15	0,36	3,39	.00	1761
VSV ==> Schoolgaand	0,11	0,31	0,12	0,33	1,35	.18	878
Stabiel VSV	0,12	0,32	0,12	0,33	0,37	.71	4806
Schoolgaand	0,07	0,25	0,08	0,27	3,47	.00	15180
Schoolgaand==>SK	0,03	0,16	0,03	0,18	1,59	.11	3828
SK==>SK	0,02	0,15	0,02	0,15	0,51	.61	8176
Antillianen							
Schoolgaand ==> VSV	0,19	0,40	0,18	0,39	-0,20	.84	130
VSV ==> Schoolgaand	0,15	0,36	0,18	0,39	0,47	.64	71
Stabiel VSV	0,22	0,41	0,22	0,41	0,00	1.00	212
Schoolgaand	0,14	0,34	0,13	0,33	-0,69	.49	814
Schoolgaand==>SK	0,05	0,22	0,03	0,16	-1,00	.32	114
SK==>SK	0,03	0,17	0,02	0,12	-1,42	.16	254

Bijlage bij hoofdstuk 3

Lijst met respondenten

Respondentcode	Functie
1a	School logopediste
2a	Medewerker politie (veel contact met deelnemende school)
3a	Mentor groep 1 & 3
4a	Begeleider leerwerktrajecten
5a	Teamleider docenten
6a	Coördinator leerwerktrajecten en mentor
7a	Docent stagiaire
8a	School maatschappelijk werker
9a	Mentor groep 1
10a	Docent verzorging
11a	Mentor interne stagegroep
1b	Docent techniek
2b	Docent techniek
3b	Docent techniek
4b	Stagedocent bouw
1c	Locatiedirecteur